

НОВИЙ ОБРІЙ



АЛЬМАНАХ

4

ДВАДЦЯТЬ РОКІВ НАШОГО ЖИТТЯ В АВСТРАЛІЇ
(1949-1971)

100 РОКІВ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
(1871-1971)

THE NEW HORIZON

ALMANAC

Literature, art, kultural life

Український Культурно-Товариський Клуб (Сідней) пожертвував на видання цього числа альманаха «Новий обрій» 600 доларів, за що Мельборнський літературно-мистецький клуб, який опікується цим виданням, висловлює найщирішу подяку за велику фінансову підтримку і розуміння ваги рідного слова в цих обставинах.

Мельборнський літературно-мистецький клуб.

Обкладинка: В. Цибульський
Упорядкування та загальна редакція: Дм. Чуб

*З друкарні Української Видавничої Спільноти в Лондоні.
Printed in the United Kingdom by Ukrainian Publishers Limited
200 Liverpool Road, London, N.1 1LF.*

НОВИЙ ОБРІЙ

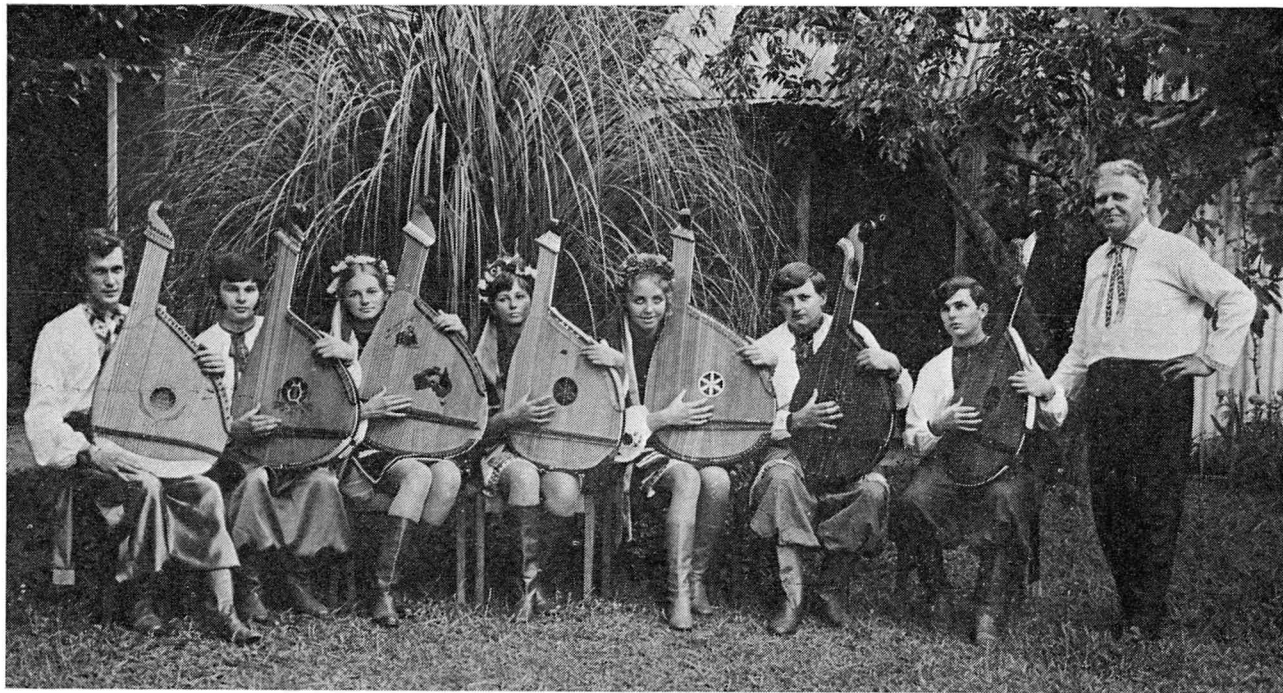
А Л Ь М А Н А Х

ЛІТЕРАТУРА, МИСТЕЦТВО,
КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ

Ч. 4



В-ВО «ЛАСТІВКА»
МЕЛЬБОРН — 1971 — АВСТРАЛІЯ



Мелодечий ансамбль бандуристів ім. Гната Хоткевича. Починаючи зліва: Петро Деряжний — соліст, Богдан Гузій, Леся Білаш, Стефа Адамовська, Ліда Тиндик, Славко Шиян, Володимир Мотика. Праворуч стоїть керівник Григорій Бажул.

Фото: Е. Кульчицького, зроблене поблизу Сіднею в оселі «Полтава».



І. Гончар — ЛЕСЯ УКРАЇНКА.

Вас. ОНУФРІЄНКО

В РОКОВИНИ ВЕЛИКОЇ ДОЧКИ УКРАЇНИ

* * *

Нащадки серця Лесі Українки —
Нові дівочі родяться серця,
Із теплим словом лагідної жінки,
Із грізним словом смілого борця.

Вони ростуть, і їхнє слово лине,
І чуєм ми сюди, за сім морів,
Як в них бринить любов до батьківщини,
Як в них кипить жіночий темний гнів.

Імен — не треба — нащо називати?
Жандарм нехай не знає їх усіх,
Готуючи нові у тюрмах ґрати
За їхні сміх і сльози, сльози й сміх.

У цвіті слів з маленької сторінки
Дзвенять нові, нові й нові серця —
Нащадки серця Лесі Українки —
Борця, поета, жінки-мудреця.

1971 р.

З ТОГО СВІТУ

Найбільшою моєю приємністю було слухати. Часами оповідач зумів ніби викрасти тебе із темного шатра, перенести понад колючими дротами й кинути в інший світ. Світ його оповідання. Бувало зуміє так відтворити образ його минулого, так віртуозно володіти фантазією, що ти на той час забував про дійсність.

На ті розповіді ми завжди чекали більше, як на харч, бо знали, що пайком, який одержиш, голоду не заспокоїш, а за добрим по-мистецькому переданим оповіданням забуваєш про тяжке, здавалось, безвихідне становище.

На ті, як ми їх називали, літературні ночі, погодилися всі, крім мого сусіда. А він взагалі був овіяний якоюсь дивною таємницею. Проживши разом з ним під одним шатром майже два роки, ми знали тільки його ім'я. Він дуже мало говорив, ні з ким не приятелював і цілими днями, заклавши руки в глибокі кишені шинелі, міряв широкими кроками поверхню підапенінського табору. Лице у нього було молоде, але зовсім сиве волосся і тяжкі ніби змучені очі говорили, що ця людина пережила щось надзвичайне.

В шатрі жило нас дванадцять. Мое місце було якраз біля бічниці, і я його називав ліжком. Чотири бамбукові палички, забиті в землю, а на них була натягнута сітка. Поруч вузький прохід і знову чотири патики в землі — ліжко мого мовчазного сусіда. Шість таких місць-ліжок з однієї сторони, вузький прохід, а потім другі шість. Посередині саморобна бляшана піч, яка майже ніколи не опалювана.

На наше прохання щось розповісти, Любомир, цебто мій сусід, не звертав уваги, а коли вже тих настирливих прохань було йому досить, він виходив з шатра.

Одну хлібину на всіх ми одержували надвечір. Коли черговий того дня поділив її рівними кусками, я забрав і свою частину, і Любомирову, що саме був неприсутній. Його наплечник висів у головах його ліжка, і я, пропихаючи туди хліб, торкнувся книжки. В нормальних обставинах я не звернув би на це уваги, але тому, що книжка в таборі, як казали, на вагу золота, моя цікавість перемогла. З-поміж аркушів книжки, ще доки я міг глянути на неї, на землю впав старанно складений шматок паперу, і тому, що постать сусіда була овіяна такою таємничістю, моя цікавість пе-

ремогла вдруге. Я обережно розвернув складений папір і спершу ніби не розумів, що читаю, хоч там виразно стояло: »Любомир Бірський, дата народження, учень восьмої класи гімназії упокоївся в Бозі дня 8-го травня такого то року. Похорон відбудеться 11-го травня з Покровської церкви о 10-ій год. ранку. Горем прибита родина. Вічна йому пам'ять«. Хрест.

У мене тремтіли руки, на чолі десь узявся холодний піт і щось здушило горло. Так виглядало, що в своїх руках я тримав клеписдру мого таємничого сусіда.

Цієї ночі я не слухав оповідання Святослава. Цієї ночі я не спав і даремно намагався відігнати свої думки від Любомирової клеписдри.

Прийшла черга на моє оповідання. Коли черговий закликав до спокою і попросив мене починати мою розповідь, я відчув себе розгубленим. Почав щось фантазувати, але по кількох реченнях побачив, що з цього нічого сьогодні не вийде, і в мене мимоволі вирвалось: »Любомире, розкажіть, замість мене, щось про свою клеписдру«. В шатрі було зовсім темно, та я відчув на собі його погляд. Він без слова піднявся з своєї постелі і без слова вийшов з шатра.

Мені стало соромно за себе і шкода Любомира, і я, накинувши на себе шинелю, вибіг за ним. Надворі було темно і падав густий тихий дощ. Та знайти його між сотками, а то й тисячами подібних між собою шатер було неможливо. Я мокрий повернувся до темного шатра. Там було тихо, та я знав, що ніхто не спить. Ждали мене і моїх пояснень. І я, щоб якось зменшити свій біль і дещо виправдати себе, зрадив їм все, що знав про клеписдру.

Назад він цієї ночі не повернувся, і зустрів я його аж вранці під час переліку полонених. Після збірки він зайшов до шатра, скинув свої заболочені черевики і тихо вклався на своє ліжко. Почуваючи себе причиною його нічної мандрівки, я обережно зняв з нього мокру шинелю, накривши своєю сухою.

Весь день він пролежав у ліжку. Його непочатий обід стояв на холодній печі, а надвечір, коли черговий розділив буханку хліба, його частину я так зручно просунув у його наплечник, що навіть його не торкнувся.

Цього вечора не було охочого розповідати. І хоч черговий викликав по прізвищах, всі мовчали. Здавалося, що вечір, на який всі ждали, пропаде. Та ось відіззався Любомир: »Ну, добре, знаю, на що чекаєте. Хай буде, слухайте, якщо цікаво«.

Звичайно при вступах наших промовців не обходилося без коментарів, особливо, коли оповідав наш Дон-Жуан Сергій

про свої любовні історії, та на цей раз панувала тиша. Відчувався, що розповідь буде особливою. Я якнайзручніше вклався на своїх бамбукових паличках і весь перемінився в слух.

Надворі завирав холодний вітер, а на вежах над колючими дротами перекидались пароллями вартові.

»Мені було 19 років, — почав розповідати Любомир, — і я ходив до восьмої гімназійної, готуючись до матури. Я працював дуже тяжко над собою тому, що в молодших класах багато часу присвятив був футболу, а тепер, за всяку ціну, постановив собі скласти матуру. Батьки мої не були багаті і не могли утримувати мене в місті. Тому то я щоденно доїжджав туди поїздом із підміського села. Вставав я о шостій, а на восьму був у класі. Додому повертався надвечір. Я був втомлений, але потішав себе, що ще кілька тижнів, а там відпочину.

»Сьомого травня я особливо почував себе змученим, але передо мною стояли складні математичні завдання, і я, навіть не повечерявши, взявся за них, закрившись в окремій кімнаті. Чергувались сторінки книжки, росли відроблені завдання, а з ними стікав час.

»До кімнати з доріканням тихенько входила мати, звертаючи мою увагу, що вже дуже пізно, та я вчився і вчився. І аж десь над ранок докраю втомлений ліг спати.

»А вранці чув я, як встала мати, як поралась в кухні, готуючи мені сніданок, як кликала мене, запевняючи, що запізнюсь до поїзду. Та я встати не міг. Я все це чув, я не спав, та встати не міг. Не то що встати, я не міг поворухнутись. Старався відкрити очі — не міг, ворухнути рукою — не міг, ворухнути ногою — не міг. Я чув, що в мене закритий рот і сильно стиснуті зуби. Старався поворухнути язиком — але також не міг. З цілого мого я шалено працював тільки розум.

»Я чув, як до кімнати увійшла мати і зупинилася біля дверей. Видко, мій вигляд видавався їй підозрілим. Тихо підійшла до ліжка. Я чув теплу руку на своєму чолі і запах її коси на мойому лиці. Та я не реагував. Я лежав живим покійником. Я не розумів, що робиться зі мною. Розум даремно шукав якогось виходу, хоч мені здавалось, що я кричу, напружую кожний атом мого тіла, та, справді, я лежав без найменшого руху. І тоді, спершу мов би здалека, а по хвилі з повною дозою свідомости — дійшло до мене: летаргічний сон.

»В мені піднявся бунт. Бунт розуму, бо тіло лежало мертвим. Криком »Синку« мати розбудила батька і малого браті-

ка, а я в цю хвилину попав в якесь одубіння і стратив свідомість».

Любомир на хвилю замовк. Здавалось, замовк і вітер, і дощ надворі, і змоклі стійкові над колючим дротом. Здавалось, замовк весь світ, прислухаючись до фантастичної розповіді людини. Лише вогники тліючих цигарок нагадували, що шатро не спить, а слухає з найбільшою увагою.

»Перше, що прийшло до моєї свідомости, був запах свіжих квітів і горючого воску. Хтось щось читав біля мене, хтось тихо плакав. Притомність поверталась до мене цілком, а з нею свідомість мого безнадійного становища. І я вдруجه розпочав боротьбу з собою. Я уявно пручався, кричав, кусав себе, та тільки уявно. Мій мозок, здається, з динамічною силою вдарявся об береги моєї чашки. Та хіба ж могли це бачити присутні? Я відпочивав, а тоді, здавалось, ще з більшою енергією старався дати їм знати, що я живий. »Живий! Живий!« — кричав уявно, та мого крику ніхто не чув. Крику не було, не було найменшого руху, найменшого знаку життя. Лежав на катафалку в світлиці своїх батьків, серед моря польових квітів і високих-високих свіч молодий Любомир Бірський-матурист.

»Боротьба за життя, видно, сильно виснажувала мене, і я знову попадав у підсвідомий стан. Потім свідомість поверталася, і я мов би крізь сон чув якісь знайомі мелодії, співи, а відтак уже зовсім виразно ось тут біля мене: »Тут той Бог, що зайшов до аду і розірвав кайдани скованих душ, тому подай спочинок душі свого слуги«.

»Щось знайоме, вже десь чув, і я прислухався. А там знову: »Нехай Христос, наш праведний Бог, який панує над живими і мертвими, ради молитов Своєї Пречистої Матері, забере до оселі праведних, дасть спочинок на лоні Авраама і зачислить до праведних душу покійного і помилує його, бо він добрий і чоловіколюбець«. Так, не було найменшого сумніву. Мене мали за мертвого. Наді мною читали псалтир. Значить, мене і похоронять, закопають живцем. Як добре було б тепер, справді померти. Поповнити самогубство, — блиснула думка. Але як поверталась дійсність. Коли б зробив лиш один рух накласти на себе руку — не треба було б вмирати. О, цей рух, один маленький кивок руки — знак життя. Та тіло лежало нерухомим.

»Мене опанувала апатія. Думка моя блукала по нашому маленькому сільському цвинтарі. В якому місці, стараюсь відгадати. Чи там, з лівого боку, під старою дикою грушею, чи, може, під розлогим гіллям столітнього дуба? »Будуть пташки прилітати«, — згадалась пісня.

»Я втратив рахунок часу. Не знав, лежу я хвилину, годину, вік? А може це тільки прикрий сон? Та ні, це не сон. Це справжня, жахлива дійсність. І я знову кричав, та лиш уявно. Все надаремно.

»Я чув спів хору. Знову спершу десь здалеку, відтак ближче, ближче і врешті ось тут, біля мене. Так, пізнав. Це наш шкільний хор. Значить, приїхали всі віддати останню пошану приятелеві. Зовсім добре я відрізняв глибокий альт Лесі і мов би бачив її великі карі очі, — мабуть, в сльозах, — подумав. Я мов би вже бачив розкішну сиву чуприну вчителя співу, диригента гімназійного хору. Хто стоїть тепер на моєму місці, серед басів? Хто ж стоїть зараз за Лесею?»

Любомирів голос здавався мені дуже втомленим, часами доходив до шепоту. При світлі запаленого сірника, яким він запалював свіжу цигарку, я зловив погляд його очей. Вони наче б запалились ще глибше. Мені здавалось, що в оповіданні він вдруге переживає свою брехливу смерть.

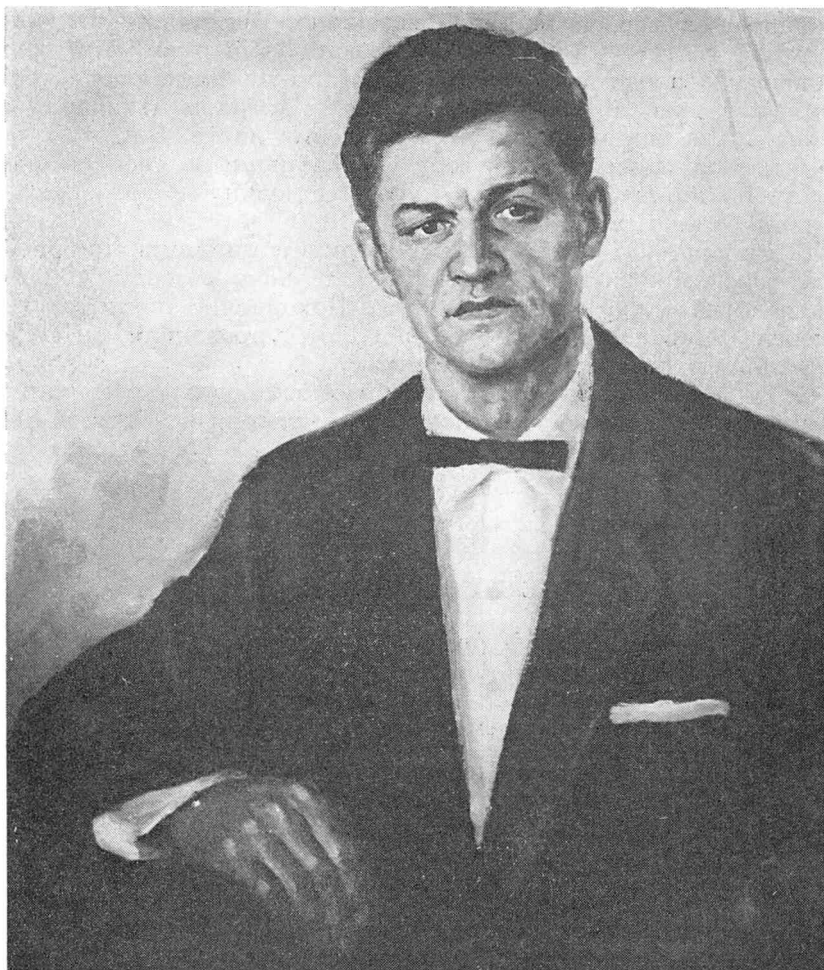
»У наших сторонах є звичай, — продовжував Любомир, — що покійний лежить дома до дня похорону. Туди приходять священник і відправляє частину похоронної служби, і кладуть покійника в домовину. Відтак несуть в церкву, де відправляється друга частина. А вже з церкви в асисті хору, церковних хоругв і вірних несуть його на плечах друзі та знайомі аж на цвинтар. Якщо покійний не одружений, то віко домовини закривають вже аж на цвинтарі, перед самим похованням.

»А тепер священник читав першу частину. Отже мені лишилась одна година життя. Я вже й не пробував боротись. Лише жалко стало. Лежав покійником, а розумів, мов автомат, пересвітляв все моє життя. Дитинство, роки в сільській школі, свавільне життя хлопчини: школу в місті, батьків, маленького братчика, приятелів, Лесею. Невимовний жаль і невимовний жах. Мозок, здавалось, горів.

»До мене підходили з останнім прощанням. Я почув спазматичний плач матері і її останній поцілунок. Тяжку, спрацьовану руку батька на своєму чолі і мов нелюдський стогін з його грудей, дитячий гіркий плач маленького братчика. Я почув Лесине тихе »прощай, Любчику«, і теплу її сльозу на своїй щоці. Я чув їх, та вони мене не чули. Вони мене тільки бачили.

»Мене підняло кілька пар дужих рук і обережно вклали в домовину. І я востаннє прощався з рідною стріхою, подвір'ям, левадою і на плечах друзів їхав до маленької сільської церквці. А хор співав.

»Від церкви до цвинтаря було далеченько. Спершу селом,



В. Цибульський — ЯР. ЛІЩИНСЬКИЙ

потім польовою дорогою. А я над людськими головами, в китицях квітів, із сплетеними на грудях руками.

»Ще в церкві, коли мене вдруге піднімали на плечі мої друзі, я почув наче б застрик в найменший палець лівої руки. За хвилю другий. У мене з'явилась іскра надії, і я, як шалений, почав працювати над м'язами лівої руки. Старався рухати пальцями і штовхнути до обігу кров. Тільки щоб неза-

пізно, — думав, тільки щоб незапізно. Від малого пальця, другий, третій — і врешті вся долоня лівої руки. Ліве моє плече, здавалося мені, лежало трохи нижче, і я надлюдською силою вирвав ліву руку із сплечених пальців на правій, і вона впала на голову одного з почесних носіїв. Він, мабуть, від несподіванки глянув угору і, побачивши на своїй голові руку покійника, від страху пустив домовину, а вона, втрапивши бальянс, покотилась додолу.

І я в сидячій позиції з широко відкритими очима опинився на краю свіжовикопаної могили. Наді мною низенько гойдалися віття старого розлогого дуба. Похоронний похід затримався. Здавалося, сотні людей, що супроводили мене в останню дорогу, завмерли з переляку.

А я, спостерігаючи цей переляк, зайшовся гістєричним сміхом і, як здавалось, на повні груди закричав: »Я живий!«

Л. УКРАЇНКА

ДЕ ТІЇ СТРУНИ . . .

Де тії струни, де голос потужний,
Де тєє слово крилате,
Щоб заспівали про це лихоліття
Щастям і горем багате?

Щоб понесли все приховане в мурах
Геть на просторі майдани,
Щоб переклали на людськую мову
Пісню, що дзвонять кайдани?

Єрусалим мав свого Єремію,
Що голосив серед поля;
Чом же свого Єремії не має
Наша зруйнована воля?

Полум'ям вічним на жах всім нащадкам
Дантове пекло палає;
Пекло страшніше горить в нашім краю, —
Чом же в нас Данта немає?

Гей, блискавице, громова сестрице,
Де ти? Розбий злії чари!
Хай ми хоч раз заговоримо громом
Так, як веснянії хмари!

З поезій Василя Онуфрієнка

* * *

О, ні, співці колись піснями не хвалили
Чужих мечів і пуг, і стогонів ясиру . . .
Чому ж вони, чому із усієї сили
Виспівують про сніг холодного Сибіру?

Про піски мовчазні пустель безплідних, диких,
Про лютих зим біду, про стогони бурану . . .
Вишукують красу в дівочих зойках-криках,
Що, гнані, з дому йдуть в пустелі Казахстану . . .

Батия чорний хід не славив дзвін бандури!
Замовкність же, співці! . . Біду стрічайте гнівом,
Або мавчить — мовчання віщує гуркіт бурі.

1966.

* * *

Не буду хвалитись високими стелями,
Ані килимами, як поле, розлогими,
Бо серце десь ходить-блукає між скелями,
Бо серце десь ходить крутими дорогами . . .

Ні, дім цей не стане розкішною кліткою,
Бо серце звідсіль у світи мандруватиме,
І думка-турбота новою поміткою,
Немов борозна, на чолі пролягатиме.

*

СЛОВО ПРО ГЕРОІВ

Не їм заповіт — підставляти обличчя,
Коли налітає ворожий удар
І хати горять, як посохле паліччя,
Сягаючи димом осмалених хмар.

Не їм заповіт — пригинаючи спину,
Ставать на коліна в своєму дворі,
І зайді чужому, негідному сину,
Безмовно робить від зорі до зорі,

*Ні, в їхніх серцях — вікові заповіді,
Нерушні, твердіші твердої стіни:
Коли простягає хтось руку на діти —
Берися за зброю, дітей борони.*

*Коли хтось мудрує у око вцілити, —
У голову вражу без промаху бий!
Ніхто хай не йде твоєю землею ділити
І хліб забирає загорьований твій!*

*Коли піднімається постать змійна
За горло вхопити тебе з-за плеча, —
Звалити на землю її під коліна
І голову стяти ударом меча! . .*

*І поки давити ме чорна навала,
У пам'яті хай всім нам дзвоном дзвенить:
Вживай половину заліза на рала,
А другу — на зброю: життя боронить! . .*

1970 р.

* * *

М. Понеділкові

*Недодумані думи, передумані думи,
Наче друзі хороші, йдуть у всяку годину.
А чого ж ти приходиш, незапрошений суме,
І захмарюєш тінню мою світлу хатину?*

*Тебе в гості до хати я не кликав ніколи,
Щоб у ній не темніло, щоб надії не в'яли.
А ти прийдеш і ляжеш, як пооране поле,
Наче осінь порання, наче листя опале.*

*А ти прийдеш і серце мов туманом затьмариш,
І не видно вже світу — тільки стеля і стіни.
А ти все підмовляєш, мов зрадливий товариш,
Щоб я згадував тільки найтемніші години.*

*Поженеш тебе в двері, а ти лізеш у щілку,
Або станеш надворі під вікном насторожі,
І шепочеш листками, і розгойдуєш гілку,
Щоб у хаті вчувався мені шепіт пороші.*

*Щоб ввижалось дитинство й моя юність голодні,
Що минули без сонця, без тепла, без привіту,
Щоб майбутнє шукав я в найтемнішій безодні,
А не тут — серед друзів, серед вільного світу.*

*

З нових поезій

ПЕРЕКЛИК ДУМ БУРХЛИВИХ

Переклик голосів — переклик дум бурхливих,
Не стриманих ніким, не стриманих нічим.
Хто змусить нас забуть вітри на рідних нивах,
Зелений шум гаїв, вишневий білий дим? . .

Хто змусить нас забуть руїни древніх мурів,
Замовклий дзвін дзвіниць, повалені хрести?
Мій брате над Дніпром, — це кат нам світ захмутив,
Щоб у пітьмі не знали ми, хто я, хто — ти! . .

І закидають нам тягар пекучий зради,
Ненависть до людей, з якими ми жили.
А в нас у молитвах: не гинь, наш рідний саде,
У мороці глухим отруйної імли! . .

А в нас у молитвах: хай будеш береженна,
Поки настане день великий світлий твій!
Дай розуму і сил, щоб праця нам щоденна
Приносила плоди нездійснених надій! . .

* * *

Моя хата ніколи не буде ізкраю,
Я там буду завжди, де нуртують думки.
Де ж я правду знайду, де її відшукаю,
Щоб не брати її із чужої руки?

О, безсонні години нічні й вечерові,
Не вернуть вас ніколи — й ні трохи не жаль, —
Ви дали цей вогонь, що, шумуючи в крові,
Мене кличе в глибоку непізнану даль.

Потяги десь гуркочуть, останні, я знаю,
І про сон промовляє у вікна зоря . . .
А я тихо з Франком уночі розмовляю
І питаюсь поради собі в Кобзаря.

1969.

* * *



На фото Ансамбль Українського Музичного Театру ім. М. Лисенка при Укр. Громаді Вікторії. Стоять, починаючи зліва: А. Ведмицький, Г. Ботте, В. Мельник, Яр. Ліщинський, О. Кліоновський, А. Рибіцький, В. Вайсброт, М. Романовський, В. Мельник. Сидять, починаючи зліва: Н. Романовська, Н. Ботте, І. Мельник, М. Вайсброт, М. Кліоновський — мистецький керівник, Л. Максимішин, З. Рибіцька, Ю. Рибіцька.

Фото: І. Святківський

* * *

*Здається, дружбі віддаль не страшна,
Ні час, що ранком стукає в пороги,
Та все ж немов росте важка стіна
Із днів-цеглин, що падають під ноги.*

*Ми не втонули в темряві турбот
Отих дрібних, що п'ють по краплі соки.
О, ні! У мріях давне — поворот
На рідне поле, вільне і широке.*

*У мріях дні ті радісні, дзвінкі,
Коли впадуть тюрми червоні стіни
Й нових дерев ми пагони гінкі
Насадимо, розгладивши руїни.*

*О, друже мій! Гарячий стиск правиць
Давай словами замінять частіше,
З надії й віри пиймо — з двох криниць,
В яких питво — у світі найчистіше.*

*

Вас. ОНУФРІЄНКО

В ПЕТЕРБУРЗІ

(Драматичний малюнок, уривок з монтажу)

В кімнаті Шевченка. Тарас Шевченко малює.

Шевченко. Все у кімнату вбогую мою
Влітає те, що в рідному краю
Я бачив, чув, що снилося мені:
Вітри, лани, Дніпро, гаї, пісні . . .

В кімнату раптом заходить Дівчина-Мрія, за нею слідом ідуть: Катерина, козак з сивими вусами, наймичка, хлопчик-пастух, старий кріпак, молодий гайдамака . . .

Шевченко. Приходьте, любі гості з далини, —
Неначе подих теплої весни,
Мов батьківщина рідна, золота
В мою кімнату з вами приліта . . .

Гості оточують Шевченка.

Дівчина-Мрія. Поклади полотно, свої фарби, палітру,
Зустрічай нас, гостей із весняного краю, —
Принесли тобі степу і неба, і вітру,
Принесли тобі спогадів цвіту-роздаю.

Знов прийшли ми до тебе на поклик єдиний,
Щоб дихнути весною над серцем зігрітим.
Прилетіли на північ, мов ключ журавлиний, —
Зустрічай же гостей, зустрічай же привітом! . .

Скільки літ проминуло, як хлопчиком бідним
Ти покинув Кирилівку рідну, Вільшану . . .
Ти не сам — за тобою, сумним і безрідним,
Ми ходили, як у хмарах туману.

Це прийшла Україна до тебе в хатину,
Наші казка й життя — не на сльози і муку,
Ми прийшли звеселить тебе в сіру годину,
Наче сном чарівним відігнати розлуку . . .

*Постоявши якийсь час, всі, мов тіні, виходять з кімнати . . . Як — сон...
Світло гасне, потім знову світліє. Шевченко сам. В руках знову палітра.*

Шевченко. Отак прийшли в кімнату, ви прийшли
І тільки серцю болю завдали . . .
Без України вмру я в цій норі! . .
Поїдем ми! Поплинем по Дніпрі,
На небо глянем, стрінемо братів,
Що спини гнуть на проклятих панів,
Обнімем сестер, прийдемо в село,
Де наше лихо буйно поросло . . .

Кладе палітру.

В дорогу, серце! Чуєш — там весна.
Дзвенять пташки, синіє далина,
І над роздоллям сонячних степів —
Немов дзвіночки — жайворонків спів . . .

Дивиться в двері, потім кидається до вікна.

Чекайте, гості! . . З вами, з вами я! . .
Туди, на південь, там моя сім'я,
Там біль мій лютий, сни мої гіркі,

Кайдани там іржаві і важкі . . .
Чекайте, гості! . . . Де ви? . . . Ні, нема! . . .
Лиш Петербург, як кам'яна тюрма . . .
В дорогу, серце! Слідом за гістьми
У теплу весну з лютої зими! . . .

Задумується.

А що там побачим? Село моє бідне похиле,
Неволю і голод, козацькі розриті могили,
Та пісню, мов пташку, що в полі журливо кигиче,
Та пісню козацьку, що волю з минулого кличе.
Кого там зустрінем? А, може, є люди — як люди,
Що очі відкрили, позбувшись важкої полуди?
А, може, є люди, що дихають духом козачим?
Поїдемо, серце, — почуємо, серце, побачим . . .

В кімнаті темніє.



На фото довголітні майстри сцени, починаючи зліва: режисер Степан Залеський, Ярослав Гевко та Ірина Залеська. Сцена з вистави «Веселий ювілей», що відбулась 24. 8. 1968 р. з нагоди 40-річчя акторсько-сценічної і громадської діяльності та 60-річчя з дня народження артиста і режисера Ярослава Гевка.



Артист Антон Рибіцький на сцені.

Фото: І. Святківський



**Режисер Театральної секції ім. М. Заньковецької в Сіднеї, артистка
Клава Фольц.**

Г Е Н А

Його звали Гена. — Це одно з тих здрібнєлих імен, яке не можна одразу окреслити повним. — Чи воно було: Герасим, Євген, Генадій, чи може одно з тих штучно створених советських імен?!

І пізніше я так і не дізналася, яке його повне ім'я!

Перше, ніж його побачила, я тільки чула крізь вікно голос Гени. Ранком, пунктуально о шостій годині, будив мене плач дитини, змішаний з розпучливим криком:

— Бабусю, бабусю! . . Візьми мене, бабусю! . . Бабусю-ю!

Голос підносився чимраз вище і різкіше і линув крізь вікно до моїх вух. Я перевертався з досадою на ліжку, закриваючи голову ковдрою. Крик дитини невгавав, а гучніше бринів уже під самим моїм вікном.

»Иди, зараз додому! . . Чуєш?!« — наказуюче говорив хриплий, жіночий голос. — »Я зараз вернуся! . . Иди, кажу, додому!«

»Ой, не йди від мене, бабусю! . . Бабусенько моя!«

Плач різко понизливий, плач здорової дитини дзвенів, здавалося мені, в моїх вухах. Я сердилась і остаточно розбуркувалася від сну.

Протупотіли під моїм вікном швидкі кроки і раптово стихали за кутком дому. Плач дитини довго не втихав.

І так було щоранку!

Іноді якийсь інший жіночий голос кликав з віддалі:

— Гена, ходи сюди! . . . Ось, подивись, я щось маю для тебе!

Плач на хвилину втихав, але потім знову піднімався. Тільки я вже чула, що віддалявся від мого вікна. Ранком вставала зла і роздратована.

— І чого воно ранком завше кричить?! — казала я до чоловіка.

— О шостій годині діти ще мусять спати, а воно верещить на вулиці . . . Що це за батьки, що не припиняють своєї дитини?!« Про це — поінформувала мене невдовзі моя восьмилітня дочка:

— Ти знаєш, мамо, хто це кричить завше ранком і тобі спати не дає? Це один хлопчик-сирота! . . Він отаким ще маленький! — вона показала рукою собі до пів грудей. — Він має три роки! Ні, здається, чотири! . . Це байдуже, я його спитаю потім! В нього нема ні батька, ні матері, тільки бабуся.

- Де ж його батьки?
- Батько згинув на війні з німцями. Вони самі не з нашого міста, а приїхали з СРСР. Батько його мусів служити в армії, але Геня не любить СРСР, ані Сталіна. Знаєш, як хто з дітей запитає Геню, чи він любить «батька Сталіна», то він плює і каже:
- Ні! Не люблю! — ... Отакий він смішний!
- А де ж його мати?
- Маму забила бомба, коли німці бомбардували наше місто, і він зостався тільки з бабусею. А ти знаєш, чому він завжди так кричить?
- Чому?
- Вони дуже бідні!.. Бабуся ходить щодня на працю, а Геня лише самого вдома. Він дуже любить свою бабусю, і йому одному дуже сумно... Ти знаєш, де він живе? — Дивись, ось тут, проти нас! Бачиш, цей будинок?!
- Бачу, любя моя, бачу!
- Ти вже не будеш на Геню гніватись?
- Ні! — я усміхнулася.

*



Екслібрис роботи Л. Денисенка (гравюра) для Франка Блокгама — австралійського історика, письменника, директора музею.

Невдовзі я побачила малого Гену. Він стояв на вулиці в оточенні сусідських дітей. Білявий, повновидий, з великими блакитними очима. »Гарний хлопчик!« — подумала я, дивлячись на маленьку постать в ватяному пальті, валянках і теплій шапці, що насовувалась йому на очі. Він, як той ведмедик, ступав важкою ходою і плутався ногами. Діти глузували з нього, але, як я зауважила, незлобно. Гена голосно сміявся в гурті дітей, підтягаючи час від часу спадаючу на очі шапку.

Бабусі Гени я не могла якось довший час побачити. Вона виходила дуже рано з дому і приходила пізно увечорі. Одної неділі почула через відчинене вікно веселий щебіт Гени, який щокілька речень повторяв: »Правда, бабусю?!«

Я глянула, не без цікавості, у вікно. Гена стояв біля старої, років шістдесят-сімдесят, жінки і безперервно говорив. Вона — сухенька, згорблена, збираючи тріски біля пенька для рубання дров, щось тихо відповідала дитині кількома словами. І Гена знову продовжував свій монолог, вставляючи раз-по-раз: »Правда, бабусю!«

З бічної вулиці вибіг хлопець з саморобним візком. Розігнав його і, біжучи, крикнув:

— Гена, ходи повожу на візку!

Відповіді за тарахкотінням візка я не почула. Тільки побачила, що Гена, вчепившись рукою за спідницю бабусі, притулився до неї. Вона йому щось сказала і погладила по білявій голівці. За хвилину, з трісками в пелені і тримаючи за руку внучка, зникла в низьких дверях сутеренів. Бачила її ще кілька разів, по неділях, і при ній завжди невідлучно був Гена.

*

Того року осінь була тепла і погідна. І тої осені німці часом звільняли полонених-українців з полону-в'язниці. Вони верталися додому.

Я стояла біля вікна і дивилася, як вулицею йшли советські полонені і розглядалися, як не ознайомлені з місцевістю люди. Приставали. Балакали про щось. Показували руками в різних напрямках. І знову рушали повільним, непевним кроком. Обличчя їхні були сірі і виснажені голодом.

Одна група з трьох чоловіків зупинилася проти мого вікна. Я відчинила вікно і вихилилась. Люди з сусідніх домів стояли на вулиці та, балакаючи між собою, співчутливо кивали головами. Якась молодиця гукнула до стоячих біля мого вікна полонених:

— Пустили вас на волю?! Ідете вже додому!

Вони всі троє обернулись до неї і привітно усміхнулися.

— Оце, ми вже на волі! — сказав один з них.

Кілька жінок підійшло ближче.

— А, здалека ви?!

— Ой, тітко, здалека! — сказав старший чоловік, років сорока п'яти, що з вигляду скидався на поважного господаря. Я з Винниці, а оцей чоловік, — показав рукою на високого, худого, з пожовклим обличчям і блискучими чорними очима, — з самого Кам'янця-Подільського. А отой парень, — кивнув головою в бік молодого хлопця, що з усмішкою на повному лискучому обличчі стояв, закривши руки за спину, — з-під Києва!.. Нам з ним не по дорозі. Але наразі йде з нами, бо в одній казармі були.

Мені чомусь здавалося, що цей, молодий, не дуже відчув німецький полон. Його низька, опецькувата постать аж розпирала його військовий мундир.

— Далека ще вам дорога! — казали жінки.

— Ой, далека, люди добрі! Та й сил немає!

— Їсти, кажете, не дуже вам давали?!

— Взагалі, як по правді сказати, то таки не було чого їсти — сказав »поважний господар«, як я його в думці окреслила; потім замовк і задумався. Два його товариші зовсім не обзивалися. Високий дивився невтомним поглядом чорних очей на схід, а молодий хлопець, стоячи в тій самій позі, усміхався невиразною усмішкою.

— Якби не люди, — продовжував »поважний господар«, — які кидали нам сухарі та цибулю на вулиці, при роботі, то сказати правду, — згинули б були! — Він зітхнув.

— Кажете, умирали там полонені?!

— Ех! — махнув рукою. — Немало згинуло!

Всі замовкли. З нашого дому вийшла жінка з повною мискою паруючої каші в руках. Це була сторожиха нашої кам'яниці Качанська.

— Єжце, добрие людзе. У меня теж син в неволі.

Подаючи миску полоненим, вона змахнула набіглі на очі сльози.

Качанська — скільки я її пам'ятала, завжди переплітала білоруську з польською мовою. Сама вона була з походження білоруска, але під час кампанії »наврацання на польскость« — перемішала ці дві мови. Син її, вивчившись в польській школі і отримавши державну працю, остаточно признав себе — поляком. За Польщі, коли хтось питав Качанську, якої вона національності, вона, усміхаючись, казала: »Я не ведаю! Гето син мой займує сен тим питанем!«

Я познайомилась з нею ближче, коли вона одного дня

прийшла до мене з просьбою — написати листа до її сина українською мовою. Син Качанської перебував в німецькому полоні на пограниччі Генерал Губернаторства. — »Чому українською?« — запитала я. — Вона загадково усміхнулася. — »Как напишу по-українські, то мого сина пшизнайон за українця!.. Чи пані слишала, что всех українцов будут пускаць дамой?!« — »Хіба ви українка?« — »Канечно, что я українка!.. І мой син теж українець!« — Що ж мені залишалося робити, як мовчки прийняти цю зміну національності і виконати її прохання.

Полонені, побачивши в руках Качанської миску гарячої каші, пожвавились.

»Хай, вам Господь дає завше!« — сказав старший.

Качанська плакала, витираючи голосно хусткою носа. Незабаром інші жінки з'явилися з хлібом, салом, яблуками.

— Беріть, їжте на здоровля!

— Вони брали і дякували словами, поглядом і усмішкою. Доївши кашу, полонені підвелися. Поважний господар перехрестився до схід сонця і сказав:

Я завжди вірив у Бога!

Всі мовчали. Потім він звернувся до молодого, опецькуватого:

— Будемо рушати, Ваня!.. Ніч наближається! Треба нам ще пошукати ночлігу десь у селі.

— Ну, что ж пайдьом! — сказав усміхнений Ваня виразним російським акцентом.

— Поділімо порівно оці всі продукти, що нам дали добрі люди, та й підемо!

— А, я хочу яблучко! — почувся тоненький, дитячий голосочок.

Я глянула в ту сторону. Між дітьми, спереду, стояв Гена. Одягнений в те саме пальто, валянки і теплу шапку на голові, з-під якої висмикувалось на чоло біляве волосся.

— На, дитино, тобі яблучко! — привітно усміхаючись, протягнув до нього поважний господар.

— Та, що ви! — загомоніли жінки, — Вам самим потрібно на дорогу!.. Ходи-но сюди, Гена! Дамо тобі яблуко і хліба з маслом!

— Та, хай бере моє!.. У мене також дітки є! — зітхнув він. —

— На, бери! Ось, дивись, яке червоненьке!

Гена взяв протягнуте до нього яблуко і сховав за пазуху.

— Дай мені ще одне!.. Я бабусі дам!

Діти навколо розсміялися, а Гена й собі за ними. Полонені

ще раз подякували і рушили дорогою. Жінки дивилися їм услід і співчутливо хитали головами.

Вже вечоріло. Жінки помалу розходилися. Гена, жуючи яблуко, бігав з дітьми і голосно сміявся. До мого вікна підійшла Качанська.

— Пані, як ви думаєте, мой син теж вруці додому?!

В її очах світилося бажання почути додатню відповідь.

— Думаю, що так!.. Коли всіх українців пускають, то й вашого пустять, — сказала я, приховуючи усмішку.

— Дал би Бог!.. Ах, як я помисле, що он там галадаєт, а не імеєт даже куска хлеба, то на конец съята пошлабим, чтоб ему памагці! Он такой бил у меня добрый!.. Я от него нігди злого слова не слыхалам!

І вона почала оповідати мені, може вже четвертий раз, про всі якості свого єдиного сина.

— Скажіть мені, Качанська, чий цей хлопчик? — перебила я її, побачивши Гену, що біг повз нас.

— Ах, гето серотка! Іді сюда дзецко!

Гена став.

— Ходзь до мене, дзецко!

Він, мовчки, підійшов.

— Ти наелся?

— Да!

— Падаждзі, я тебе ящо перожка дам!.. Гето бедний ребьонк! — вона погладила його по голівці. А Гена, стоячи біля Качанської, переводив з запитом очі від неї до мене.

— Знаєєт, пані, как я яво не накармлю, то он целый дзень бега глodzi... Прийдзьот, знаєєт, до маїх дзверей, станет на парогі і адразу заявляєт: »Тьотя, я їсти хочу!«... Ну, как же не даць?! Канечно дам!

— Да, гето верно! Абайх бомба убіла. Он астался сам тилько з бабцьон... Всьо пацерьалі. Не імеюць даже за что куска хлеба купіць. Ви ж знаєєт, какіє цепер цени! Нешто бедному, а і багатому трудно!.. А еслі б ви відзелі, в каком страшним мешканю ані живут! — Мокра сутерина!

— А де працюєт його бабуса?

— В украинском каміцеце. Там прібіраєт і памагаєт, так за гето плацон ей і кармьон.

— Але Гена чомусь завжди голодний і просить!

— Ну, что ж тут дзівнего? — Здрови хлопак! Памінутно кушать хочетца... Бабушка аставляєт яму есь і саседзі дають, а ребьонк-ребьонком!

— Він добре виглядає! Товстенький, здоровий, веселий!

— Гето яму уже так Бог даюць! Над серотком мілосердзі сен!

— Тьотя, а коли ти даси мені періжка? — упімнувся Гена.
— Зараз, зараз! В тей хвілі! . . Ах, я забила, что мне нада
ещо курей загнаць! . . Довідзенья, пані! Ходзь, дзоецко!

За кілька днів, одного пополудня, я почула з коридору свого приміщення, по той бік входових дверей — дивне шарудіння. Хвилинку прислуховувалась, здивована цими звуками. Шарудіння нагадувало — тертя чимсь шорстким об двері. — Що це?! — Я рвучко одчинила двері. До моїх ніг похилилась і мало не впала маленька постать. — Це був Гена! — Він підвів свої великі, блакитні очі на мене з-під насунутої на чоло шапки і сказав:

— Тьотю, я їсти хочу!

— Хочеш їсти?! Ну, то ходи!

Я попрямувала до кухні, а він почвалав за мною в своїх незручних валянках.

— Ось, тут сядь гарненько за столом, — підсунула йому крісло, — а я тобі дам вареників з сиром. Любиш вареники?

— Люблю!

Гена брав з миски один за одним вареники і з апетитом уминав. На мене не звертав зовсім уваги. Час від часу підсовував догори шапку, яка злітала йому на очі, і підшморгував носом, що від тепла почав танути. Їв із зосередженням виразом обличчя. — »Маленька повага«, — подумала я, дивлячись на нього.

— Я вже наївся! . . А це я занесу бабусі!

Перше, ніж встигла я щось сказати, він зняв з голови шапку і, збираючи з тарілки решту вареників, поспішно поклав у неї.

— Почекай, Гена! Я тобі дам паперу і заверну. Як же ти підеш без шапки надвір?! — Змерзнеш!

— Добре! — Він згідливо притакнув головою.

Мій гість пішов. Ще пару разів заходив до мене поїсти, при чому ніколи не забував половину їжі відкласти своїй бабусі. Потім довго я його не бачила. Може тому, що надворі випав великий сніг, а може, як припускала моя дочка, був хорий.

Одного дня нас вигнали з приміщення. Просто і звичайно, як це робили німці. Прийшли і, не сказавши навіть добридень і не звернувши на мене жодної уваги, як власника приміщення, оглянули всі кімнати і вбиральню, поговорили між собою і пішли. Наслідком тих оглядин невдовзі було повідомлення про виселення. Куди? . . Де? . . І як?! — Це було питання трохи не існування, бо пів міста було розвалене бомбами.



Зустріч членів Мельборнського літературно-мистецького Клубу та представників УГВ з гостем з Канади проф. Яр. Славутичем 6. 10. 1968 р. в Мельборні. Проф. Яр. Славутич сидить в центрі.

Почалась — біганина, просьби, старання, могоричі, хабарі, протекція. Нарешті, нам дозволено перебратись до другого дому. Чоловік енергійно взявся до ремонтування. Ремонт робився в рекордово-хуткому темпі, бо двотижневий термін, який дали німці, доходив до кінця. Я зайшла подивитись. Кінчали якраз малювати підлогу. Стояла і з приємністю оглядала чистенькі стіни і свіжопомальовану підлогу. В думці уставляла меблі і творила затишок.

Мої роздумування перебив прихід Ґени. — Як він сюди доліз?! — Він стояв на порозі і, відсунувши шапку з чола, глянув на мене.

— Ви вже тут живете?

— Ще не тут, але буду тут жити.

— А чому?

— Мене вигнали.

— А хто вигнав?

— Німці.

Ґена підійшов ближче, станув поруч мене і, розкривши уста, дивився, як малярі мазками червоної фарби відновляли підлогу.

— А звідси вас не виженуть? — впало несподівано запитання.

— Малярі засміялися. Я оторопіла і в першу хвилину не знала, що відповісти.

— Ну, чому? .. Думаю, що не виженуть!

Але Ґена, видно, вже забув про що мене питав, бо, присівши, уважно оглядав бляшанку з фарбою, що стояла біля нього. Старший маляр, зиркнувши на хлопця, ще раз голосно засміявся.

— Тото ж бо й є, сину, що напевно виженуть! Шкода нашої роботи!

— Ну, що ви?! — я обурилась на нього, але одночасно злякалась.

— Чого це ви мені накрякуєте?

Маляр усміхнувся.

— Я вам не накрякую, пані, а правду кажу! Щоб усидіти в приміщенню, то не ремонтувати, а руйнувати треба. Бо коли німець зобачить, що приміщення вимальоване і чисте — то забере.

Він довго мені говорив на цю тему і наводив приклади, а я, хоч відчувала деяку слушність в його словах, була на нього сердита. — Не жити ж в бруді! А самому нищити приміщення?! .. Я здвигнула плечима.

— Тьотю, я їсти хочу!

— Ага, ну ходи!

Я поспішно вийшла з Геною з нового приміщення.

*

Накрякування старого маляра справдились. За три місяці нас викинули німці з того приміщення, а ще за чотири і з третього. Опинились ми на передмісті в маленькій хатині з двома невеличкими кімнатами. Дорога була неможлива, хідників не існувало, а по воду треба було ходити до криниці. Зате мали надію дожити до кінця панування німців.

В сусідній хаті, на тому ж підвір'ї, жила господиня з сином-вдівцем і двома онучатами, одного віку з моєю дочкою. Моя дочка одразу нав'язала приятельство з ними, а я була цілковито примирена і задоволена остаточним осідком. Дні минали одноманітно і спокійно.

За Гену і його бабусю я зовсім забула, так ніби вони й не існували.

Одного дня побачила на спільному підвір'ї нову особу. Це була молода, чорнява, висока жінка, років двадцяти п'яти. Підкасана, розчервоніла, бігала з хати і до хати; виносила, витрушувала, мила, прала. Від господині довідалась, що її син оженився.

За пару днів прийшла до неї, видно, її приятелька. І вони вже вдвох бігали, мили, прибирали.

— Видно, не дасть сама ради, — подумала я, бачучи, як вони метушилились зраня до вечора.

Не без цікавості міркувала: »Хто ця молода жінка, дружина вдівця, і хто її приятелька?! Здавалося, я всіх українців в своєму місті знала. Але й на цей раз поінформувала мене моя дочка:

— Знаєш, мамо, хто ця пані, що прийшла до »нової мами« Юрка і Зіни? — Це тітка Дарки!

Дарка — була найближча приятелька моєї дочки, коли ми жили в сусідстві Гени.

— Її звать Марійка. Раніше вона жила з Дарчиними батьками, а тепер працює в сиротинці. Ти, розумієш?

— Розумію!

— А, ця »нова мама«, Юркова та Зінина, — продовжувала вона свої інформації, — працювала разом з Марійкою в сиротинці. Тепер, коли вона вийшла заміж, має дуже багато роботи. Марійка прийшла їй помагати... Ти не можеш уявити, як там брудно, але тепер вже робиться чисто. »Нова мама« сказала мені, щоб я її називала »Тьотя Віра«, бо в сиротинці всі діти її так кликали... Я їй сказала, що вона не дасть ради з такими зіпсутими дітьми, як Юрко і Зіна, а тьотя Віра сказала, що це для неї дурниця, бо вона давала раду з п'яти-

десятьма дітьми, а двоє то всеїдно, що нічого. От!.. — закінчила вона свій монолог.

*

За два тижні пані Віра закінчила свої порядки в хаті. Одного пополудня вийшла вона надвір, причепурена, одягнена в гарну темну суконку. Оглянулась по подвір'ї, потім вийшла на вулицю. Було враження, що вона когось чекала.

Я сиділа на лавці біля хати і шила. За деякий час вона підійшла до мене.

— Чи не могла б я вас просити наглянути за дітьми, поки вернуся з міста? Я мушу на пару годин відлучитись у деяких справах.

— Звичайно!

— Мені треба зайти до ляндрату і потім до шпиталю... Чекаю, власне, на Марійку. Чогось вона забарилась!

— Маєте когось хорого з рідні в шпиталі?

— О, ні! — вона усміхнулась. — Я взагалі не маю тут нікого з своєї рідні. Я сама з Сарн. За большевиків я почала працювати тут в шпиталі, як сестра. Потім мені запропонували працю завідуючої сиротинцем в селі Теремне. Я згодилась і працювала там до цього часу.

— Чому ж ви покинули сиротинець?.. Тяжко з дітьми, правда? — похопилась я, зрозумівши своє нетактовне запитання.

— Зовсім не тяжко, — спокійно відповіла Віра, Я люблю дітей. Покинула, бо матеріально не могла витримати. Маючи під опікою дітей, я мусіла їх нагодувати. Бракувало мені вже терпіння жебрати щодня на селі.

— Хіба вам не давали приділу харчів на сиротинець?

— Хто? — Німці?! — вона усміхнулась.

— Хоч би наша міська самоуправа чи *гміна*!

— Гміна давала, але вже від довшого часу нічого не дає. Ви ж знаєте, що в гміні невідлучно урядує зондерфюрер, німець! Поки при ньому був ангайміше українець, я отримувала приділ харчів і раз навіть гроші. Потім довідалась, що цей «ангайміше» напоював німця горілкою і під п'яну руку отримував від зондерфюрера все, що мені було потрібно для дітей. Тоді мені було незле! А до того я ще мала запаси з большевицьких часів.

— Як було в сиротинці за большевиків? — підхопила я.

— Уявіть собі, що дуже добре! — вона присіла біля мене на лавці. — Вони особливо дбали за дітей. — Відомо, це ж була їхня надія!.. Вистарчило мені виписати запотребування, як за пару днів з'являлося. Окрім того, часто відвідував мене

інспектор-комісар, і сам питався, чи я чого не потребую. Безумовно за це треба було платити пропагандою!.. Щодня, тричі, замість молитви, вбивати в голову дітей, що всі ці блага вони отримують від — доброго, любого і рідного »батька Ста-ліна«. — п-ні Віра злегка понизила плечима. — Я не дуже там старалася виконувати ці зобов'язання!.. Тоді ще можна було крутити, бо Совіти ще не встигли розтягнути своїх сіток на »нововизволених« землях.

— Як же тепер стоїть справа з сиротинцем?

— Та, так, що дітей вже майже нема! Пороздавали по селах. Нема чим годувати. Зосталося десятеро, та й тих прий-деться роздати.

— Після того, як зондерфюрер прогнав того війта-україн-ця, а на його місце взяв якогось фольксдойче, москаля, то можете собі уявити, які порядки настали!.. До гміни не було відваги не тільки зайти, але навіть мимо пройти. Вистарчило, щоб двоє людей зупинилося десь на вулиці побалакати, як з'являвся, дідько його зне звідки, німака і шмагав їх нагаєм.

— Чому? — я просто не розуміла.

— А тому, шановна пані, — усміхнулася пані Віра, — що час дармує, а не працює. Уявіть собі, що навіть дітей б'є і заганяє до праці, коли побачить, що бавляться чи бігають на вулиці.

— Отже, коли я побачила, що дістати якунебудь допомогу з гміни — виключена річ, стала ходити по селі і жебрати на своїх сиріт. Не скажу, що люди мені не давали. Дуже радо давали, але ціла біда в тому, що хто дасть раз — молока, яєць чи масла, то уважає, що виконав свій обов'язок як не на ціле життя, то бодай на рік. Другий раз до нього не йди, бо скидає на сусіда, а сусід на другого сусіда. І так всі!

— Ще такі продукти, як мука, товщі і навіть яечка, я могла переховати і розподілити, але найгірше з молоком. Я мусіла мати хоч через день певну кількість молока для дітей.

— Скільки я не просила селян визначити між собою чергу, а я вже сама буду ходити по молоко, але де там!.. Прийдеш до однієї господині — вона сьогодні здавала контингент; до другої — носила до міста, бо треба на базарі якогось лаха чи нафти купити; до третьої — одна корова, для своїх дітей молока мало; до четвертої — то присікається, що зачасто до неї ходжу...

— Оттак, бувало, ходжу я, як дурна по селі, з коновкою в руках і не знаю, пощо я гризуся з людьми... Часом розсер-джусь і вертаюся до сиротинця без молока.

— Чому, ви, не звернулись до нашого допомогового коміте-ту?.. Я знаю, що вони мають великі запаси продуктів від

селян і допомагають міському шпиталеві і дають полоненим.

— Дають?! — сказала Віра з легкою іронією, — може, кому дають, а решта гние, плісняє або . . .

— Але ж . . . — перебила я її.

— Ні, почекайте! В найкритичніший момент я звернулася до ляндрату по допомогу для сиріт. Мене скерували до українського допомогового комітету. Знаєте, що мені сказала та панюся, котра завше там сидить? — А, ви, що, каже, не можете сама собі ради дати?! —

— Я сказала, що якби могла дати раду, то не зверталася б до них, що я потребую допомоги не для себе, а для дітей, і прошу якусь частину білих сухарів, яєць, тощо — уділити для сиротинця.

— Тоді вона мені сказала: — У нас все підраховано і записано, нічого не гине. Врешті, як напишете заяву, то ми розглянемо її на засіданні і повідомимо вас. Нічого не гине! — повторила глузливо п-ні Віра. — А я знаю, що цвілими булками загромаджена ціла кімната і своїх свиней годують ними«.

— Агов, Віра! Чи ти вже готова?! — від брами йшла поспішно Марійка.

— Чого тебе так довго не було? Я вже дочекатись не могла! — роздратованим голосом сказала Віра. Марійка наблизилась до нас.

— Що, серденько? — сказала вона з легкою усмішкою, поклавши руку на плече пані Віри. — Два тижні, як одружена, а вже гумор не дописує!

Віра роздратовано скинула її руку з плеча.

— Дай спокій з дурними жартами! . . В мене час порахований! Я за цю годину, що тебе чекала, вже б всі справи поладила. Маю ще повно роботи в хаті . . . Де ти була?!

— Марійка насмішкувато дивилася на неї.

— Бачиш, маєш багато роботи! А, треба було йти за наймичку в свого мужа?! Чи тобі було зле в притулку? Ти . . .

— Перестань! — вже зовсім сердито перебила її Віра. — Це нікому не цікаво!

— Власне, що цікаво! — продовжувала незражена Марійка. — Ти скажи мені, що тобі бракувало в притулку? — Була директорова, всіма командувала, а тепер муж командує тобою! Я тобі прислужувала, а тепер ти мужу прислужуєш! Щоранку підносила тобі каву до ліжка, а тепер сама зриваєшся рано, щоб мужу снідання зробити. Прецінь це правда! Може скажеш, ні?!

— Ай, іди дурна? — напівсердито сказала Віра. — Ліпше скажи, як там дитина?!

Марійка споважніла.

— Зле! Треба до шпиталю!
— Що, у вас в сиротинці хора дитина? — запитала я.
— Так, прошу пані, захорував хлопець, — сказала Марійка, — і не знаємо, що з ним!
— Кликали лікаря?
— Якого, прошу пані?!
— Як якого? — З гміни!
— Коб-то він був, прошу пані!
— То ж завжди при гміні був лікар.
— Нема тепер, прошу пані! Всіх урядовців з гміни німці, як не порозганяли, то постріляли.

Я змовчала. Мене почали дратувати її дотепи.

— Не дурій, Марійко! — зупинила її Віра. — Лікаря при нашій гміні дійсно нема. Урядує один лікар на три гміни. До тої гміни далеко, сюди до міста ближче. То ти кажеш, що хлопцеві гірше?! — звернулась вона до Марійки.

— Дуже погано! Треба негайно до шпиталю!

— То не гаймо часу!.. До побачення! Будьте ласкаві, нагляньте за дітьми!

Вони хутким кроком віддалились.

*

На другий день, вже зраня, почав порошити дрібненький дощик. Посіріло. Знявся вітер. »Починається осінь«, — подумала я, тиняючись з кутка в куток і заглядаючи інколи через вікно на плакуче небо.

Перші дні вересневої зміни від літа до осені, завжди впливали на мене пригнічуюче. Вони навівали на мене тугу за чимсь, що вже ніколи не вернеться. Хотілося линути — навздогін за сонцем!

Було по полудні. В хату з грюкотом і галасом вбігла моя дочка.

— Мамо, — задихано сказала вона, — чи можна, щоб зараз прийшли до нас Юрко й Зіна?

— А, ви... , — тільки я встигла сказати, як вона хутким таракотінням перебила мене:

— Ми будемо чемні! От, побачиш! Ми будемо гратися в школу! Я буду вчителькою. Ми вже все приготували.

— Добре! Тільки, щоб не галасували!

— Ні, не будемо! Знаєш, тьотя Віра і панна Марійка несуть хорого хлопчика до шпиталю! Я сказала, що, поки вони там забаряться, Юрко і Зіна можуть побути у нас... Ти не гніваєшся?

Я усміхнулася.

— А знаєш, той хорий хлопчик такий бідненький і такий

якийсь, що мені його дуже шкода! Панна Марійка з тьотею Вірою привезли його і посадили в кухні на крісло, а він одразу заснув. Сидячи... Так, знаєш, голову схилив на груди, руки спустив і спить!.. Панна Марійка штурхала його і казала: — »Ну, не спи!«, а він підведе голову з такими, якби заплющеними очима і каже: »Бабусю, бабусю!« — і знову засне... Юрко і Зіна сміялися і глузували з нього, а він нічого! Тільки часом гляне якимось дивно і знову скаже: »Бабусю, бабусю!«. — Чого це він так, мамо?!

— Мабуть, дуже хорий і має велику гарячку. Але дуже негарно, що Юрко і Зіна сміялися з нього!

— Я казала їм про це, — дивлячись на мене широко відчиненими очима, говорила моя дочка, — а вони перестануть на хвилинку і знову починають... То я вже йду по них, мамо!

*

Вже смерком прийшла Віра по дітей. Я запитала її про хворого хлопчика.

— Знаєте, у нього менінгіт!

Вона посумніла. Я тривожно зикнула на свою дочку. Вона перебувала пару годин з хворою дитиною! Я була сердита. Пані Віра, ніби спостерігши моє незадоволення, сказала:

— Знаєте, Марійка хоч така хоробра на язик, але без мене не може собі дати ради. От, прошу, такий випадок з дитиною! Хвора на менінгіт дитина перебувала п'ять днів із здоровими, і вона не подумала ізолювати її, не подбала примістити в шпиталі. Я сама найняла фіру, сама привезла дитину і сама мусіла полагодити в шпиталі всі формальності.

— Я чула від дочки, що вона штурхала хлопця, як він був у вас, — сказала я, дивлячись на задуману Віру.

— Е взагалі Марійка дуже груба в обходженні з дітьми!.. Вона поводитьсь з ними, як капраль з новобранцями. Встало — умивайся! Умилося — їж! Наїлося — сиди тихо і не рипайся! У вечорі повечеряло — спи! Вона не розуміє, хоч я їй стільки раз казала, що дитина потребує бодай трішки ласки. Навіть, поминаючи ласку, дитина потребує, щоб хтось побалакав з нею, оповів щось, навчив чомусь... Марійка каже, що дітей не можна розпускати. Вони мусять мати дисципліну!

— Бувало, як я працювала в сиротинці, змучена цілоденною працею, вийду інколи в садок, щоб хоч трохи думками відпочити, а тут, де не візьмись, якесь моє дитинча з'явиться! Присяде, притулить до мене стрижену голівку і зацікавиться... Тільки зиркає оченятами. Як же на нього накричати чи відігнати?!

Я погладжую по голівці, а воно не ворухнеться, тільки очі робляться в нього ще сумніші.

— Бідні діти! Шкода, що я мусіла їх на такі руки залишити!
— Знаєте, як я прийшла сьогодні до сиротинця по хворого хлопця і діти побачили мене, — що то було радості, запитів і плачу!.. Ледве вирвалася від них! Мусіла пообіцяти, що як завезу хлопця до шпиталю, то вернуся до них.

— Як ця дитина? Виживе? — запитала я.

— О, де там! Більше трьох днів не виживе!.. Нема медікаментів в шпиталі. А саме головне — запізно привезли. Мушу завтра до нього навідатись!

— Чи цей хлопець з села?

— Ні, з міста.

— Чи давно він в сиротинці?

— Всього три місяці. Його єдина рідня бабуся — померла!

— А батьки давно померли?

Пані Віра підвела в задумі брови, як людина, що не знає, як відповісти.

— Чула, що батько згинув під час большевицької евакуації, а мати десь по дорозі загубилася.

— Це жахливо!.. Бідна мати не знає, що її дитина умирає! — сказала я більше про себе, як до Віри.

— Та-ак, — протягнула вона, — ну, діти, ходімо додому! — звернулася до своїх прибраних дітей.

*

Того вечора я лежала в ліжку вже пару годин, а сон не надходив. Доля хлопчика-сироти — незрозуміло мене перейняла. »Батько згинув під час евакуації, мати загубилася, а бабуся померла«, — повторяла я в умі слова Віри, може вже десятий раз. — »А те бідне дитя — лежить там самоті!« — Мала жаль до батька, що згинув; до матері — що загубилася; до бабусі — що померла і покинула його самого, самотнього... Мені уявлялася незнана мати хлопця. Вона мучилась, шматувала своє серце, інтуїтивно відчуючи смерть своєї дитини. Вона ходила з кутка в куток... То знову перед очима виринала тінь померлої бабусі, яка, ламаючи в розпуці руки, кружляла біля ліжечка хворого онука.

— Ох, Боже, це страшно!.. Я мушу завтра піти до шпиталю і побачити його! — Цими словами я хотіла закінчити свої думки і заснути. Переверталася на другий бік — але сон не надходив... Я крутилася в колі тих самих думок і не могла з них вибратися.

Надворі скаженів осінній вітер. Я чула, як гнався він із свистом по всіх закутках подвір'я; чула, як бився об вікна; чула, як тарабанів бляшаним дахом і жалібно голосив у комині.

Крізь сон застогнала моя доня. Це на кілька хвилин зупинило мої думки про хлопчика. І раптом знову з виразною ясністю, виринув — образ хлопчика, такий, яким описувала мені його моя дочка . . . Сидить на кріслі, руки безвладно опущені, голова сонно схилена на груди . . .

На очі навернулися сльози, і за хвилину я вже спазматично плакала, втуливши обличчя в подушку.

— Що таке?? .. Ти, плачеш?! — почула тривожний голос чоловіка.

Я злякалася. Так, якби мене зловлено на злому вчинку.

— Ні, це в мене катар!

Тиша. Почула сонне дихання чоловіка. — Заснув — Витерла сльози і одразу заспокоїлася. Зробилося байдуже і сумно. Тепер засну. — Так, я відчувала, що сон дрібними кроками наближається до мене. Тіло безвладніло. Думки повільними хвилями припливали і одпливали . . . Чогось мені згадалися буряки, які я поклала в сінях . . . Потім що курка стояла під вітром. Вітер роздмухував її пір'я, і хвіст робився, як віяльце. Я стояла тоді біля вікна і дивилася на неї . . . Потім мигнуло в мозку щось невиразне. Секунда . . . і хлопчик виплигнув звідкись — сколотив мій спокій. — Ох, Боже, це ж я знову не засну! — Я стараюсь всіма силами волі відігнати думку про хворого хлопчика. Я знала, що коли мені це вдасться, тоді я засну. Стала уривками думати про всякі дрібнички, старанно оминаючи розмову з Вірою про дитину.

Мої думки, як кільця ланцюга міцно чіплялися одне за одне, творили навколо мене охоронне коло . . . Вони от-от зімкнуться! Ще одна мить і . . . не встигли! З погрозово піднесеною рукою вривається в незімкнуте коло — Марійка. Вона штурхає мене і гукає: »Ну, не спи!« — Ох, Боже, знову! . .

Перевертаюся, знеможена і змучена. Рахую: раз, два, три... до десяти . . . І знову, і знову . . . Але Марійка стрибає, сміючись, по моїх числах. — Ні, не так! — Наказую я собі. — Треба, рахуючи, думати і в уяві малювати ці числа! — Я рахую: раз, два, три . . . до десяти.

Кожне число виразно чітке, блискуче і неймовірно великого розміру — змінюється одне за другим. Я рахую і рахую . . . Числа пливуть, повільнішають, плутаються . . . Ще секунда — я засну! А Віра, згрібши міцною рукою мої числа, каже: »Я чула, що батько загинув під час евакуації, а мати загубилася . . .«

О, Боже! — Я затулюю ковдрою голову, притискаю очі до подушки . . . Довго ганяюся за сном, ловлю, чіпляюся і . . . не знаю, коли падаю в сон, гублячи всі свої думки.

*

Коли прокинулася ранком, першою думкою було — спитати Віру, коли вона йде до шпиталю. Вона сказала, що під вечір. На мій запит, чи взяти для дитини щось з їжі, Віра сказала, що нічого не треба, хіба якогось компоту. Цілий день я була в нервовому піднесенні.

Шпиталь містився близьенько від нас. За десять хвилин ми були на місці. Формальності в канцелярії, балачка з черговою сестрою, і ми опиняємося в малесенькій кімнаті.

Перед нами рядком стоять три ліжка. Між ними вузькі проходи. Ми стоїмо біля дверей, бо далі нема куди ступити. Ще не встигла пані Віра показати, як я побачила того хлопчика на середньому ліжку. Вп'ялась в його обличчя.

Дитина років чотири-п'ять. Лежить навznak. Худенька постать виразно малюється під легкою, тонкою ковдрою. Рученята лежать рівнесьенько на ковдрі, так як я десь бачила на реклямі: як здорово спати! — Стрижена голівка спочиває на низькій подушці. Довгасте бліде обличчя і стулені безбарвні уста. Тонкий, рівний ніс і накриті повіками великі очі.

— Якої барви його очі?! — подумала я, дивлячись на дитину.

За спиною у мене Віра розмовляє з сестрою. Я не чую, про що вони говорять, я скупчена в обсервації дитини.

»Спить« — сказала жінка, котра сиділа на своєму ліжку, зліва від хлопчика.

Я глянула на неї, потім перевела очі на праве ліжко. Там лежала хвора людина, закутана ковдрою і периною, а на голові тепла хустка. Трудно було окреслити, чи це дитина, чи доросла особа. Лежала навznak і голосно дихала розкритими устами. Біля хворої сиділа дівчина-селянка, років п'ятнадцяти-шістнадцяти.

— Це ваше? — звернулася я до неї.

— Так, це моя сестра!

— »А він увесь час спить?« — показала я рукою на хлопчика.

Дівчина покvapно закивала головою.

— Еге ж! . . . Оце, як привезли вчора і поклали, то так й досі спить. Двічі тільки будився і просив пити.

— Ви дали йому пити?

Дівчина здвигнула плечима:

— Я маю свою!

Повернувшись до своєї сестри, вона стала поправляти і підтискати на ній перину. Я слідкувала за її рухами і відчувала роздратовання.

— Я давала йому пити — обізвалась жінка зліва. — Бідна сирітка . . . Все бабусю кличе!

Дивлячись, як дівчина щільно підтикає перину, я звернула увагу, що хлопчик дуже легко накритий.

— Чому ви не накриєте чимсь цієї дитини? — звернулася я знову до дівчини. — Ви маєте перину і теплу ковдру... А йому зимно!..

Вона скоса зиркнула на мене і, усміхнувшись кутиком уст, сказала:

— А хіба ж воно моє?!

— Так що ж, що не ваше?! Це мала дитина і сирота! На свою сестру, ви непотрібно нап'ялюєте теплу ковдру і перину, а це мерзне! Треба ж совість мати! — Вибухнула я несподівано для себе самої. Дівчина, обернувшись до мене спиною, мовчала.

— То я сама принесу щось накритись для дитини! — сказала я в такому тоні, якби це мало бути зроблене на злість егоїстичній дівчині.

Пані Віра, що була відсутня, зайшла до кімнати і сказала, що вже треба йти. Я тільки тепер пригадала, що тримаю в руках баньочку з компотом. Поставила біля хлопця на столику і попросила жінки зліва, щоб дала йому пити, як проснеться. Дівчина ввесь час зиркала на мене, кривлячи уста в невиразній усмішці.

*

Ранок, другого дня, пройшов мені в біганню по спекулянтах — масло, сало, м'ясо... Вертаючись додому, пригадала, що мала занести щось накритись, для хворого хлопця, в шпиталь. В умі перебирала свою постіль, котру могла б дати, не забираючи назад. Зупинилась на одній перинці без котрої могла б обійтись.

Вже була одинадцята година, коли я наближалася до воріт свого подвір'я. На порозі хати стояла Віра. Щось неприємне, як докір, відчула я, побачивши її. — Обіцяла, що занесу дитині накриватись і не занесла!

— Добридень! — сказала до пані Віри.

— Добридень! — відповіла. — Знаєте, Гена вже помер! Сьогодні над ранком.

— Хто? — вимовила я. Стояла, як ошелешена, почувши ім'я — Гена.

— Він?.. Цей хлопчик називається Гена?!

— Так! — Пані Віра здивовано дивиться на мене.

— Він... з нашого міста?

— Так!

— Жив на Ковельській вулиці?

— Так!

— З бабусею?

— Так!

— Мій Боже! . . — вимовила я про себе.

Перед моїми очима стояв Геня, одягнений в тепле пальто, валянки і в шапці, насунений на чоло, з-під котрої виглядало кругленьке, повне личко з великими блакитними очима . . .

— Ви, його знали? — запитала Віра.

Я глянула на неї.

— О, так! . . Я його дуже добре знала. Він жив з бабусею в сутерені, напроти нас.

— Так, вони дуже нужденно жили.

— Я не розумію . . . Як це сталося?

— Історія коротка і сумна — сказала Віра — Зайдіть до хати, розкажу вам. Я якраз поставила варити обід.

Ідучи за Вірою, дивувалася сама собі, як я могла не пізнати Геня.

В кухні я сіла біля столу. Пані Віра, підклавши в плиту дров і заглянувши в каструлю, витягла з кошика цибулину. Краючи цибулю, стала мені оповідати.

— Вам напевно відомо, що бабуся Геня служила в укр. допомоговому комітеті?

— Так, я знаю!

В моїй уяві прозвучав розпучливий крик дитини, що плакала:

»Бабусю, бабусю! . . Візьми мене, бабусю! Іди додому, чуєш!«

»Я зараз вернуся!« — »Ой, не йди від мене, бабусю! . . Бабусенько моя!« — Швидкі кроки під моїм вікном, що раптово стихали за рогом дому . . .

— Отже, — продовжувала Віра, — це був її єдиний заробіток. Там вона годувалася і дитині приносила. В квітні цього року німці арештували голову комітету і закрили допомоговий комітет. Зосталася старенька без жадних засобів до життя.

— Чи з старости, чи з переживань — вона захворіла. Покликали мене до неї. Вона просила мене, щоб я забрала Гену до сиротинця і заопікувалася ним. Вона хотіла, ще будучи притомною, доручити дитину, бо почувала, що хутко помре. Дуже мене просила, щоб я була доброю до нього, бо він круглий сирота . . . Ну, і тут . . .

Пані Віра замовкла на кілька хвилин.

— Знаєте, я сама ледве стримувала сльози, коли мені треба було забирати дитину . . . Не буду оповідати про той трагічний момент, як бабуся прощалася з дитиною . . . Це затяжке!

— Але, як прийшлося мені брати хлопця, то він, як збожеволів! Чіплявся своїми рученятами не тільки за бабусю, від

котрої я ледве його відірвала, а за все — за стіл, за ліжку, за крісло, за двері... — вона замовкла, відвернувшись до плити, мішаючи щось в каструлі.

— Бабуся, дійсно, на другий день померла. А Гена перехорував в сиротинці, у великій гарячці, два тижні. Після, я вже думала, що хоч в нових обставинах, але між дітьми, він поволі буде забувати бабусю, але де там!.. Гена не пропускав ні одної можливості, побачивши мене, щоб не спитати: »Тьотю, коли ми підемо до моєї бабусі?«, або »Тьотю, коли вже бабуся прийде?«...

— Кожний раз треба було мені викручуватись іншою брехнею, щоб його заспокоїти. Скажу по правді, що мені це вже докучало і мучило.

Щось засичало на плиті. Пані Віра підняла покришку з каструлі. Я глянула на протилежне крісло і уявила Гену сидячим на тому кріслі тоді, як привезли його із сиротинця.

— Ну, і знаєте, — продовжувала Віра, обернувшись до мене, — Гена став чомусь робитись впертим і злим. Я карала його, але це нічого не помагало. До того, останнім часом, я звернула увагу, що він став дуже худнути. Треба було пильнувати його при їжі. Раз, якось він не хотів їсти обіду. — »Як не з'їси обіду, то бабуся до тебе не прийде!« — сказала я.

Дитина змінилася на виду. Він глянув на мене, потім схопив ложку і похапцем все з'їв. Після того, коли він був неслухняний, то досить було мені сказати, — »Бабуся не прийде«. — як він вмить робився покірним.

— Мала я ще один з ним клопіт. — Чи, ви знаєте, де міститься наш сиротинець? — запитала мене Віра.

— Так.

— Якраз під тою горою, де міститься сиротинець, іде дорога до міста. По ній завжди проходять селяни з міста або до міста. Скраю, на горбку, стоїть лавка. Сидячи там, видно людей, що проходять. Гена завжди біг до тої лавки. — »Я буду дивитися, як бабуся буде йти!« — казав мені. Просиджував там доти, аж поки я не забирала його до хати... А, тепер таке несподіване з ним сталося! Бідна дитина.

Вона замовкла. Я встала.

— Так... Треба мені йти! Мені тільки дивно, що я його не пізнала.

— О, він дуже схуд! Особливо після того, як я відійшла з сиротинця.

— Та-ак! — А коли будуть ховати? — ще запитала.

Хоч мене в даний момент це не цікавило.

»А... Не знаю! Певне, в цих днях!«

»Та-ак!.. Ну, до побачення!«

На цьому мав би бути кінець великої трагедії маленької, людської істоти. Ґени вже не було! — Був холодний трупик.

Щось на четвертий день після смерти Ґени Віра, побачивши мене на подвір'ї, сказала:

— Знаєте, Ґену ще й досі не поховали!

— Чому?

— Шпиталь відмовляється ховати на свій кошт і скидає на сиротинець. Кажуть, що дитина була приналежна до сиротинця, отже мусять на свій кошт ховати. А в нас нема грошей!

— На що ж потрібні гроші?! Я думаю, що священник і так поховає!

Вона усміхнулася, дивлячись вбік.

— Дошки на труну треба купити. Столярові за роботу заплатити.

Я нічого не сказала. Розмова зійшла на іншу тему.

Ще за кілька днів, я зайшла до Віри в якійсь справі. Коли присіла на стілець в кухні, одразу глянула чомусь на друге крісло.

— Чи, Ґену вже поховали?

— Так, поховали! — сказала вона, спустивши очі додолу.

— Хто дав гроші на труну?

— Ніхто. Полонені збили з якихось дощок труну і самі поховали.

— Як? — Без священника?!

— Ет! — махнула вона рукою.

— Чи невже ніхто не міг заопікуватися похоронами!? .. Без священника! Як щеня! .. Це страшне!

— А, хто?!

Пані Віра, здавалося мені, допитливо дивилася на мене. Я мовчала.

Перед очима стояла дівчина-селянка зі шпиталю... Знизуючи плечима і з іронічною усмішкою на устах: »А хіба воно мое? ..«

... »Так, що ж, що не ваше! Ви ж бачите, що це сирота! .. Треба ж совість мати!«



В. Цибульський, Б. Антоненко-Давидович.
(Виконано з фота 1932 р.)

Борис Дмитрович Антоненко-Давидович — видатний сучасний письменник і знавець мови. Його перу належать повісті та романи, як «Смерть», «Слово матері», «За ширмою», збірки оповідань «Синя волюшка» та «Справжній чоловік», книжка художніх репортажів «Землею українською», дитячі оповідання «Як воно починалось», мовознавча праця «Як ми говоримо» та багато інших. У серпні 1969 року нашому славному письменникові минуло 70 років.

З поезій Зої Коут

ЛИСТ

Минає час . . . У Вас він теж минає?
Жовтіє лист . . . Жовтіє він у Вас?
Це й все, здається. Більш новин немає,
Лише життя іде. Минає час . . .

У нас — постій в думках і сон на ділі,
Хвилини потопають у хандрі,
І проростають всі високі цілі
Травною й будяками на дворі . . .

І почуття вкриваються травною,
Як гнів, чи злість, чи дружня теплота . . .
Цікаво, що ми візьмемо з собою
В дорогу, друзі, на старі літа?

Чи тільки думку про великі вчинки
Малого »я«? Чи купи теревень?
Чи скупчено пописані сторінки
Пустих промов та маршових пісень?

Чи жмут старих ображених амбіцій?
Чи спогади про випиті чарки?
Чи, може, нам на старості присниться
Сон про зігріті дружбою роки?

Що втішить душу нам тоді старечу?
Що помалює усміхом уста?
Й останнім світлом огорне під вечір
Прожиті нами й втрачені літа? . .

ВЕСІЛЛЯ

Коли життя — мов квіти черемшини.
Або рожева, легкопера мрія . . .
І кожний день, і кожна в нім хвилина
Її, Його коханням променіє . . .

Що може тут ще серце збагатити?
Яка екстаза і яке зусилля?
Хіба одне: закохані обіти
Підсилені легальністю весілля . . .

Весілля!!! Ах, Яке магічне слово!
І з ним — яка пов'язана уява!
Краса . . . Невинність . . . Квіти і промови,
Рахунки . . . Нерви . . . Втома й чорна кава.

Суконка біла . . . Безконечні тости,
Шампанське, недосьорбане до решти,
І — гості, гості . . . І бажання — просто
Деся під столом, нарешті, скинуть мешти . . .

Весілля!!! Певність щастя без турботи,
Завершення чекань і чарування.
Йй — дозвіл на вечірні папільоти,
Йому — кінець непевности й зітхання . . .

Й порада: не перечити дружині!!!
Мовчати, доки жінка не питає!
Як бачимо — віддавна і донині
Подружній стан рівняти можна з — раєм! . .

І там, і тут — блаженство, майже вічне,
(Триваюче до першого падіння . . .)
І там, і тут вона — цілком логічно,
Його невинність має на сумлінні . . .

І тут, і там він переходить фази
Блаженства . . . Потім борсання й спокою.
І хоч »вона« ребром йому вилазить,
Він — мовчки йде, вдоволений собою,

Дорогою подружніх ситуацій,
Про хліб насущний, дбаючи сумлінно,
І пріючи від праці і без праці,
Отак до смерти мучиться — невинно . . .

Та ці картини виникнуть пізніше.
День вінчання — це тільки перша брама . . .
Покищо, хай надія їх колише,
Що їх стежки — укриті пелюстками . . .

Нехай весь світ їм нині рожевіє!
Хай щастя з ними йде бадьорим кроком!!!
Можливо, доля їм якраз посіє
Блаженство вічне — хоч на пару років! . .

*

ПРОТЕСТУЙМО!

Протестуймо! Кричім, скільки можемо!
Биймось в мури лобами й грудьми!
Щоб побачив цей світ заяложений,
Що на світі існуємо й МИ!

Щоб збудив брязкіт скла, нами збитого,
Ситі маси байдужих сумлінь!
Їх не збудиш слізьми пережитого,
Чи переліком людських терпінь!

Годі ж словом нудити повтореним,
Світ глухий! Приступаймо до дій!
Хай з камінням летить наш нескорений
Голос правди, вимог і надій! . .



Зоя Козут



Письменник Микола Лазорський у власній садибі «Полтавський затишок». Мельбурн, 1969 р.

»НЕ ПЛАЧ, НЕ РИДАЙ!«

»Уже я так думаю, що нема на світі
кращого місця, як Полтавщина«

Є. Гребінка.

Весною чи влітку те було — не пригадаю. Знаю бо, що на серці було зимно й моторошно і їхав я, аби їхати кудись, щоб тільки бодай на часину спекатися недремлячого чекістського ока. Здається, зеленів гай, цвіли вишні й навіть десь безтурботно щецетав жайворонок. Людину в розпачі гнітить така мирна буколіка й стьобає по серцю гірш найгірших канчуків. Не знаю, чому воно так, мабуть, тому, що цвіли ромашки, а в траві зеленій лежали постріляні в потилицю селяни-»куркулі«. Краще б вже їхати в дощ та сльоту осінню. А їхав я в Мар'янівку, туди, де було »дворянське гніздо« нашого славного поета Євгена Гребінки, а віз мене ніхто інший, як його небіж, старенький дідок Микола Гребінка. Здбивав я його у нашій Полтаві, а тепер обидва їхали на Пирятин, бо було по дорозі і можна було перепочити день-два в глухих степах. Я їхав мовчки й понуро поглядав на розкішні дубки в гайку.

— Щось дістали в спадщину від діда-поета? — питав я замислено.

— І так і ні, — признався мені мій приятель. — Воно дещо й було, та... шастали тут всякі комуністи і що тільки можна було — забрали ніби для музею. Та Бог святий знає, чи пішло те все до музею, найпаче золоті речі: персні, годинник, печатки для листів... такого щось не бачив у музею... Скрипти давно забрали, забрали навіть мою табатирку срібну. Та все ж хоч і забрали, так лишили згадки... Знаєте, дорога він нам усім людина. Оті дубки, приміром, якимсь віціліли, не знаю, хто заборонив чіпати, тут був колись справжній гай, веселий, гомінкий, та вирубали... і тепер крадуть... вночі... самі пеньки стирчать.

— Бачу, — кинув я й зітхнув. — Добре б було поїсти галушок, Миколо Семеновичу.

— Будуть, будуть... — заспокоював він мене, як малу дитину. — Усе буде. Приїхали смерком, трохи виморені, трохи виснажені. Але нас тепло зустріла господиня, дружина Миколи Семеновича, також сухенька й жвавенька бабуса, як і її чоловік. Обое так щиросердо привітали мене, що я мимохіть розпогодився. На ранок була кава з якогось цвіту й буханці свого печева, тоді Микола Семенович показав свій

пишний сад, увесь в яблуневому та вишневому цвіту. Скопано було й грядочки.

— Знаєте... гм... тепер сутужно стало жити. — повідав тихо господар, — то ось вдвох з старенькою садовимо деяку городину і навіть квіти... звичка. Звичка моя... садити квіти...

І він зітхнув, полохливо озираючись.

— А з хати не женуть ще?

— Ні, Бог милує, ще живемо. Правда, заходили якісь комисари, оглядали і пішли, казали дуже стара хата. Воно й справді старенька, на долівці, у нас і мебля стара — нема чим поласувати.

— Хотілось би уклонитись могилці.

Пішли й на могилу.

— Оце й могила славного Гребінки, — шепнув мій господар.

Я став навколішки, ознаменував себе хрестом і поцілував землю, де покоїлись кості найкращого байкаря і майстра слова. Тоді підвівся й щиро подякував приятелеві.

— Спасибі, Миколо Семеновичу, що показали могилу, без вас я сам не втрапив би сюди ніколи. Адже могили, самі бачите, немає ніякої! Є якась яма, поросла вона бур'яном та лопухами, толочить її череда. Навіть порубано тополі й верби, що стояли, здається, ще недавно над Гребінчиним яром. Пригадую, бачив малюнок його могили: був пам'ятник, хрест, огорожа... дубки... Де ж воно усе те? Комуністи жахаються хреста, то, видно, вони і зламали. А де ж могила і... все біля могили?

Микола Семенович мовчав... витирав хусточкою очі й тяжко зітхав.

— Бачите... тее... змели все, все змели. Був хрест, була й огорожа й квіти на могилі і дубки... Тепер, як бачите... Тутешні комуністи прийшли з сокирами, лопатами, повалили хреста, цеглу розібрали, побудували собі свинарники... Хрест й огорожа з доброго заліза — те все відвезли до кузні: там наробили підків та шин для возів. Не сила моя сидіти тут і дивитись на таке знущання, дорогий пане, не сила... А куди дінусь старий і німечний та ще й не сам, а з такою ж німечною дружиною... Важко дивитись...

І він заплакав, тяжко заплакав, як мала скривджена дитина. Довго ми стояли над зневаженою могилою одного з найкращих синів нездоволеної України. Ще раз мовчки уклонились і пішли покvapно геть. Я загортав у хусточку горстку землі, тоді як Микола Семенович все тер заплакані очі.

— Може хотіли б подивитись і на хату письменника? — питав він лячно.

— Яка вона? Така ж, як і могила? — й собі спитав я.

— Така сама...

— Гм... далеко?

— Та ось, близько... над самою Оржицею.

— Що ж... картайте, — сумно пожартував я й зараз же пожалкував: Микола Семенович знов заплакав.

— Даруйте, ласкаво прошу, — поспішив я заспокоїти доброго дідка. — Жарт сумний, і я справді картаюся, та не бачу вини вашої тут і на макове зерно.

— Воно так, добродію... та все ж мусив би і я щось сказати в оборону зневаженої могили... мусив би не лякатись тюрми, тортурів. Одного разу насмілювався, пішов до їхньої управи з скаргою. Так мене в потилицю... посміялись й обіцяли вигнати з хати, бо я буржуй і пан-посіпака, що пора мене закопати живцем у ту ж саму могилу, яку я прийшов боронити... Не сила... не сила!

Хата, справді, була недалеко над Гребінчиним яром, біля якого колись зеленіли явори та тополі. Тепер порожньо і тільки внизу дзюрчали каламутні хвилі річки Оржиці. Хата схилилась набік, і очеретяний її дах почорнів і був увесь в дірках, вікна давно побиті, дивились на шлях сліпими очницями. Злодії повисмикували вночі дошки з ганочків і навіть стовпці забрали для свого хазяйства. Стояла тільки стара черешня наполовину засохла, наполовину в цвіту. Легенький вітрець раз-у-раз щедро сипав пелюстки того цвіту на стару згорблену хату, немов та деревина прощалась ніжним поцілунком з тою, що була колись через край насичена веселим гомоном. Я зірвав китицю цвіту й обережно поклав у книжечку-збірку творів поета — дарунок Миколи Семеновича, що так побивався над дорогими руїнами. Коли клав китицю, зненацька прочитав у ній початок прекрасної пісні поета: »Не плач, не ридай!«

— Ви, Миколо Семеновичу, не тужіть і не побивайтесь, — розважав я старого, сидючи перед відчиненим вікном. — У людей теж були чорні часи або й ще гірші... Приміром, ніхто не знайде могили Вольтера, науковця Лавуазьє, поета Шеньє, іншого поета Шеллі — недоля їх знищила, а багатьох сплюндрували і комуністи... Але після хуртовин неодмінно приходять і дні миру, дні тихого покою. Лиха іскра поле спалить — сама щезне... Прийдуть, я свято вірю, прийдуть і для України злotosяйні дні... Отже не треба ридати... Вільний наш народ на вільній своїй Землі поставить найкра-

щому своєму синові величавий пам'ятник: бо таких нащадки, розкуті від большевицьких кайданів, ніколи не забудуть.

І мов би у відповідь на мою щирю розраду, у полі пролунала пісня:

»О, мамо, голубко, не плач, не ридай,
Готуй рушники й хустки вишивай...«.

Пісня усопшого поета Гребінки... Її з великим захватом співали дві дівчини серед степу при ясному місяці. Дві молоденькі дівчини співали ту пісню, яку сто років тому виспівували їхні прабабки в своїх молодих роках на порі чарів кохання.

— Чуєте, Миколо Семеновичу! Чуєте! Гадаю — велика то радість почути у співах те, що було створено багато літ тому славним вашим родичем... То святий момент і сльозам тут не місце!

Микола Семенович усміхнено й радісно потиснув мені руку.

Дмитро ЧУБ

ІВАНОВІ КОТЛЯРЕВСЬКОМУ
(З нагоди 200-ліття)

Не блискавка то крає ніч,
Не грім віщує бурі грізні, —
Це Ти із давнини сторіч
Скарби приніс своїй вітчизні.

Хоч з півночі ішла гроза,
І темрява сліпила очі,
Ти душі рідні показав
У слові праведнім, пророчім.

Ярмо Ти словом надломив,
А людям кинув сонця скалку,
На світло вивівши з птьми
Петра, і Возного, й Наталку.

А мову рідну і пісні,
Що грають барвами-квітами,
У книгу перший переніс
Легкими, творчими руками.

І перший крок Твій щодо мови
На крила взяв пізніший час:
Пішли на бій за рідне слово
Франко, і Леся, і Тарас.

Тому й вітання без кінця . . .
Над рідним краєм лине слава —
То славлять Батька і Співця
І Львів, і Київ, і Полтава.

Твоє ім'я пішло у світ,
І нам ясніше зорі світять . . .
Прийми ж від нас палкий привіт
У день Твогого Двосотліття!

3. 7. 1969.

Дмитро ЧУБ

Т Р И В О Г А

**О, мерзенне поріддя степу,
Тьмянний виплоде схресних рас!
Не здвигнув тебе дух Мазепи,
Не окрилив тебе Тарас!**

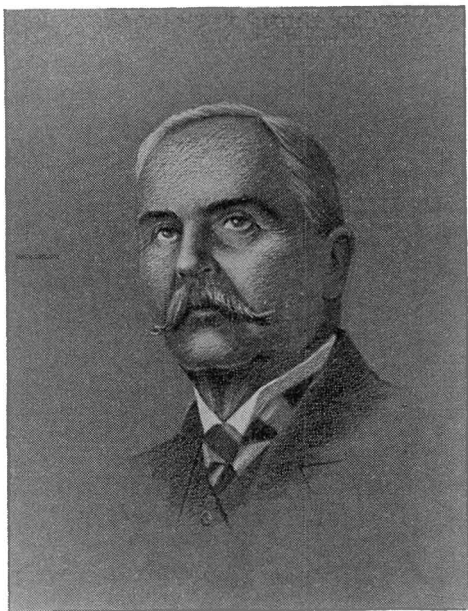
Яр. Славутич

Поїзд на Варшаву йде крізь моє серце

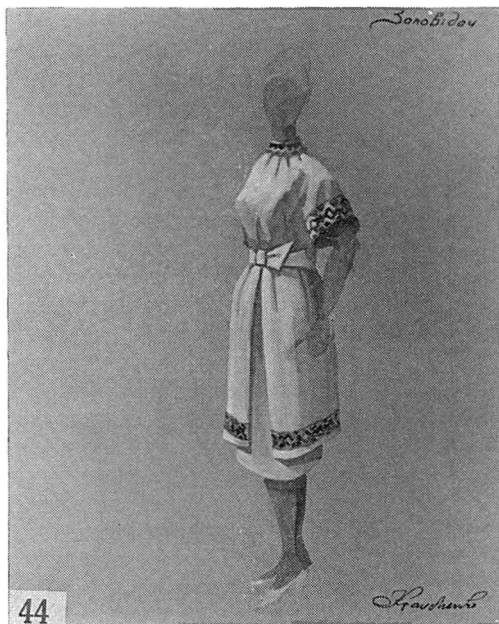
Ліна Костенко

Поїзд до Сіднею в'ється по долині
Між горби зелені і густі гаї,
А у мене в серці б'є тривога нині —
Все про нашу молодь, про батьків її.
Маєм »патріотів« (грім би їх ударив!)
Але де їх діти, мова їхня де?
Розбрелися діти по чужих »кошарах«,
Відцуралось мови зілля молоде.
Ви зайдіть у табір, табір молодечий,
Там наша вже мова майже не бринить . . .
І лягає смуток тягарем на плечі,
Бо ростуть, як покруч, дочки і сини.
Занедбали мову рідної дитини! . . .
Перед словом рідним хто ж це завинив?
Той, кому у серці вмерла Україна,
Той, чию вже душу вкрили бур'яни.
Потонули в добрах, де вже їм про мову . . .
За яку вмирили прадіди й діди . . .
Не носи ж до хати знайдену підкову,
Бо хто мову згубить — той добра не жди!

20. 2. 1970 р.



**Петро Кравченко.
Микола Лисенко.
Пастель.**



**Петро Кравченко.
Ескіз
ЗАПОВІДАЧ — Пастель.**

П Е Р Ш А К Р О В
(Уривок спогадів)

Військова колона їде поволі. За нами, від ланцюгового мосту котиться дніпровий туман, вкриваючи Микільську Слобідку. Туман з Дніпра змішується з русанівським, огортаючи нас вогкою пеленою.

Лише стукіт коліс та підків нагадують про колону, що тягнеться за Дніпро. Якось раптом туман почав підійматись. Підіймався він поволі, цілком подібно, як підіймається завіса в театрі. З-під цієї завіси виринули кінські ноги, потім ноги вершників, а далі й вершники, що немов би народжувались з туману.

Їхали ми широким прорубом у сосновому лісі. Слобідка лишилась позаду.

— Товаришу помнач штабу! Ось добре місце.

Навіть не глянувши у вказаному напрямі, подаю команду звертати з шосе, під сосни. Кинувши повід ординарцеві, з приємністю розтягаюсь під віковим стовбуром на мокрій іглиці.

Лежу. Дивлюсь у заповолочене рештками туману ранішнє небо й пригадую ці ж самі сосни, піщані горбки під ними й себе в дитинстві...

* *
*

Шосе в той час ще не було. Широкий прорубом, через сосновий ліс, тяглася піщана дорога. Праворуч, якщо йти від міста, ліс тягнеться здавалось, у безкінечність. Ліворуч, за стовбурами сосон, видніється поле, а там далі Русанівська, Матвіївська, Старик і ціла низка інших Дніпрових проток, що весною зливаються в суцільне море навколо Труханового острова.

Як зараз бачу, понад смугою лісу йде гурт хлопчаків.

— Може, вже годі йти?

— Та, може, й годі. Звідси вже ніхто не почує.

Гуртком сідають діти під величезною сосною. Найменший почина розв'язувати торбу. Голови схиляються. В очах нетерплячка й цікавість. Поволі з торби виймається хліб, в'язка червоної редьки, баночка з сіллю та ніж.

— Поснідаємо, — кажу.

— Та ти покажи. Потім будемо снідати.

— Ні. Поснідаємо, а тоді вже й покажу.

— А де ти його купив? — ріжучи хліб, питає Тарас.
— А скільки заплатив? — цікавиться Гліб.
— Так тобі й продали? — запитує Володя.
— Отак і продали. Заплатиш вісім карбованців, то й ти купиш. Там ще є, — відповідаю, жуючи, посолену редьку.
— Знаєте той магазин, що торгує живими рибками, гачками та набоями до мисливських рушниць?
— А як же. Знаємо. Це на Фундукліївській.
— Та там. Аджеж другого такого магазину у всьому місті нема. Зайшов я туди купити собі гачків на верховодку. Дивлюсь, а він лежить. Та не один, декілька. Взяв я крайній, розглядаю.
— Що, може, хочеш купити синку? — питає мене продавець.
— Та хотів би. А скільки він коштує?
— Всього вісім карбованців, — відповідає сміючись.
— Я вже й гачків не брав. Простісінько побіг додому. Перелічив усі свої гроші. Знайшов ще цілого карбованця в кишені батькового пальта. Ще раз перерахував. Не вистача. Тоді я до Юрка. Він теж повитягав всі свої заощаджені. Отак ми склалися на вісім карбованців й сорок копійок. Правда, Юрку? — звернувся я до хлопця, що сидів біля мене, саме дожовуючи кусень хліба.
— Раз кажеш, то правда. А тих сорок копійок я в маминій торбинці знайшов. Якраз вистачило на пістони.
Витерши хусточкою рота, я вийняв пакунок з торби. Розгорнув ганчірку і витяг пістоль. Далі почав витирати тією ж ганчіркою оливу на ньому.
— Диви і шомпол.
— А як же без шомпола? Це ж козацький. — Пістоль по руках.
— Та який він козацький? Дивіться. Тисячу вісімсот п'ятдесят шостий рік. А далі щось про його імператорське величство написано.
— Ну то й що? — обурився я, вириваючи з рук критикана пістоль.
— Нехай буде й тисячу вісімсот п'ятдесят шостий рік. Але бачиш, він набивається з дула. Бачиш, ось і шомпол. А пістон ось тут кладеться. Може він і зроблений імператорським величством, але він козацький. Видно, козаки вчили те величство, як його зробити. Ми лише самими пістонами стріляли, та й то він тушить свічку на яких п'ять кроків. Ось зараз самі побачите, як він стріляє, — вступився за пістоль Юрко.
Поки він обороняв придбану нами »козацьку« зброю, я дістав порох та дріб. Сиджу й, не озиваючись ще на ряд за-

питань, заряджую пістоль. Коли вже він був заряджений, я встав і одміряв п'ятнадцять кроків від стовбура сосни, на яким повісив свою кепку.

— Ну! Хто стріля перший? — Ніхто не виявляв бажання.

— Як? Ніхто не хоче стріляти? Ану, Володя, бери. Ти серед нас найвищий. — Володя ані ворухнувся.

— А, може, почнем з найменшого? — запропонував Тарас.

— Вірно, вірно. Найменший мусить починати. Та воно й краще, щоб власник починав, — загули всі хором.

Якось воно страшно стріляти перший раз в житті, і я, відтягаючи неunikнимо, звернувся до Юрка:

— Юрку? Ти теж власник цього пістоля. Може, хочеш першим?

— Та моїх там всього один карбованець і сорок копійок. Ні, Костю, справжній власник ти, а не я.

Нічого не лишалось, як стріляти першому. Став я на одне коліно, поклав цівку на ліву руку, цілюсь і ніяк не наважуюсь притиснути спуск. Думав вже опустити пістоль та перепочити, як почув шепіт:

— Не стріли. Он рука вже труситься.

Почувши таке, притискаю спуск, і гримнув стріл. Оддача була така, що я не втримав пістоля, і він вдарив мене курком по губі. З переляку я випустив його з рук, і з губи потекла кров.

— Руку треба тримати випростану, а ти її дуже зігнув.

— Ні. Рука мусить бути зігнутою. То він мабуть забагато пороху насипав.

— А, може, затуго пижа забив. Мій тато казав, що як затісно пижа забити, то може й розірвати. Он торік на полюванні...

— Попав. Попав у саму середину! — кричав Юрко, радісно розмахуючи кепкою.

Всі, а в тому числі й я, забули про мою губу й почали розглядати принесену ціль. Дійсно, в ній було декілька дірочок. Дірочки ті оглянув кожен, і було вирішено, що я таки влучив. А що губу розбив, то то пусте. З губи кров і так вже перестала йти.

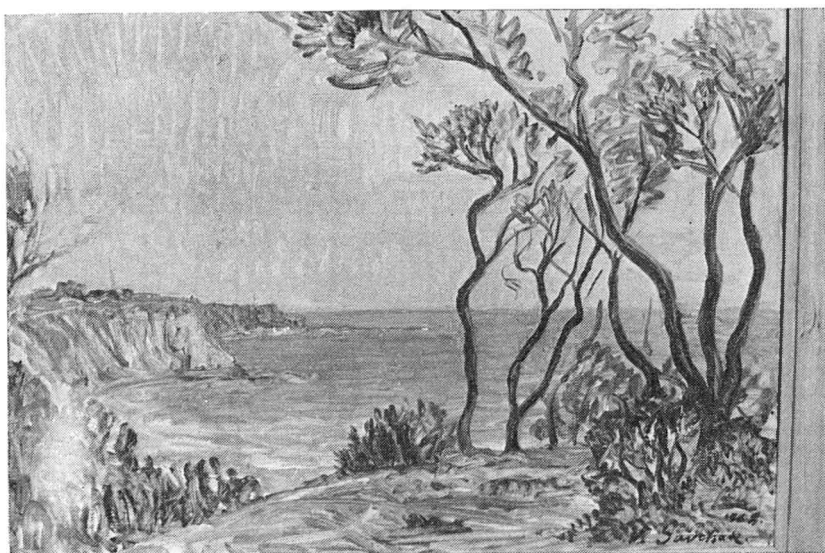
* *
*

Хоч було це й давно, але ці події, під цими самими соснами, на цій самій іглиці немов щойно відбулися в моїй уяві. Від туману вже й слід пропав. З-за Дніпра віяв легенький вітерець, пробігаючи шелестом у соснових кронах.



20-го вересня, 1969-го р., Мельборнський літературно-мистецький клуб влаштував літер. вечір, на якому перекладачка панна Оксана Соловей читала свої переклади з кількох мов. На світлині О. Соловей серед членів клубу та гостей. Починаючи зліва: В. Левченко, Зоя Когут, М. Ліщинська, О. Соловей, Д. Нитченко та М. Глуховева.

Фото: І. Святківський.



В. Савчак. Побережжя Сандрічаму.

З поезій К. Гіммельрейха

П О М С Т А М А Т Е Р І

Любов тебе і ненависть зв'язали.
В думках, у почуваннях і у сні
ти марила любов'ю, що пропала,
і мстилася на чорному хресті.
У кожну свастику, що лише де уздріла,
вогняний погляд, блиснувши, летів,
або разками кулі шелестіли,
відносячи ім'я твоїх синів.
Не пропали марно ті набой.
На кулях кожного були там імена,
які ти безупинно карбувала,
щоб ворог знав.
Є ненависть свята.

4/4 67

П Р О С Т О П Р О П О Г О Д У

Пишу сьогодні я,
ну, просто про погоду.
Про світ, який оточує всіх нас.
Це не торкається життя мого народу
й на це у нас завжди є гроші й час.
Не забуваємо щоранку глянуть вгору,
чекаючи суботу вихідну,
і передбачити собі таку погоду,
щоб відпочить приємно у гайку.
Або смикнуть, кудись між сині гори.
Ну, що тепер для нас кілометраж,
коли десь озеро гірське чи море неозоре
у воду кличуть, в спеки час.
Ми не рахуємо тоді бензини
і долярів не жалко, ні ночей,
змарнованих на вітер для народу,
й засмучених Батьківщини очей.

1/8 69

* * *

На березі чужого океану
чужими бризами обвіяний сиджу.
Дивлюся в далечінь незнану
і думу думаю для всіх чужу.

Де ділися роки буремні,
Що ви їх в жертву віддали,
такі, як я, тепер старі, нікчемні,
колишні воїни і бувші вояки.

Ми йшли наперекір звитязі.
Немає вороття. Назад нам не іти.
Та гордо підіймали наші стяги,
а от тепер нас дужають роки.

Чом не лягли на полі бою?
Для чого доле зберегла ти нас?
Невже для того, щоб в незнанні
пізнати світ, себе і вас?

Пощо тоді було ходити світом
і заглядать за межі, в небуття,
коли не розуміють власні діти,
для чого ми пройшли через життя.

На березі чужого океану
я бурями обвіяний сиджу.
Дивлюся в далечінь незнану
і думу думаю для всіх чужу.

1968

Т В О Я Д О Р О Г А

(Т. Шевченкові)

Від ягнят до вершини духа
(кажуть Бог теж ягнята пас)
простелилась твоя дорога,
ти безсмертний для нас, Тарас.

Скрізь тебе ми несем з собою
через тундри, ліси, моря.
В мільйонах стежок дорога
з нами тягнеться і твоя.

Не умер ти за сотню років.
Не умреш вже ніколи. Ні.
Загрібали тебе, пророче,
загрібали свої й чужі.

Та чи можна затерти Бога?
Ти міся для нас, Тарас.
Твій Кобзар — то є та дорога,
що дорожча за все для нас.

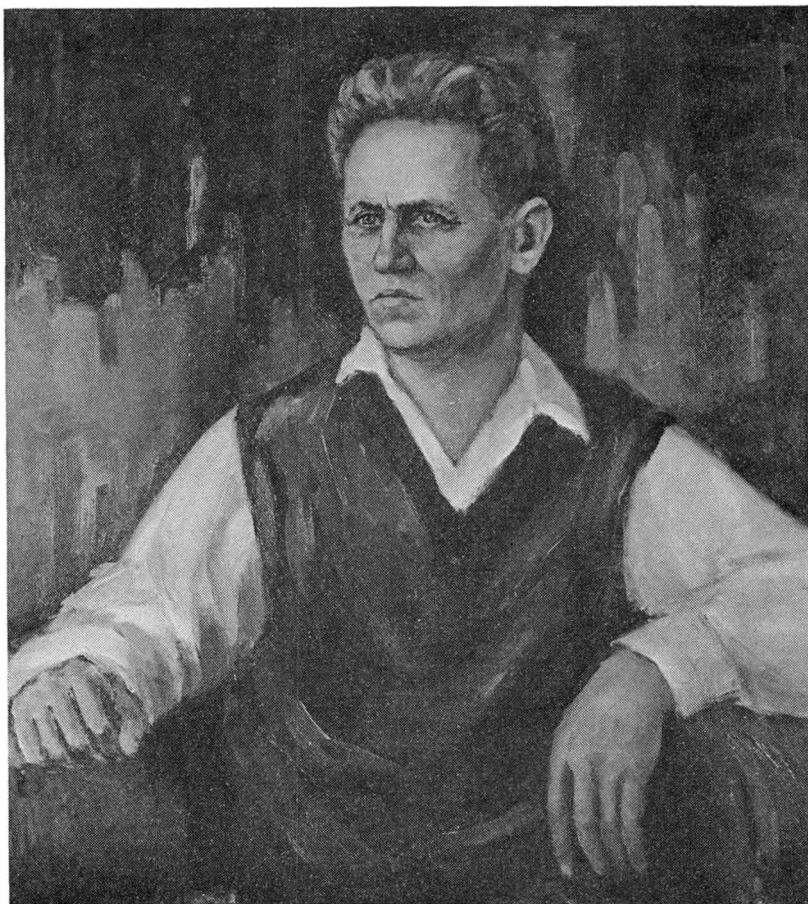
23/3 69

ПЛАЧ ЯРОСЛАВН

Плачуть дочки Ярослава
гіркими сльозами.
Плачуть, плачуть Ярославни
та й за козаками.
Що робите? Тату, тату!
Чим ми завинили?
Хочем бути орлицями —
не рубайте крила, —
не давайте за нелюбів
пихатих в коронах.
Ми найдемо нам суджених
у ваших хоромах.
Орлів наших.
Їх бояться зяті ваші, тату.
Перестрашені орлами,
беруть нас в заплату.
Не послухав батько плачу
дівчат українських,
повіддавав за нелюбів
в столицях чужинських.
Повіддавав. Пішли вони,
кажуть, царювати . . .
Чуже горе невідоме,
й нема, де спитати . . .
Не вмів васалів наробить
вельможний Ярослав.
Пороздавав дочок своїх
царкам чужих держав.
А що було б знайти Добринь,
дочок своїх їм дать.
А, замість посагу, степів,
лісів і круч відтять.
Не кожум'ячили б вони,
немов воли в ярмі,
а славу Князя і дочок
по світі б понесли.

Засіли б міцько у степах,
по берегах мос-ква.*)
З Бескидів зорили б вони,
де ворог наступа.
У віках би славили тебе,
»премудрий« Ярослав.
Надійно б Київ захистив
»творець нових держав«.

*) З фінської мови Мос — болото ква — вода.



В. Цибульський. Кость Гіммельрейх, 1970 р.

ОДИН БЕЗЖУРНИЙ ДЕНЬ

Потрібно: — Кімната в українському стилі, бюрко, на ньому папери, на стіні годинник.

Дійові особи: —

- I. Шевченко в українській сорочці,
- II. Ангел смерти: довга біла сукня, на голові білі рожі.
- III. Муза — малярство: — сукня довга фарби веселки, на голові вінок з кольорових рож, в руках палітра.
- IV. Муза — поезія: — довга жовта сукня, на голові вінок з волошок, в руках волошки.
- V. Муза — музика: — сукня довга, помаранчового кольору, рожі жовті і помаранчові.
- VI. Мати-Україна: — біла довга сукня з українською вишивкою.
- VII. Оксана: дівчина, приятелька Шевченка в дитинстві, в нар. українському одязі.

Музика — пісні: (награні на «тейпрекордері»):

- а) »Думи мої думи мої«.....
- б) »Реве та стогне Дніпр широкий«.....
- г) »Садок вишневий коло хати«.....
- д) »Сіленцієм«.....
- з) »Заповіт«.

На сцені:

Кімната прибрана в українському стилі, напівтемно, на бюрку порозкидані папери, на кріслі сидить Шевченко в укр. сорочці. Лівою рукою підпирає голову, правою пише, кашляє — по хвилі кладе руку на груди — піднімає руку, витирає піт з чола і знову перебирає папери.

(Занавіси на сцені зроблені так, щоб на музи падало світло, коли потрібно, і гасло так, щоб музи зникали і появлялись, коли потрібно. Перед Шевченком появляється ангел і рівночасно відчиняється половина дверей.

Ангел: — Любий Тарасе, не лякайся мене, я прийшла звільнити Тебе від болю й терпіння.

Святий вогонь Твоїх творів сягає високо в небеса, а свічка Твого життя догоряє, (протягує до нього руку) — поклади свою долоню в мою руку, а я поведу Тебе високо туди, де жайворонок співає.

Шевченко: — Ангел-смерти... Людська фантазія Тебе інакше уявляє, а Ти є чарівніша весняного ранку, з усмішкою дитини все ж таки міцніша від хвилі океану. Знав — що зустрінемось... готувався..., але Ти прийшла скорше, як чекав. А ще так багато лишилось у моему серці, що хотів би передати. Даруй мені ще кілька днів... (перебирає папери) хоч один день, щоб почате докінчити.



**На фото Володимир ГЖИЦЬКИЙ, автор романів
»Чорне Озеро«, »Опришки«, »Кармелюк« та багатьох інших
творів. У 1970-му році йому минуло 75 років.**

Ангел: — (наближається до стола — читає уривок вірша)
»Любіться брати мої, Україну любіте, і за неї безталанну Господа моліте«. (Киває головою).

Ангел: — Тарасе! Знаю все життя Твоє, кожную думку Твою, радість, усміхи й терпіння. Ти для народу Твого лишився безсмертним генієм. Для мене Ти — людина.
— Я є ангел, і ми обоє маємо свої обов'язки.

Шевченко: (Тяжко зітхає і спокійно говорить даліше): — Розумію і дисципліну шаную, але якщо я тут на землі заслужив трохи, то й Ти будь милосердний і подаруй мені тільки один день життя більше.

Ангел: — (Задумано дивиться на Шевченка, а по хвилі питає) — »Тільки один день?«

Шевченко: (Мовчки потакує головою).

Ангел: — Добре. Тарасе, подарую Тобі один день життя більше, під одною умовою: Пригадай в думках, все життя Твоє, як знайдеш один самотній день, коли Ти був безжурно щасливий... даю Тобі можливість ще раз цей день пережити.

(Музика тихо грає) »Думи мої думи мої« ...

Шевченко: — Хмари з дощем і веселка мінялися, але і сонце світило в дорогу, а щасливих днів було багато в моєму житті.

Ангел: — (Киває головою) Не забувай, Тарасе, що Ти повинен бути зовсім щирим, і пам'ятай, що я все знаю.

Шевченко: (Потакує головою) — Так, згода, буду щирим.
(Входить Муза-малювальниця, з усмішкою простягає руку до Шевченка). — О, мій друже Тарасе! Радію, що ще можу тут стрінути Тебе на цьому гарному світі. Знаю Тебе з дитинства, в ту пору, коли Ти почав крейдю малювати перших козаків на конях, Тебе підбадьорювала. Чим більше Ти духово ріс, тим більше Ти мене кликав і тужив за мною.

Шевченко: (Пригладжує своє волосся) — Знаю Тебе, знаю, бачив Тебе в проміннях місяця, в тумані над річкою і в тихих трясовинах пахучих лісів. Ти усміхалась до мене в тяжкі і страшні хвилини.

Муза-малювальниця: — Не завжди я усміхалася. Були хвилини, коли я над порваними картинами плакала і сварила Тебе, як і люди вмють сваритись.

Шевченко: — Ти плакала над порваними картинами?

Муза-малювальниця: — Так, пригадай собі час перед тим, як пішов в Гакадемію. Тяжко Тобі було, маестро, створити людську усмішку, жвавість руки, риси відважності любові і жалю, ніжність жіночих уст, войовничість хоробрих

козаків, а головне — підібрати підходящі фарби, щоб вдихнути картині гармонію. Тільки я одна знаю Твої муки і сумніви, коли Ти не був певний себе.

Шевченко: — Здається, що кожний артист проходить подібну дорогу. Дисциплінованою наукою, краса в красі на полотні розцвітає. Щаслива моя доля, що Ти мною опікувалася.

Муза-малярство: — Гордилася тим, що Твій талант інспірувала і що Ти з моєю допомогою досяг високої мети.

Шевченко: — Любив вилити в полотно все, чим душа накіпала. Признання наповнювало надхненням і радістю, але теж журився безмежно кожною картиною, обтяжували думи, як люди і критика приймуть твір, а часто не був певним себе, — чи я доріс до «Парнасу».
(Муза зникає, з'являється знову ангел).

Ангел: (Кладе руку на Шевченкове плече) — Добре знаю цю добу малярства. Були в ній і гарні дні, хоч ні одного безжурного — правда?

Шевченко (притакує головою): — правда.

(Тиха хвилина, потім Шевченко ударяє себе легенько в чоло, засміявшись). — Пригадую собі щасливий день свого життя, коли мене визволили з кріпацтва і я став вільним орлом, тільки крил бракувало до щастя.

Ангел: — Чи Ти справді був безжурно щасливий? Ти в цей — же день журився тим, як то тепер допомогти Твоїм братам в кайданах, яким чином добути вищої освіти, як найти свою улюблену Оксану, щоб поділити з нею радість... в серці Ти був сумний.

Шевченко: (Задумано) — Так, це дійсно так було... як видно, знаєш кожну складку моєї душі.

(Ангел з Музою-малярством відступає, з'являється Муза-поетеса).

(Шевченко підпер руками голову, неначе думав... музика грає — «Садок вишневий коло хати»... Танечним кроком приступає муза до Шевченка, кладе букет волошок перед ним).

Муза-поетеса: — Прийми з моїх рук подяку, за всі глибокі думи, котрі виривалися з Твоєї душі. Ти є одна з яскравих зірок, які розсіяні на українському небі. Пробудив свій нарід з темноти, кріпацтва, навчив шанувати звичай прадідів, воювати, боротись за рідне слово й свою землю. Той, хто зрозумів зміст глибоких дум Твоїх і відвагу, той пішов за Тобою. — Умів Ти, Тарасе, опанувати найчутливішими струнами в людському серці і розпалити в душах святий вогонь. — Вже з дитинст-

ва Ти мене зацікавив. Перші Твої вірші... тобто не-
оброблені самоцвіти, викристалізувались пізніше тер-
пінням і наукою і, чим більше Твоя душа дозрівала
багатством, тим більше Ти ріс. Ти тріумфував не
тільки на полі свого народу, але й багато чужих наро-
дів признали Тобі пошану за божественні палаючі
слова поезії, які линули з Твого серця. З Твоїм ім'ям
завжди буде зв'язане минуле і майбутнє українського
народу. — Як Твої брати підуть шляхом, який Ти
поклав, ... Твій Нарід буде жити і ніколи не загине.

Шевченко: (зворушений) — Легше тепер буде вмирати, як по-
чув з Твоїх уст все те, що було метою мого життя.

Муза-поезія: — Тарасе, тут хтось прийшов, Тобі дуже доро-
гий і любий... Твої руки хоче потиснути сама Мати-
Україна.

(Музика грає — »Реве та стогне Дніпр широкий«.

(Входить Мати-Україна, як уже наблизилась, Шевчен-
ко стає навколішки і схвильовано цілує її шати).

Шевченко: — О!.. сама Мати-Україна — яка честь, яка ра-
дість. Маєстатна, як схід сонця, лагідна, як наша па-
хуча земля, а ніжна... як моя мама.

Мати-Україна: (Підводить Шевченка, гладить його волосся і
ніжно до нього говорить).

— Сину мій, дорогий синочку... Ти хворий, змучений,
сумний погляд очей Твоїх, (помагає йому сісти на крісло
і поправляє сорочку). Сядь і розвесели своє серце і
душу моею подякою. З Тобою, мій відважний соколе,
засяло сонце на Україні. Ти є один з перших, котрий
живим словом просік байдужість в душах моїх дітей.
Ти вщепив любов і пошану до рідної землі і слова.
Простих братів навчив іти Твоїм шляхом, підбадьорю-
вав і хоробрим світлим прикладом відважно помагав
в бою за все рідне.

Шевченко: — Солодко, як травневий дощик лунають слова з
уст Твоїх і є бальзамом для болючої рани. — А все ж
таки не всі мене зрозуміли і не всі йдуть вірним шля-
хом. Ах! Мамо, мамо! Як довго ще треба терпіти і му-
читись, поки дійдемо до бажаної мети.

Мати-Україна: — Терпінням, болем і посвятою — кожний
нарід кріпне і росте. Тарасе, радуйся тим, що Ти світ-
лом прорвав чорні хмари, дав своєму народу напрям,
як добути права для своєї землі, як боротись за рідне
слово і правду. Не жив Ти даремно Тарасе... кожний
Твій твір є яскравим діамантом української скарбниці.
Твої думи, вірші і пісні залишаться назавжди Твоєму

любому народові... котрий Тебе вважає за одного із невмирущих своїх синів.

Шевченко: — Ще, мамо, не доспівав... хочеться, ще так багато сказати, так багато передати... пояснити... навчити.

Мати-Україна: — Синочку, наближається Твоя година... коли Ти мусиш підкоритися вищим законам природи. Готуйся в далеку дорогу, звідки не вертаються. (Мати-Україна відступає назад).

Ангел: — Тарасе, час спішить, мільйони людей ждуть мене, але тому, що Твоя свічка ще не догоріла, жду на нашу умову. В добу Твого життя ми перейшли через малярство, поезію і любов до рідної Мами. Чи Ти вже найшов один день, котрий я обіцяла Тобі подарувати?

Шевченко: — Так нам здається, що щастям, надією й любов'ю живем... але, одного зовсім безжурного дня тяжко собі пригадати.

Ангел: — Щасливим і безжурним будеш аж на небі, а на пахучій землі життя є завжди помішане з попелом і порохом тих, тих, котрі ним насолоджуються.
(Виходить Муза-музика)

Музика: — Ох! ні, ні! З попелу і пороху я, музика, підношу людей вище понад зірки, а на цій землі мелодіями пісень розбуджую ті найкращі почуття в людських серцях. (Муза кланяється Шевченкові) — Співала я з Тобою, Тарасе, вдень і ночами, колисала Тебе в бурхливих водах Дніпра, на спокійних ріках і потоках рідного краю. Я, люблю Тебе, Тарасе, бо Ти всім своїм »Я« умів вкласти в пісню любов і красу рідного слова, Ти вмів оспівати чар рідних шовкових ланів, шум дубів, трелі соловейка, боротьбу і славу козацьку. — Не раз я стояла біля Тебе, коли безрадно складав руки. Пам'ятаєш, коли Ти творив »Кобзаря«, не раз я подавала думку в чарівній мелодії, — то дівчата йдучи з поля заспівали Тобі під вікном, часто донеслась до Тебе пісня хлопців, котрим через річку луна відповідала, підбадьорювала Тебе й пісня плугатаря, котрий, обробляючи чорну землю в поті чола, загомонів пісню пастушка з полонин. Так, як без сонця не можна жити... так і без пісні нарід не може існувати. Збагатив Ти свій нарід рідною піснею, а я спричинилась до того, що ці славні пісні лунають по всьому світі. — Цей нарід ніколи не загине, поки поет складає про нього свої вірші і пісні.

Шевченко: — Співав і любувався солодкою мовою, але досі не виспівав всього, що залишилось в моєму серці. —

Завдяки Тобі, я в понурих хвилинах забував прикrostі, а в щасливих — з покорою в серці дякував за все вищій силі, котра керує нами. Я з піснею, родженою в небесах, родився і буду вмирати.

(Музика-муза відступає, і вбігає Оксана в нар. одязі).

Оксана: — Ох! Тарасе! Мій козаچه любий... ходи зі мною... там під смереками коло річки червоніють суниці, квіти пахнуть медом, берізки шумлять, а сонечко високо на небі... земля дихає весною, бджілки гудуть, пташки співають... ходи... ходи зі мною, будемо зривати і радіти гарним днем). Весело з усмішкою обнімає Шевченка).

Шевченко: — То Ти, Оксано... мрія моїх молодих днів, тута могого серця, квітка з рідного поля... солодша ягідки, з усміхом, як сонце над широкими ланами пшениці. Оксаночко... подай мені свою ручку і разом будемо бігати в лісі, як то було колись.

Оксана: — Ну! Раз, два, три, хто скорше?

Шевченко — (досить здивований стоїть без руху).

Оксана: — Іди, Тарасе!... шкода кожної хвилини... все життя мріяла бути з Тобою хоч кілька хвилин... (Оксана бере Шевченка за руку).

Ангел: — Тарасе! Тільки з Оксаною Ти прожив один безжурний день, котрий я Тобі ще раз дарую.

Мати-Україна: — Йди синочку з Оксаною і пий нектар любови і щастя. Приголуб ту землю, яку Ти найбільше любив і виспівай своїй дівчині все те, чого досі не співав. Як сонце зайде, пригорну Тебе до себе і разом підемо у край безсмертних, де на Тебе чекає багато моїх славних синів.

Шевченко: (Тримає Оксану за руку, виходить зі сцени).

Музика грає тихо «Сіленціум».

Появляються всі три Музи: посередині Муза-малярства, яку яку обнімають інші музи.

Мати-Україна з усмішкою, з руками на бровах дивиться слідом за Тарасом.

Музи — схиляють голови, потім кладуть квіти в тому напрямку, куди вийшли обое.

Ангел смерти дивиться на годинник, відчиняє половину дверей.

Музика грає «Заповіт» Як умру то поховайте, мене на могилі, Серед степу широкого на Вкраїні милій».



На світлині громадський хор «Бандура» (Західня Австралія). Горішній ряд, починаючи зліва: пп. І. Манюк, Д-р О. Менцінський, В. Рудковський, П. Гутей, І. Легкий, В. Феделеш, М. Клімак, Ф. Мельничук, В. Матіяш, І. Прончук, В. Пержило, В. Коцюрuba, Ю. Коцюмбас, М. Буткевич, Е. Томюк, С. Думітре та П. Пелех. Пані: Д. Мек-Лін, М. Топовська, М. Пережило, А. Грузевич, М. Марко, М. Мельничук, М. Пелех, Е. Дроздовська, Н. Мандичевська, диригент хору п. К. Уласевич, голова СУОА інж. М. Болюх, голова Громади Зах. А. мгр. В. Мандичевський, пані: О. Уласевич, З. Дошак, М. Клімак, К. Редько, А. Матіяш, М. Менцінська, Е. Белтс, Ю. Дмитрук та М. Стасів.



Іванна Сірко серед чудової природи Нової Гвінеї.

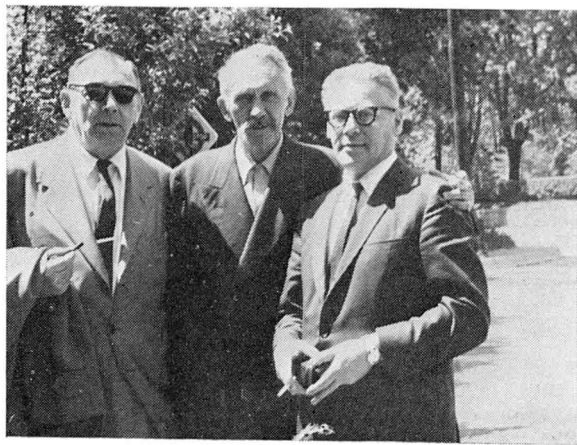


**Доктор Іван Сірко серед тубільців Нової Гвінеї.
Перший від д-ра І. Сірка стоїть вічер (чарівник-доктор).**



На світлині члени Театральної секції ім. М. Заньковецької. У першому ряді, починаючи зліва: Тамара Базалицька, Наталка Лясківська, Тетяна Дорошенко — суфлер, І. Лясківський, — голова, Клава Фольц — режисер, Настя Василюк та Галина Схань. Стоять: А. Якубовський, голова ревіз. комісії, М. Свідерський, Г. Станько, І. Дібрівний — пресреферент, Г. Домазар, — секретар, Б. Гузій, П. Гузій, — скарбник, Й. Василюк — господар, Р. Гузій. Відсутні: Галина Свідерська, Варвара Генюк, Іра Кулик, Галина Худа, Галя Гузій та пани: О. Радкевич, В. Бачинський, І. Лисий.

Фото: А. Якубовського



**На фото,
починаючи
зліва:
письменники
Євген Маланюк,
М. Аркас
та
Леонід Полтава.
1963 р. США.**

Молодий голос

Андрій ЛЯХОВИЧ

Клюб письменників Австралії «Квіл», нагородив твір Андрія Ляховича «Дінго-пліт» першою нагородою на річному конкурсі в секції недрукованих творів. Автор одержав за це переходову чашу на 1971 рік.

ДІНГО-ПЛІТ

Арвін Дерет і Френк МакКензі ніяк не могли зрозуміти, що треба навчитися жити з другими людьми так, щоб те життя складалось гармонійно. Але також раз усвідомлене може з бігом часу і призабутись. До того ж вони не могли зрозуміти, що і самотність може стати звичкою, якої так само важко позбутись, як важко було її набути.

Бо Арвін Дерет і Френк МакКензі — це звичайні собі люди, які щоденно мали доглядати довжелезний дінго-пліт, що тягнеться через увесь стейт Квінсленд, простори якого не змінюються з віддалю, а тільки з положенням сонця.

Бо ранком соняшне проміння відганяє темряву, а тіні скорчуються, як стиснена долоня, довкруги пня кожного корча чи дерева. Віддаль відокремлюється сама від обрію і дрижить десь між землею й небом. Курява підноситься, якби на знак протесту проти всякого руху і спочиває в повітрі, ніби не хоче знову сідати на гарячу землю. Життя завмирає, а тільки орел високо кружляє, мов би шукає своєї власної тіні.

По обіді, навпаки, тіні видовжуються, долоні розкриваються, шукаючи пальці — розширюються по землі і знаходять інші руки, стискають їх і опановують природу, аж доки останні огнисті промені сонця простелять дорогу наступаючій ночі.

Це все повторювання без кінця, вздовж безмежного плоту, в країні, де кінець може знайти тільки швидке авто на битій дорозі або літак у повітряних просторах.

Для Арвіна і Френка не було кінця. Їхнє тягарове авто, важко наладоване приладдям і дротом, повільно рухалось по піску, спаленім сонцем на червоний порошок. Коли робили п'ять миль денно — це був добрий поступ, бо в деякі дні не можна було рушити з місця зовсім. Часто траплялося що «віллі віллі») кинув зламану гілку в пліт і розірвав дроти, або

¹⁾ Австралійський вираз на означення важкої вітряної бурі в північно-східній Австралії.

крілики випорпали діри, або часами стрічалось кілька сот футів переверненого плоту на землі, наче б по нім переїхались танки.

Арвін і Френк сприймали це, як частину їхньої праці. Мовчки вони затримувались, знімали з авта приладдя і починали лагодити огорожу.

В перших місяцях вони розмовляли і жартували між собою. Пізніше, однак, вони стали мовчазними, бо, розмовляючи, пізнали себе і нічого цікавого чи нового не могли вже один одному сказати. А повторяти вже знані речі, було б нудним.

Ще деякі слова лайки можна було почути, коли знаходили пошкоджені місця плоту, який мусіли лагодити. Однак кожний знав свою працю, і тому слова були зайвими. В таких випадках вони порозумівались думками, а коли один з них видав якийсь звук або застогнав, то тільки мовчки просив другого вибачення.

Проте огорожа за всяку ціну мусіла бути полагоджена, тому кожна пошкоджена його частина була для них як особиста образа.

І це також було понад можливість їхнього зрозуміння, як це могло статися, що протягом довгих літ догляду за плотом вони виплекали до нього почуття любови — ненависти, як звичайно мають занедбані діти до своїх суворох батьків... Тому вони ненавиділи цей пліт всім своїм еством, а одночасно любили його. Вони проклинали цей пліт і хвалили його, вони нарікали на нього, але доглядали його. Між плотом і ними витворились патріярхальні відносини; це був наче б їхній власний пліт, і жадна чужа рука не мала права торкнутись до нього.

Коли їм забракло приладдя, вони заїжджали до найближчої крамниці. Звичайно зустрічав їх там інший шофер вантажного авта, яке постачало потрібні речі з міста. Розмова з ним була коротка: »Цей проклятий пліт був на пів милі пошкоджений«, або »сьогодні поправили ми двадцять ям«. Але це не цікавило шофера. Для нього це був звичайний пліт. І це нервувало Арвіна і Френка. Тому, коли шофер був у крамниці, вони уникали його і чекали хвилини, коли він від'їде, щоб набрати собі всього потрібного.

Як приходилось їм переїжджати попри фермерську хату, старались вони пройти, щоб ніхто не помітив, а коли власник виїжджав назустріч, щоб нав'язати якунебудь розмову, вони вдавали, що мають багато праці, і відповідали непривітними словами. При тім весь час скоро працювали чи то при плоті, чи при авті, чи при чімнебудь іншим, щоби тільки мати ви-

правдання, не втягуватись з ним в розмову. Коли той фармер запрошував їх завітати до своєї хати або пропонував нічліг, вони завжди відмовлялись, наче б не могли покинути своєї праці. При тому вони спаковували швидко своє приладдя і пошвидше від'їжджали, так що здивований господар зникав в куряві за автом. А він знає, що їхній поспіх не міг бути нічим виправданий.

»Може і добре сталося, що вони не прийняли мого запрошення«, — міркував господар.

»В моїм житті я пізнав багато дивних типів. Але ці два? Вони мусять бути з міста і тому здичавіли. Людина, що виросла в буші, робиться тільки незграбною і загартовною. Однак людина з міста в буші стає дикою і неохайною«.

Арвін і Френк були б здивовані такими думками господаря, однак тільки на короткий час. Бо вони виправдали б це радше непривітністю до них кожної незнайомої їм людини, а не як рефлексією на їх вигляд.

Однак у них були й інші думки. Думки зв'язані з давніми переживаннями. Невисловлені думки, бо кожний знав, що другий думав і якого роду була б відповідь на кожне питання.

»Чому ми відмовилися від доброго харчу і вигідного нічлігу? Пліт, так, через пліт. Це наш обов'язок доглядати його. От прокляття. Адже ж це вже темніє, чому ж ми втекли — але шклянка пива! Холодне пиво перед хатою на веранді, та ще і попоїсти до цього так, як це було колись у Сіднеї, заки ми почали тут працювати. П'ять шклянок пива і давай розповідати пригоди, як якийсь поет... А твої товариші! Але...«. Поволі стемніло. Вони зупинили авто і посідали мовчки поруч, коло вогню. А повний місяць, наче схід сонця, прояснив обрій, а засохле дерево поблизу простягало галузки, як переpracьовані руки до неба.

Якби вони були вовками або дінго, то, присівши, вили б до місяця так довго, аж їх почуття вичерпалися через роззявлені пащі і засльозені очі. Якщо б вони були оленями або сірими ведмедями, тоді можна було б сказати, що і вони вичікували свого часу в році.

Але ці два були людськими істотами, тому вони потребували чогось більшого, ніж відчуття цього інстинкту, котрий дав їм можливість зрозуміти, що в іншій частині світу, в країні їх походження, тануть зимові сніги і природа розбуджується до нового життя. І те »щось більше«, той маленький поштовх, що попхнув їх шукати пригод, прийшов з лагідним вечірнім вітром. Воно прийняло форму сторінки газети, яку вітер звів з авта. Вона затрималась біля ніг Френка. Він її

підняв і почав читати, соваючи пальцем по кожному слові: »Свято 200-річчя Кука, забава, Кунабран, міська ратуша«.

Арвін відчув, що тут є якась новина. Він підійшов до нього, глянув через його плече і разом з Френком прочитав другий раз »Свято 200-річчя Кука...«.

Думка про величезну можливість аж закрутила йому голову.

— Так, — шепнув, — а чому ні?

Здивування на лиці Френка перемінилось у подив.

— Так, — сказав він і знову почав читати: — Субота, Кунабран, одна година їзди звідси.

— Але що ж з плотом?

— Пліт дурниця, — захоплено відповів Арвін. — Я ходив на такі танці в Сіднеї. Багато дівчат, а то було добре...

— Їйбогу.

Арвін знову заговорив: »Але то треба перед тим добре від-



Молодь у 20-тиріччя українців в Австралії — Юлія Рибіцька танцює.

Фото: І. Святківський

почити, бо танцюєш цілу ніч. Дівчина в твоїх руках. Чи ти перед тим колись танцював?»

Френк потряс головою. Але Арвін не дивився на нього, він випростував руки, присів трохи і скочив тричі з ноги на ногу.

— Бачиш, і дівчина в твоїх руках. Але ти мусиш відпочити. Цілу ніч. Ну, скоро до ліжка.

Він махнув своїм капелюхом і підскочив ще кілька разів.

— Ну, і до ліжка. Раз, два, три. Завтра ми приготуємось, обголимо наші бороди.

— Їйбогу, так! — викрикнув Френк здивовано. Він підвівся і підійшов до авта. Ніч була погідна, і тому Френк постановив спати під вантажним автом. Він ще раз подивився на Арвіна, що стояв біля вогню. На його лиці зарисувався усміх, zdeформований відблизком вогню.

Як тільки вони вранці прокинулись, відразу почали готуватися. Арвін наказував: »Твоя борода мусить зникнути«.

Він був у добрім гуморі і вчив Френка джентельменського поводження на танцях.

Вони знайшли стару бритву, попробували її нагострити, і Арвін почав голити Френка. Він похилився над ним і обтинав за чергою кожну волосину. Подібну працю виконав пізніше Френк на лиці Арвіна.

Як вони скінчили голення, то наближалась уже обідня пора. Вони відкрили дві бляшанки, в котрих було консервоване м'ясо, хапливо з'їли це і вирушили до Кунабран, щоби там купити алькоголю і поспішати на забаву. Бо алькоголь, як диктувало енциклопедичне знання Арвіна, був обов'язковий на забаві.

Їзда була гаряча і з курявою. Арвін керував автом, Френк був напівсонний і йому постійно замикались очі. Велика вибоїна підкинула автом на дорозі, і Френк заспано оглянувся. Виглядало, ніби все життя завмерло від спеки і тільки їхнє авто малювало брудну лінію пороху вздовж яносинього неба. Перед ними на відкритім небі миготіли у гарячім повітрі залізні дахи.

— Кунабран. —

— Ну, так. —

Раптом так мов би Френк щось собі пригадав, бо витягнув шматок паперу з кишені, поклав його на коліна і довший час дивився на нього.

— Хто то є ті 200-річняки? — запитав він.

Арвін здвигнув плечима, а Френк продовжував далі.

— Та забава є тільки для 200-річняків. Ті люди нас туди не пустять.

Арвін видивився на нього так, що авто з'їхало з вузької

дороги, дугою переїхало і знову через корчі вернуло на дорогу.

— Мовчи. Ми якось там дістанемось, сказав він.

Аж тут перед ними Кунабран. Дві хати і склеп по лівій стороні, а один шинок і гараж по правій. У далечині виднілися дахи фермерських хат. Вони затримались перед шинком і увійшли до середини. Там стали собі в один куток і почали пити пиво. Нічого не говорили між собою, але коли групка інших осіб голосно засміялась, Арвін замурчав на знак невдоволення, а Френк оглянувся довкола, якби шукав за схованими дверима, через які міг би втекти. Коли прийшла черга на Арвіна купити пиво, він підійшов до шинкаря і попросив пляшку віскі і другу пляшку бренді. На питання шинкаря, яку саме бренді, він знизив тільки плечима: «не знаю» — відповів. І далі зниженим тоном несміло запитав продавця: «Цієї ночі є танці, де це є?»

— Чоловіче, говори голосніше, а то не можу тебе добре зрозуміти, — відповів продавець. Арвіну здавалося, що всі в барі замовкли і кожний дивився тільки на нього. Він повторив своє питання, однак, замість відповіді, продавець витер свої руки об фартушок, знехотя відповів одному присутньому, який наставив порожню шклянку: «Ти зачекай», а сам вийшов надвір, обернувся і махнув до Арвіна рукою. За ним скоро вийшов Френк і запитав: «що там сталося?» Тут шинкарь показав їм дорогу. «Ідьте просто дві милі, пізніше поверніть, ліворуч від станції є ратуша». При тому він зрозумів, що мусить в'яснити обставину, чому ратуша була збудована дві милі від міста і додав: «Старий МакКіннон подарував нам в тому місці площу, і ми, побудували там ратушу».

— Чи сьогодні увечорі буде там велика забава? — запитав Арвін.

— Певно, що буде. Там завжди є такі забори. — І продавець зник. Френк глянув, відкрив уста, так немов би хотів щось сказати і знову закрив їх. Арвін поглянув на двері, що якраз зачинились за шинкарем, подивився на сонце, яке ще було високо на небі, подивився вздовж вулиці і також на Френка, який все ще стояв з тупим виразом лица.

А тому, що ще зарано було їхати на забаву і вони не мали охоти вертатися ще раз до бару, пішли знову до свого авто і посідали ззаду. Скоро зморив їх сон, бо сонце пекло їм просто в лице. Арвін зліз з машини і сів на заборищеній вулиці в тіні, оберся об колесо і відразу заснув. Вже добре стемніло, як він прокинувся і відразу збудив Френка, що спав, лежачи ззаду на авто.

— Треба вже нам поспішати.

Як рушили в дорогу, то відчули холод ночі по спеці дня. Світло в кабіні було вже давно зіпсуте, а що захід сонця зблід аж до сірої барви, тому їх лица були, як тіні, а запалі очі виглядали, мов темні ямки. Під час їзди на лихій дорозі, приладдя, що було порозкидуване під їхніми ногами в авті, торохкотіло, а завіси дверей скрипіли. Одна з ламп ледве що держалася болотника, так що її слабе світло скакало з однієї сторони на другу. Як звичайно ні Френк, ні Арвін не розмавляли між собою, а тільки мовчки гляділи в темряву перед себе. Раптом якесь гостре світло відбилося в дзеркалі і так разило Арвіна в очі, що він мусів похилитися вперед. Тоді тінь від авта побільшилася, як високонога потвора перед ними, і зникла, коли авто їх перегнало. Було чути гук мотору, голосні крики, а два червоні світла скоро від них віддалялися і знову так, як перед тим, слабе світло їхнього вантажного авта скакало з одної сторони дороги на другу. Арвін і собі приспішив своїм автом, так наче б то воно потягнуло його за собою. Він намагався, щоб затримати своє авто на дорозі і як нарешті звільнив швидкість, то піт виступив на його чолі, а руки були сильно затиснені навколо керми. За якийсь час Френк спитав захриплим голосом:

— Чи то були ті 200-річняки?

— Не знаю, — відповів Арвін і не зводив очей з вулиці. Вони об'їхали навколо густих дерев, і нараз з'явилась перед ними ратуша.

Відразу можна було зрозуміти, чому цей будинок побудовано на землі МакКензі. Там була електрика, яку можна було завжди уживати.

Розкішний вхід до залі відбивався від темних дерев, як комета від нічного неба. Низькі швидкі авта блищали різними кольорами по обох сторонах входу. Мужчини в чорних костюмах, і білих сорочках, і м'яких черевиках, жінки в елегантних сукнях, коштовних прикрасах, делікатні торбинки на ніжних руках, сміх, певні голоси, взаємні знайомства, поздоровлення і привітання.

Та ратуша, що її побудував МакКензі на своїй ділянці, була центром для усіх людей, які мали в тій околиці великі добра і були власниками багатих фарм. Вона була відбитком великоміського життя, яке старий МакКензі створив для своїх дітей і їх товаришів на час їхнього приїзду з Сіднею або з Голд Кост.

Френк перший все те помітив, хоч від здивування не міг сказати жодного слова, і тому почав смикати за руку Арвіна. Це збудило його. Він раптом побачив перед собою скляні двері, які ніби бігли на нього, знайшов педаль гамульця і сильно

його натиснув. Було чути писк запарованих гальм, і кілька залізних бочок та валки дроту, що були ззаду авта, вдарили вперед. А машина, нарешті, затрималась кілька кроків перед входом.

— Що за вигадка! — крикнув один молодець. Відчинивши двері авта, він став однією ногою на східці і викрикнув: »Забирайтеся з тим старим барахлом«.

Арвін побачив, що цей хлопець був одягнений в чорні довгі штани, і поглянув на свої короткі, з-під яких виглядали волохаті ноги так, як два почорнілі від вогню пеньки.

За ним стояла дівчина, з довгим хвилястим волоссям, одягнена в білий »пант сют«, так як паж з лицарських часів. І знов Арвін поглянув на свої та Френкові голі коліна і бажав, щоб цей молодець швидше зачинив двері авта.

— Тату, — нетерпеливим голосом озвався молодець. Зі скляних дверей вийшов старший мужчина. В його повільній ході проявлявся авторитет. В його вітром загартованім обличчі помітне було зрозуміння.

— Коли ви, хлопці, маєте щонебудь привезти, то зробіть це бічними дверима. Ви тут бльокуєте головний вхід.

Недовго думаючи, Арвін від'їхав через площу і поставив авто між деревами в темряві та загасив мотор.

Вони посиділи так хвилину і, нарешті, Френк перервав тишу:

»До чорта, я б напився чогонебудь«.

Арвін кивнув головою і почав шукати пляшок, що лежали під їхніми ногами. Він знайшов, і вони посідали на траві біля авта, обпершись плечима об колеса. Перед скляними дверима був постійний рух, який вони спостерігали, мов кіновий екран.

Щоразу нові авта приїжджали і від'їжджали, з'являлись нові люди, був сміх, розмова, а, як двері відчинялись, звук музики долітав аж до них.

Раз якийсь молодець, високого росту, щуплий, з великою бородою і довгим волоссям аж по плечі, вийшов з авта. Френк механічно вхопився за своє лице, де все ще була засохла кров по голенню. Арвін підняв пляшку до уст і глибоко потягнув. Ясні світла засвітилися за деревами, звідки долинув звук літака. Кілька хвилин пізніше декілька осіб з'явилося з-поза дерев і зайшли до залі.

— Напевно, це 200-річчяки, — сказав Арвін голосом без жодного виразу.

— Їйбогу.

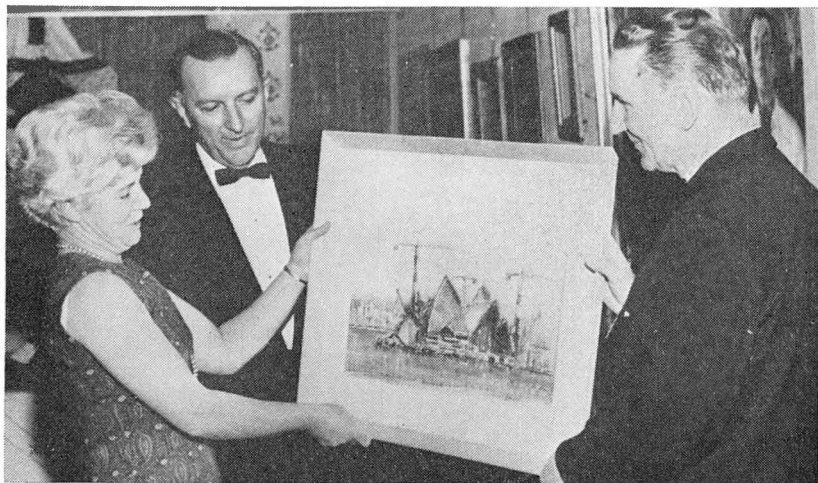
Поволі зник усякий рух. Часами якийсь мужчина виходив

з залі, проходився, ніби шукав усамітнених, запалював цигарку і знову заходив до середини.

Пляшки в руках Арвіна і Френка майже спорожніли, земля нагрілась під ними, і їм стало зручно сидіти. Різнокольорові світла навколо дверей притягали їх очі магнетичною силою. Через алькоголь їхні думки були розпорошені і позбавлені тягlosti. Вони сиділи без жодної волі так, мов би загіпнотизовані певним поведженням усіх, що входили і виходили з залі.

Минуло кілька годин. Раптом той самий молодець, котрий раніше казав їм забиратися, вибіг з дверей, побіг довкола будинку і зник в темряві. Його рухи були різкі, а лице похмуре.

Арвін здригнувся, коли побачив, як за хвилину вибігла з залі дівчина. Вона напружено дивилась в темряву, потім побігла в сторону авта і викрикнула: »Джон, я не мала того на думці!..« Її очі не були при зви чаєні до темряви, тому вона побачила тільки контури двох темних постатей, що поволі піднімалися з землі. Широко розбурхані постаті, пересякли



Голова С У О М А — Степан Місько передає дружині Прем'єрміністра пані Гортон картину, яку вона собі вибрала під час офіційного відкриття першої виставки С У О М А, з нагоди відбутого Українського Національного Фестивалю в Канбері. Посередині стоїть гоноровий президент Українського Національного Фестивалю пан Р. Клівер, член федерального Парляменту.

Картина С. Міська »Опера Гавс в проґресі«

порохом, з розведеними руками в безрадності, а тільки в їх очах відбивалося світло з залі.

— О, я перепрошую, я думала що . . .

Їх очі були більше при звичаєні до темряви. Вони бачили ту дівчину, з довгим хвилястим волоссям, убрану в «пант сют», як паж з лицарських часів, вони бачили її маленькі ніжні руки, делікатні риси її лица і відчували її присутність. Вони бачили, як вона поволі відвернулась і пішла назад до залі.

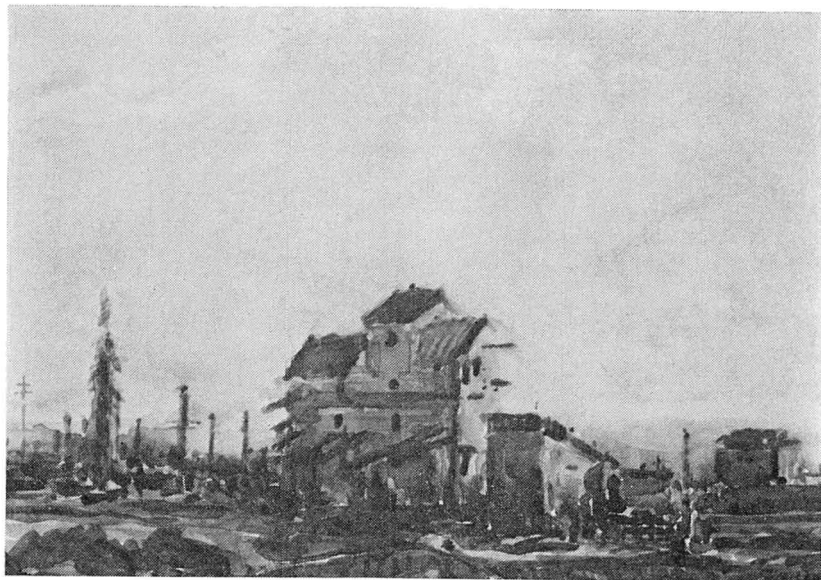
Стомленими рухами знову посідали на землю і гляділи на двері, що зачинились за нею.

— Вона плакала.

— Так.

Завтра вранці вони повернуться до свого дінго-плоту, але нині — нині будуть забавлятися з тією дівчиною з довгим хвилястим волоссям, одягненою в білий «пант сют» так, як паж з лицарських часів. Вони підійдуть до неї, два пристійні мужчини, гарно вбрані і закрутять її в танку, аж доки інші дівчата поглянуть із заздрістю, аж доки вона забуде про свій жаль, аж доки її сльози зникнуть, аж доки вона знайде нове щастя в їх обіймах.

К І Н Е Ц Ь



С. Місько — аквареля «КАМЕНОЛОМНЯ В НЬЮПОРТІ».

З поезій Павла Олійника

МАНІТЬ ТУДИ . . .

Чомусь завжди, у підріздвяну пору,
мене кудись у дичину манить.
У інший світ, де соняшні простори.
Де океан до берега шумить . . .

Кортить отам шатро своє розбити,
на березі, у затишку корчів . . .
Й хоч кілька днів рибалкою пожити.
Поміж чайок, шукаючи харчів

своїй душі. У кучерявих хвилях
обмити геть буденщину їдку
та пригорнутися, вже освіжілим тілом,
до чистого, гарячого піску

і мріяти. А хвилі грають, линуть . . .
Ростуть і гинуть в веселковій млі,
лишаючи з білесенької піни
пейзаж картин на зеленкавім тлі.

Я так люблю цей краєвид казковий,
оцю красу морської глибини,
що мерехтить рельєфом загадковим,
переливаючись в прозорій рідині.

Манить туди, де жовті небозводи,
де кришталево-синя височінь,
Де ще ніким не торкана природа
і далечінь. Безлюдна далечінь.

*

ДО УКРАЇНСЬКИХ ПРАВОСЛАВНИХ ХРИСТИЯН

Ви кажете: Ми християни!
І мрячиться кадильний дим . . .
А чим різнилися погани
від Вас похрещених? Нічим.
(Дрібницями).

Ви поклоняєтесь Христу,
а сієте злоби насіння
й святу об'єднання мету
для будучого покоління
нівечите.

Не впоюйте дітей своїх
вином, зневагою затрутим.
Перед іконами святих
не дряпайте засохлих струпів
минулого.

Колись згадають вас сини,
роз'єднані, (Бодай не знати),
як у далекій чужині
цурався батько свого брата,
гордуючись.

А, може, безталанні діти
здоровий розум віднайдуть —
Згадають Вас букетом квітів,
а Ваші тези осміють,
обнявшись.

Мельборн, 1966 р. Б.

*

Присвячую Батькові

ДУМА ПРО ЗИМОВИЙ ПОХІД

Скам'яніла земля. Сплять козацькі поля,
тільки вітер гуляє — вирує.
Замітає сліди, конспіруючи шлях,
де Тютюнника відділ мандрує.

Це не ті журавлі, що в засніженій млі
залишилися тут зимувати.
Це повстанські рої. Комбатанти боїв
поспішають братів рятувати.

Це народу сини, що прийшли з чужини,
коли ненька з розпуки ридала.
Як шаліли кати! А немудрі брати
безборонні та п'яні лежали

від смачного вина, що Москва-сатана
у пожежах імперії варила.
Та вгостили тоді, коли спрага пекла,
Коли м'язи козацькі міцніли

воскресінням весни. Як юнацькі пісні
поривали до праці. На волі . . .
І так міцно манив аромат запашний
різноквітного, рідного поля.

*

У п'янім безсонні нещасливі сини
Вкраїну чужинцям віддали . . .
А квіти відродження, квіти весни
в північному вітрі зів'яли.

Т Ї О Т І Ш У Р І

Не раз, сиджу
У тиші безгоміння
задуманий
у спогади весни.
Я бачу їх
у соняшнім промінні,
я бачу їх
у тінях чужини.

Думки не раз
кружляють у просторі,
окрилені
хмаринками туги.
І так манить
перелетіти море
у рідний край —
коханий, дорогий.

А чи знайду
волошки цвіт у полі?
Чи поділюсь
вражіннями краси?
Чи упаду
попід галузки голі,
умившися
сльозинками роси?



П'ятий з'їзд учителів в Австралії. Грудень 1968 р. Аделаїда.

РОЗМОВА З ГЕНЕРАЛОМ

Надворі падав дощ. Сіре небо, здавалось, звалилося на голову міста і відчинило свої збірники, наповняючи водою вулиці, сквери і людські галоші. Авта, проїжджаючи, оббризкували хідники брудною водою, а слідом за ними летіли непривітні погляди пішоходів.

— Та, і в мене авто, — подумав з жалем Петро Корба, — та де ти ним їздитимеш, коли в тебе дев'ятнадцятирічна доня? На ключ глянути не дасть.

Знову прошуміло авто, поливаючи Петрові штани водою, ще й блимнуло йому на прощання червоними світлами, ніби сміючись над ним. Петро закрив і глянув угору. Хмари ще нижче спустилися і, здавалось Петрові, що так низько, мов би й його промоклий капелюх пливе понад ними.

З-під відбитої плитки хідника приснула фонтанчиком вода й попала під ногу аж на коліно. Петро злісно закрив знову. Якраз в те місце, де ревматизм кості ламає, подумав. А радила жінка довгі кальсони одягти, згадав з жалем. Та він не хотів здатися. Він — колишній вояк, а довгі кальсони хай вже цивілі носять.

Та зараз не до жартів. Сьогодні він мав багато причин сердитися.

Передовсім, просто з праці, мусів заїхати на засідання комбатантів і без вечері засідав до десятої вечора, а тепер, в таку погоду, пішки додому. Вечеря буде вже підігрівана й не буде смакувати, а коли б навіть і смакувала, так тоді з повним шлунком не засне.

На Парковій вулиці пристанув, щоб прикурити, та вітер з такою силою вигнався з бічної вулиці, що й сірника погасив. Погасив і другого. Викинув розмоклу цигарку, поправив капелюх і, сховавши померзлі руки в кишені, приспішив ходу.

Ще в передпокої, роздягаючись, почув запах помідорового супу, що ще гірше вплинуло на його настрої. Заглянув до кухні і, холодно привітавшись з жінкою, делікатно відмовився від помідорового супу. — »Буду їсти тільки друге«, — заявив, витираючи рушником мокре лице.

— І для кого я варю, — дорікала жінка, беручись за тарілку на друге.

— Помідоровий суп — для себе, — процідив Петро і, хряпнувши дверима, подався в свій кабінет. Тут почував він



Бас-баритон Володимир Зіневич.

себе завжди добре. Кабінет — умебльований і вдекорований за його власним смаком, з широким каміном у північній стіні, з м'яким, пухким килимом на підлозі. Великий, вишневого кольору письмовий стіл, кілька вигідних фотелів, величезна на всю стіну шафа з книжками і політична мапа світу на другій стіні, — повинні були вказувати, що власник не будь-хто, а людина високого інтелектуального рівня.

Правду кажучи, Петро Корба міг би обійтися без кабінета, але чому його не мати, коли має його Петрів товариш і побратим Олексій Кіт.

Декорацію кабінету доповнювали образи наших славних військових мужів. Почавши від Святослава-Завойовника, що висів першим ліворуч входових дверей, аж до Тараса Чупринки, що висів праворуч. Між Коновальцем і Чупринкою місце було вільне. Це місце й було причиною сьогоднішніх зборів комбатантів і причиною поганого настрою. Це місце пан Петро Корба резервував для свого власного портрета.

Чому ж ні?! Петро Корба — колишній військовик і, Петро Корба на еміграції двадцять років головою комбатантів. Він же ж зорганізував товариство, він рік-річно веде їх на могилу незнаного воїна. Він зі своїм відділом маршував на телевізійному екрані минулого року, надарма приховуючи ревматизм у правій нозі. Про нього стаття була в місцевій-чужій пресі. Він наказав членам товариства пошити шаравари і мазепинки. Хтось, правда, протестувв, мовляв — модерні мазепинки з шараварами не пасують вкупі, але Петро Корба вперто довів, що якраз шаравари і мазепинки символізують дві наші славні історичні епохи, і їх треба разом.

Петро Корба з гнівом глянув на порожнє місце між Коновальцем і Чупринкою: — От, де твоє місце, Петрику, голубчику!

Звертався до Булави, себто — Головної Управи в Америці, з проханням про підвищення. Подав себе навіть поручником, щоб скоріше пролізти десь в підполковники, а тоді — портрет на стіну, з грубим, чорним підписом: — Підполковник Петро Корба. Та відповідь прийшла: — »На наших списках поручник Петро Корба не фігурує. Є Петро Корба стрілець«. І цю відповідь сьогодні на зборах, в присутності всіх членів, з неприхованим глумом читав Олексій Кіт — поручник.

Протест! Бунт! А де ж мої заслуги? Щорічні марші на могилу незнаного воїна; шаровари, мазепинки, двадцятирічна праця, мої ініціативи?! Їхати до Америки особисто! З протестом і доказати їм, там у булаві, хто заслужений і кому підвищення належиться.

Петро Корба гнівно глянув на Чупринку: — а хто ж тобі, пане-товаришу, генерала дав?

— Нарід, — спокійно відповів портрет.

— Нарід, — протягнув Петро Корба, — а хіба нарід має право надавати військові чини?

— Має, коли доля країни важиться — бути чи не бути. Наша історія багата на виборних провідників і гетьманів.

— Історія багата, — протестував Корба, — і я заслужений, а вона, як ви кажете — історія, — мені... дулю під ніс.

— Не грішіть пане Корба, — спокійно відізався портрет, — дякуйте Богові, що живі й здорові і щасливо пройшли воєнну хуртовину. І старшин кулі знаходять, і вони гинуть на фронтах. Я — провідник на десятки тисяч воїнів, а куля не пощадила. І я впав, а ви живі, здорові, і повинні б тішитися й бути щасливі.

— Так, але ви — генерал, а я... я поручник.

— Стрілець, — тихо поправив портрет.

— Хай буде стрілець, — злився Петро, — але стрілець регулярної і найкращої на ті часи армії на світі. А не в цивільних штанах з мотиною на сонце, як ви!

— Ці люди, як ви кажете »з мотиною на сонце«, боролися з стократно сильнішими ворогами більше десятка років і ввійшли в історію, як герої, месники за заподіяну ворогом кривду! — гнівно блиснули розумні очі генерала.

Петро засоромився почувши правду. А очі генерала вже всміхалися, і вже лагідним голосом він промовив: — та я до вас не зі сваркою, а з проханням.

Петро від несподіванки аж підскочив, ніби у вигідному фотелі.

— Прийміть мене у ваше товариство комбатантів! — просив генерал.

Петро набундючився: — Ага, — блиснула думка, — генерал до мене з проханням. От зараз і поторгуємося з тобою, голубе. Приховуючи радість, він глянув владним зором на портрет:

— Це ж проти статуту, ви ж ніколи не були справжнім вояком, а я, як здисциплінована одиниця не можу на це дозволити.

— Але, все ж таки, я бувший головний командир легендарної УПА, і ви можете, як голова товариства, це зробити. В ваших руках картотека, списки, архів.

Петро, почувши таке признання, дещо зм'як: »Так, але ж ви належного рекрутського вишколу навіть не маєте. А втім, на заяві мусить бути підпис двох свідків«.

— Нарід свідчить про мою діяльність, — просив генерал.

Ага, вже просить, зрадив Петро і глянув на порожнє місце

між портретами. Набравши ділового вигляду, владним тоном викладав, що це проти військових регулямінів, проти статуту товариства; і, кінець-кінцем, хто таке бачив, щоб людину без військового вишколу в товариство бувших вояків прийняти. Він, Петро Корба, відповідає за правопорядок і зобов'язаний перед булавою.

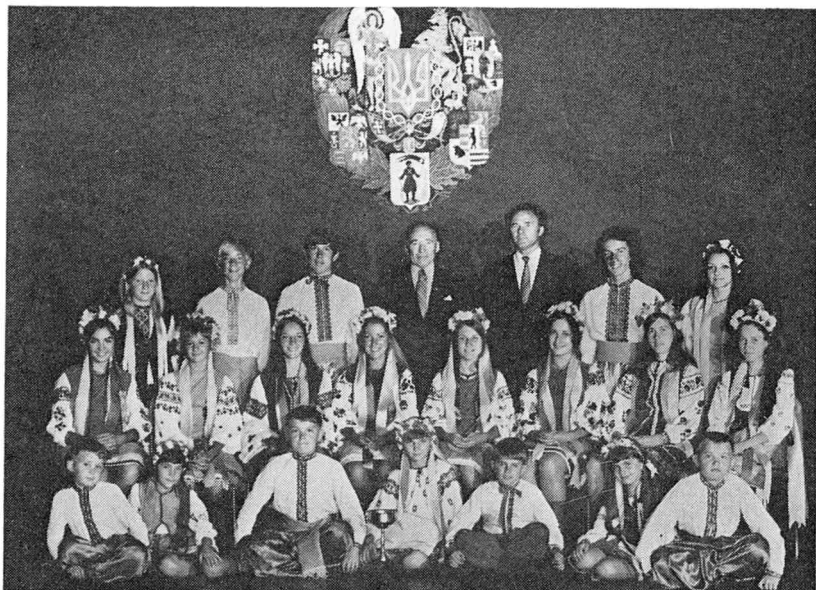
— Але ж ви старалися обійти регулямін, бажаючи стати старшиною, — тихо промовив генерал.

— Це для піднесення авторитету місцевої станиці! — крикнув Петро.

— А портрет на стіні, ось тут біля мене, — всміхнувся генерал.

Петро, за згадку про портрет, невдоволено затіпався в фотелі.

— Ну, добре! Прийму вас у члени, — простогнав, і раптом



На світлині Громадська школа українських народніх танків. Перт. Західня Австралія. Горішній ряд, починаючи зліва: Петруся Дмитрук, Андрій Мандичевський, Петро Залужний, голова Громади Зах. А. мтр. Вол. Мандичевський, інструктор школи танків Федір Мельничук, Іларіон Вознюк, Анна Гоголь. Середній ряд: Ірина Шкіль, Ліза Легета, Марійка Пережило, Ліда Вознюк, Оля Гаврич, Леся Мельничук, Марійка Пелех, Ірина Пелех. Долішній ряд: Йосип Маланчак, Міля Стасів, Володимир Маланчак, Анна Грей, Мірко Гутей, Галя Гутей та Іван Маланчак.

хитра посмішка з'явилася на його обличчі. Примружуючи одно око, він глянув на генерала й запитав: — скажіть, у вас хтонебудь знайомий у нашій булаві, в Америці, є?

— Є, — відповів і собі, всміхаючись, генерал.

— І ви можете там поговорити про мої заслуги, шаравари, мазепинки . . . і про мое підвищення?

— Про це вас запевняю, — звучала відповідь.

— До полковника! — радісно скрикнув Петро.

— До десятника, — відповів генерал.

— Так тоді до підполковника.

— До десятника.

— До майора?

— До десятника.

— Так, хоч до сотника! — гнівно крикнув Петро і . . . прокинувся.

На письмовому столі, перед ним, стояла холодна вечеря, а з портрета дивились на нього з легким глумом розумні очі генерала.

*



Олександр Чубатий. З БУРХЛИВИХ РОКІВ УПА.

* * *

Спочив би духом по тяжкій утомі,
Та біль утрати вічно нагина,
Про що я снів у віці молодому,
Немов туману сива пелена.
Не сяє неозора далина,
І доля, як волові половому,
Судилась, — то в ярмо, то — на солому,
Так безпросвітно день за днем мина.

*

ВІЧНІСТЬ

У непроглядній темряві віків
Займалось нам багато маяків,
Та від часу й лихих вітрів чужих
Погаснуло не мало вже із них,
Але сіяє ясно, не погас
Маяк, що засвітив його Тарас.
Блаженний той, хто жертвенно горів,
Тому багато сплетено вінків,
Лаврових і з фіялок запашних,
Не мало вже зів'януло із них,
Та не зів'яв, не з лавра, не з квіток,
Його терновий, страдницький вінок.
Хоч у житті не тільки він один
Любив вітчизну, мов матусю син,
Та як у грудях серця біль затиш,
Чимало в гріб взяли любов ту з них,
Його любов не зна могил і тьми,
Як символ, є і буде між людьми.
О, віща кобзо, невмирущий спів,
Земля вкраїнська щедра на співців,
Далеких днів і ближчих, грозових,
Старим став голос багатьох із них,
Тараса ж слово — вічно молоде,
Чарує, навчає і веде.

* * *

Спом'яни, о душе, спом'яни
Ти каштанів веселі свічада,
Про чаруючий спів весняний
Солов'їв з Ботанічного саду.
Як із станції йшов на зорі
І про зустріч із милою мріяв,
Як хмаринка пливла угорі
Над собором святого Андрія.

*

Андрій ЛЕГІТ

К Р А С А

Краса — не ната, штучна врода
В шалу рокенрола й ча-ча,
А тихе дівча в хороводі,
Струнке, соромливе — краса.

Краса — не абстрактна мембрана,
Не віршик — туманна роса,
А світла життя панорама,
А твір, що хвилює — краса.

Краса — це не лашення псяче,
Не мед на устах торгаша,
А щира, чаруюча вдача
І вірність до гробу-краса.

Краса — не чортівська доктрина,
Не смерд чи бундючний васал,
А свободолюбна людина,
Коваль свого щастя — краса.

Краса — не чужинна палата,
Шкрябач, що на душу звиса,
А рідна похилена хата
В вишневім садочку — краса.

БЛИСК ОЧЕЙ

Іван Іванович Тучін. Середнього зросту, широкоплечий, клишоногий москвин. Малі, близько себе посаджені очі, тонкі уста звернені кутками вділ — вказують на жорстокий характер, а довгі, майже до колін руки і тяжкий незграбний хід пригадують, що людина таки нащадок мавпи.

Ваня Тучін — колишній московський «жулік», бездомний злодійчук, вихованець вулиці до часу, коли советська влада не звернула уваги на його здібності. В будинку для безпритульних, в якому його шліфовано, годовано сталінською конституцією і ненавистю до буржуазно-націоналістичного світу, попав у комсомол, відтак, коли надії властей не завели — в кадри НКВД. Спеціаліст в розгромлюванні націоналістичних гуртків, розкуркулюванні, обшуках.

Ваня Тучін — рядовий, Ваня Тучін лейтенант, капітан, майор.

До Львова прибув 1 грудня 1939 року. Завдання прості, старі: арешти, вивози, переслідування. Спершу падали голови галицьких комуністів і залишки польських поміщиків, відтак наказом з Москви — ліквідування українського націоналізму. І тут Тучін зустрівся з перешкодою. І тут побачив знову блиск в очах переслідуваних. Такий самий блиск і погорду до себе бачив уже давніше, бачив ще на початку тридцятих... Тоді то вістря сокири полтавського селянина впало ненароком на голову його приятеля Вовки Попова. Що ж, і селянин, і ціла його родина більш не блищали. Та хіба ж він один? Але й Вовку загребли в родючу полтавську землю.

Ось учора на допиті питав молодого студента, що він думає про фінсько-советський конфлікт. А той, власне, з отим ненависним блиском в очах, відповів: «Ну, що ж, товаришу, скоро своїх коней поїтимете в Гельсінках, як і Польща напоювала в Берліні»... — додав з усмішкою.

Заплатив за це молодий студент своїми зубами, однак блиску в його очах Тучін не міг погасити. Обіцяв і собі й партії, що скоро це зробить. «Викопали коріння, — думав, — зуміємо й гілки повизбирувати». Забезпечений партійним квитком і холодною сталлю нагана вірно, як пес, виконував накази своїх верхників.

Львів, як казав його другий товариш, який бував тут і далі на заході, дивне місто. Коли їдеш на захід — це останнє місто сходу, а коли їдеш на схід — це останнє місто заходу.

А воно, приголомшене блискавичністю подій, перелякано дивилося на нові порядки, на довгі черги по хліб та на довгі-предовгі поїзди, виповнені людьми, які щоденно відправлялися на Сибір. Розібрані під барикади хідники, розбомблені камениці, припорошені снігом і сажено сквери справляли жалюгідне враження. Руїни старовинного Високого Замку, чорні від старости, мов би ще глибше пірнули в землю, затривожено поглядаючи на місто в долині. Ще кілька місяців тому таке безжурне привабливе місто стояло зараз мов у тумані, постогнуючи під важкими гусеницями ТЗ4 і кроками бійців у кущих, непідрублених шинелях.

Місто вивчало »інтернаціонал«, а вулиця вигукувала »Катюшу«, залюбки вплітаючи сюди вибрані слова з брукового лексикону.

Блищали десь вгорі хрести львівських святинь, а в долині блищали очі львов'ян. І цей блиск добре відчував невтомний майор. Та він почував себе сильним. Засилав, розстрілював, часто-густо не розібравши навіть добре, в чому провина його жертви. А жертв ставало щораз більше.

Львів голодував, мерз і плакав. Плакав не за минулим, ні! Плакав над тим, що відбувалося сьогодні і що мало відбутись завтра.

За віддану працю, що виконував Тучін без упину, його груди прикрасив ще один орден, а на прохання перевести з Москви до Львова його дружину — дано згоду. Вона прибула сюди, коли пірамідоподібний квіт каштанів вкривав львівські парки. Прибула тоді, коли ім'я її мужа й батька дитини, якої сподівалася, вимовляла з острахом уся Західня Україна. Ім'я »Тучін« вимовляли зараз, в двадцятому столітті, як колись вимовляли ім'я Грозного — з жахом, огидою, болем і криком про помсту.

Роза Аронівна Тучіна, насправді, не мала й часу оглянути Львів. Скоро по приїзді її відправлено в одну з львівських лікарень і як дружині високого достойника приділено окрему палату з приватним лікарем і медсестрою. Вона чекала першої дитини, кількалітне бажання її й чоловіка.

У лікарнях, до яких ще не зовсім добралася жорстока рука Тучіна, панували довоєнні порядки. Хоч і тут бракувало медикаментів і найпотрібніших речей до щоденного життя, запобігливі сестри здужали якось зводити кінці з кінцями.

Перше, що впало в очі Тучіна, — це маленький, дерев'яний хрест, що висів над ліжком дружини. Він негайно покликав сестру і наказав його зняти. Та сестра заперечливо похитала головою й сказала, що на те мусить мати дозвіл головного лікаря.

»Снять!« — крикнув відважний майор, — а то за своїм Богом в Сибірі шукати будеш! »Та на нього дивились спокійно блискучі очі медсестри.

»І тут цей блиск«, — майнуло в голові енкаведиста. Він підскочив і довгою рукою зірвав хрест зі стіни. Топчучись по ньому ногами, він кричав: »Не хочу, щоб мій новонароджений син дивився на вашого Біга, не хочу! Ось де наш Бог!« — він вказав на червону зірку, що пишалася на його грудях. Заплакана сестра мовчки підбирала з долу шматочки малого дерев'яного хрестика. Мовчала, перелякана, й Роза Аронівна Тучіна.

На світанку другого дня майора Тучіна повідомлено, що народився син. Він просто з кімнати допитів поспішив до лікарні. Біг широкими коридорами лікарні, не помічаючи затривожених поглядів обслуги. Тут застав заплакану дружину. Біля неї спокійно сиділа медсестра.

»Де ж син?« — не привітавшись, викрикнув Тучін.

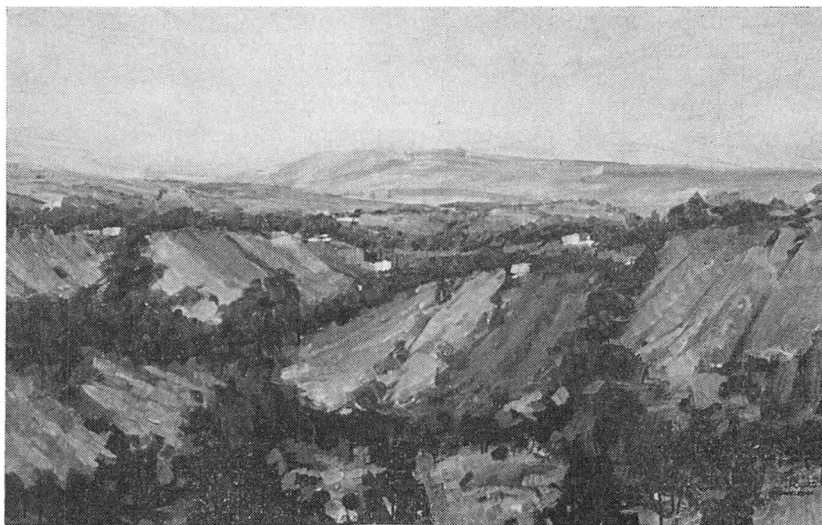
»Ось, тут він«, — піднімаючи з маленького дитячого ліжечка дитину, сказала сестра.

»Та... він народився сліпим, — майже пошепки додала, — він ніколи не матиме щастя глядіти на справжнього Бога«.

В її глибоких очах блищали сльози...



**О. Чубатий.
ДІВЧИНА З ОСТРОВІВ.**



Молоді сили. **Юрко Гіммельрейх КРАЄВИД ВІКТОРІЇ.** Олія.



Юрко Гіммельрейх. КРАЄВИД ВІКТОРІЇ. Олія.

ДРУЗЯМ НА ЧУЖИНІ

Як можна змалювати біль словами?
Як заспокоїть в серці буревій,
Розбурханий вогнем, жалем кривавим
Давно утрачених святих надій?!

Кажу це тим, що орють чужу ниву
(Хоч думка ця далєбі не нова),
Що ж будете на ній Ви, друзі, сіять
І що то будуть за жнива?

Одні усе кричать: »Ми за державу . . .
Нас не злякають тюрми, смерть і жах« . . .
Самі ж бо героїзм свій виявляють
Лише на слові, а не на ділах.

І як тоді дивитись на дитину,
Яку вчимо за Правду вмерти-жити?
А хочем за найменшу провину
Ми брата в краплі утопить!

У нас той брат, що однієї віри,
Той друг, що є із ближчих нам сторін,
А решта — то нікчемні лицеміри,
То зрадники — ляхи чи москалі!

Як добре праця йде — невдяки повні
(Замість хоч добрим словом допомогти)
Ми із зрадливим усміхом назовні
Від заздрощів стискаєм кулаки!

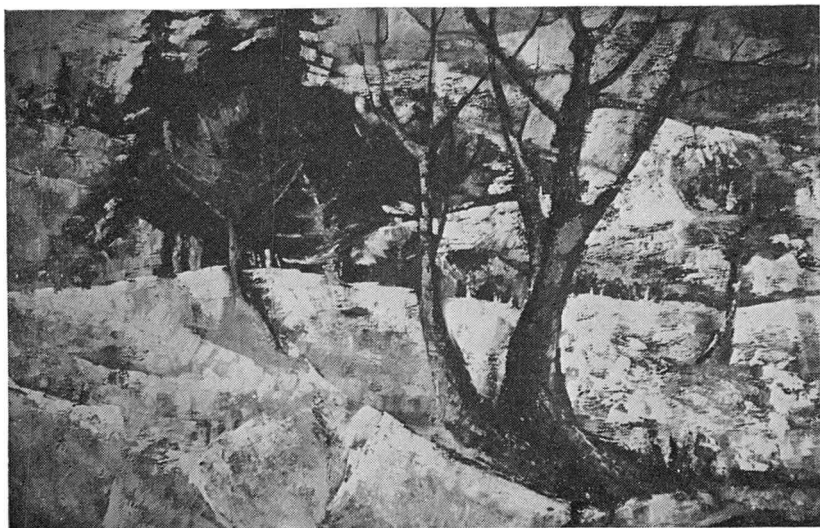
Не гідні ми образ і чвар забути!
Цим хочемо державу будувать?
Цим показать чужинцям, що ми люди,
Що вмієм самостійно панувать?

Ми проклинаєм ворогів віками
(А придивімось добре ми до них)
Вони ж воюють з нами ворогами,
Ми ж — між собою, їм на сміх!

Нас горсточка, що виїхала з Краю,
Все меншою і слабшою стає . . .
Що ж далі, любі Друзі? .. Я не знаю . . .
Лише відчай в моїй душі снує . . .

Устаньмо ж дружно! Згода хай іскриться!
Ці дико-люті жарти не для нас
Іще не пізно, Друзі, схаменіться!
Поки ще жар любови не погас.

Й щоб нас не проклинали покоління,
Ми високо закотим рукава
І з рідного здорового насіння
Ми ще багаті зберемо жнива!



М. Чорній. КРИЖАНИЙ БЕРЕГ

Яр СЛАВУТИЧ

ІЗ КНИГИ »ЗАВОЙОВНИКИ ПРЕРІЙ«

Д. Чубові

Лежать скелети без голів,
Німують, білені вітрами.
Чий вік дочасно відлетів,
Не ставши гробом під хрестами?

Чие життя сплатило дань
Суворим будням вічних прерій?
Чий крик сполохав глухомань
На цій землі зелені прерій?

Чия несповнена жада
Пригод і простору погасла?
Чийх то ребер кість тверда
У даль зове — як поклик гасла?

Навкруг ніхто не відповість.
Лиш обрій бризкає вітрами.
Звели скелети білу кість —
На дикий захід митні брами!

1967



**Виставка картин, рисунків, скульптур, кераміки та ганчарних виробів
Мстислави Чорній 19-29. 5. 1970 р. в Аделаїді. М. Чорній викладає
мистецтво в австралійській школі.**



Наші »Запорозькі козаки«, що вже з успіхом виступали в Мельборні, Сіднеї, Тасманії, Новій Каледонії, а також об'їхали Південний Схід з виступами по головних готелях, в телебаченні та нічних клубах. На світлині, починаючи зліва: Галина Цибульська, Святослав, Богдан та Микола Майни.



18-річна Марія Намурен — наймолодша вчителька музики в Австралії. Минулого року вона склала іспити перед австралійською комісією А.М.Е.Б., дістала диплом і вже відкриває власну школу музики. Наша талановита молода вчителька належить також до Асоціації вчителів музики в Австралії. Марійка Намурен — недавня учениця відомої піаністки Клари Скрипченко. Вона з великим успіхом виступає і перед українськими глядачами в Сіднеї. Мрією нашої молодшої вчительки музики здобути ще й диплом на право викладання музики в усьому британському коммонвелті, і вона продовжує студії в Сіднейській Консерваторії. Бажаємо талановитій Марійці дальших успіхів.

Молодий голос

Віра СИЧ

КВІТ ПАПОРОТІ

Ліс був темний і непривітний, крякало чорне вороння, та Ганя вибралася до лісу, щоб знайти квітку щастя. Вона не так бажала щастя для себе, як для інших. Думка, щоб ошастливити хоч якусь частку людей, додавала їй відваги. Дівчина йшла не оглядаючись. Дорогу їй перетнула річка. Вода була зимна, та Ганя перепливла її на другий берег. Гадюки сичали, дивлячись на неї злісними очима, та вона проходила поруч них відважно. Нараз далеко серед кущів вона побачила світло. Продираючись крізь терни, вона підійшла зовсім близько до дивного саява. Це був квіт папороті. З його ніжних білих пелюсточків розходилися дивні пахощі. Вона схилилася, щоб його зірвати, але почула різкий голос:

— Стій!

Вона піднесла голову, але нікого не бачила.

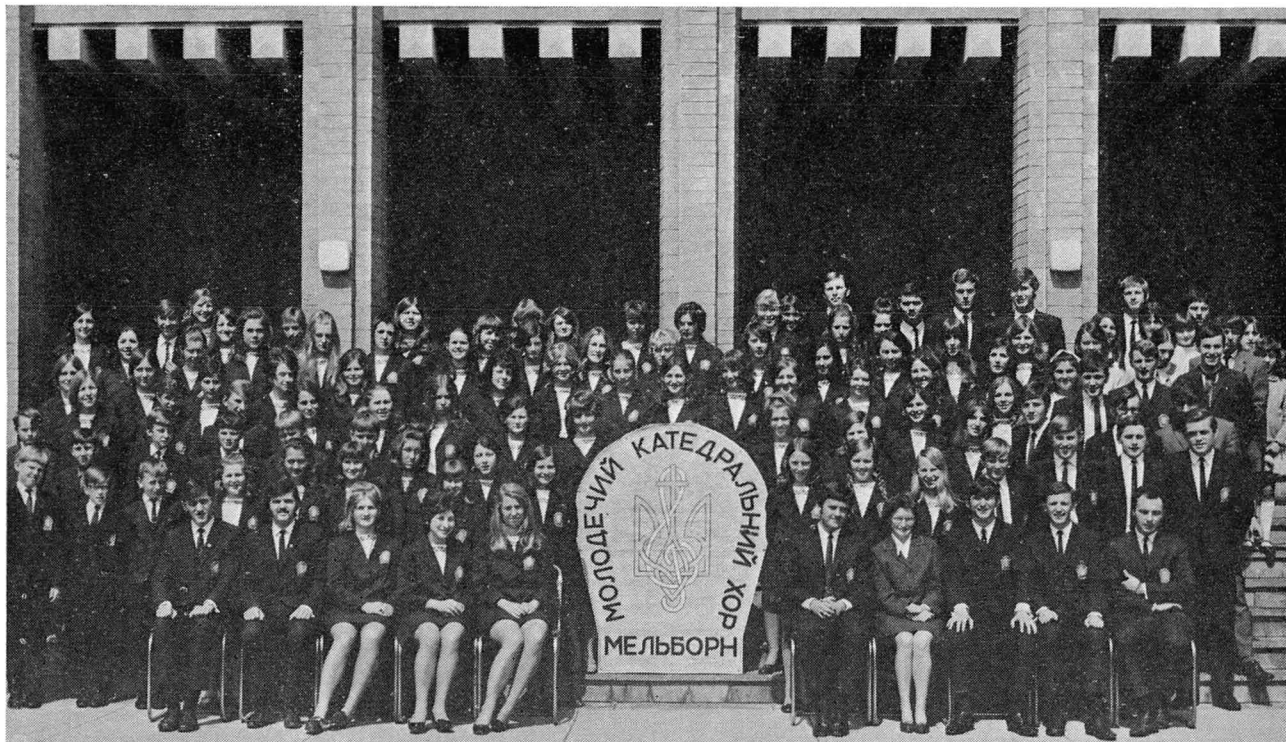
— Доки зірвеш цей квіт, подумай — чи ти варта його, — почувся знову голос. — Він принесе щастя всім, кого тільки доторкнеш його пелюстками, але для тебе принесе нещастя і смерть.

Ганя схилилась і зірвала чародійну квітку.

— Бережи його, — дався почути голос, — в інших руках він втратить силу.

Вертаючись додому, Ганя співала й підскакувала з радости. Уже сходило сонце, коли вона виходила з лісу. Нараз побачила старенького чоловіка, що просив милостині. Вона не мала при собі нічого, щоб йому дати, але доторкнулася до нього дивною квіткою. Відразу він побачив навкруги себе їжу і все що потрібне для життя. Попросив Ганю, щоб разом з ним поснідала. Але коли дівчина доторкалась до чогось із їжі, все перемінялося в каміння. Добродійства чародійної квітки були не для неї. Вона лікувала хворих, годувала голодних. Приносила щастя всім, хто тільки просив про поміч. Дотиком квіту лікувала рани не тільки тіла, а й душі. Дехто дякував їй із слізьми вдячності, але частіше люди забували про подяку. Та вона й тоді була щасливою, бо бачила, що приносить щастя.

Вістка про дивний квіт рознеслась далеко. Дехто забажав мати цей квіт для себе, щоб самому створювати щастя. Ганя



Мельборнський Молодечий катедральний хор у день відзначення 10-річчя (1959-1969). У першому ряду управа хору. Сидять, починаючи зліва: Мих. Моравський, Роман Хамула, Марія Кравців, Стефа Моравська, Марія Слободян, Віктор Возняк (староста хору), Оксана Тарнавська (диригент), Євген Гавришко, Павло Березнюк, і Юрій Коцюмбас — акомпаньйатор хору — піаніст.

Фото: І. Святківський

знала про це, тому ще дужче ховала квітку від заздрісних очей, бо коли б хто її вкрав, квітка втратила б свою силу.

Однієї ночі люди в масках вломилися до її хати. Зранили її і, зв'язавши, кинули до льоху. Там вона дрижала від холоду й ран.

— Пустимо тебе на волю, — казали вони, — якщо віддаси нам квітку щастя.

— Вона втратить свою силу, як перейде в чужі руки, — казала дівчина.

Та вони не йняли віри.

Тим часом один з її приятелів, якому вона повернула здоров'я, нагодився до цієї хати. Він поранив розбійників, а сам взяв Ганю на руки і кинувся тікати.

— Залиши мене, — слабим голосом озвалась дівчина, — хвилини мого життя пораховані.

Тоді вона пішла до розбійників і дотиком квітки оздоровила їх, а сама, зомлівши, впала на землю.

Почувши галас, збіглося багато людей. Дехто пробував вернути дівчині притомність. Ганя ж, відкривши очі, усмінулася і мовила:

— Моє життя було коротке, але гарне. Я була щаслива і щасливою вмираю з почуттям виконаного обов'язку.

Справді, немає у світі більшого щастя, як давати щастя іншим. І її серце останній раз забилося в ритмі щастя і завмерло.

ЧИ МОЖЛИВЕ ЖИТТЯ БЕЗ СЕРЦЯ?

Літній вітер колисав дерева, бавлячись їхнім зеленим листям. Двое ішли лісом. Він нагинав гілляки ліщини, а вона рвала горіхи, кидаючи їх до коша. Нараз, взявшись за руки, побігли навмання вузькою стежинкою серед лісу. Затрималися. Їхні очі захоплено дивилися на чудовий краєвид. Серед лісу стояло озеро. Його береги були прикриті квітами незабудок, мов блакитним килимом. На воді колихалися лілеї. Далеко маячів острів та запрошував до себе своєю недосяжною красою. З їхніх сердець, переповнених радістю, полинула пісня вдячності Творцеві.

Ти створив людину і дав їй таку душу, що вона відчуває красу діл Твого сотворіння.

Нараз він уважно подивився на неї, і вона відчула, що він щось важливе хоче їй сказати.

— Коли б нам тією вузькою стежинкою іти вічно разом, співаючи пісню вдячності.

Вона задумалась. Промінь сонця, пробившись крізь конари, освітлив його споважніле лице.

»А коли б так промінням рентгена просвітлити його душу, то щоб я побачила у його серці . . . білого орла? — подумала.

А він, ніби відгадуючи її думки, сказав:

— Я викину з серця білого орла до твоїх ніг, а ти зроби те саме із твоїм тризубом.

— Я не маю сили викинути з серця тризуб, бо щоб його викинути, треба б все серце викидати з грудей. А чи можливе життя без серця?

ЛЮБОВ ВЕРТАЄТЬСЯ

На ліжку нерухомо сиділа бліда, як крейда, старенька жінка. Коли б не очі, що горіли дивним полум'ям, тяжко було б пізнати, чи це жива людина.

— Мамо, нам треба тікати до лісу, — приступила до неї молода жінка. Однак в старої не моргнули очі, і вся вона не ворухнулась, мов скам'яніла. Та й не знати було, чи вона не чула оклику доні, чи їй було вже байдуже до всього, що буде.

— Лиши її, — озвався зять. — Дивись краще за дітьми. Хотят банди прийдуть до хати, то їй і так нічого не зроблять, бо вона вже тільки живий мрець.

— Це моя мати, — із слізьми відповіла жінка.

Жах було дивитися, як молода жінка тягла до лісу стареньку, спаралізовану маму. Збоку йшов чоловік, несучи на руках двоє малих діточок.

Багато літ минуло відтоді. Колись та молода жінка — сьогодні сама стала бабусею. Її діти та внуки ставляться до неї з правдивою пошаною.

— Любов до матері вертається.

ЧЕРЕЗ П'ЯТНАДЦЯТЬ РОКІВ

Незнайомий зайшов до крамнички на розі вулиці з виглядом людини, яка прийшла сюди через багато років побачити когось, хто також буде радий її побачити. Він скинув з плечей свій свег і обережно поставив під стіну; тоді обіперся ліктем об прилавок, погладив рукою бороду, загадково усміхнувся до крамаря, який також у відповідь загадково посміхнувся.

— Добридень! — промовив крамар.

— Добридень.

Мовчанка.

— Гарний сьогодні день, — промовив далі крамар.

— Гарний день.

Знову мовчанка.

— Чимсь можу вам допомогти?

— Так. Скажіть старому, що прийшов чоловік і хоче з ним хвилинку поговорити.

— Старому? Якому старому?

— Та Гейкові! Старому Беніві Гейкові! Хіба його тут немає?

Крамар усміхнувся.

— Гейка тут немає. Я замість нього.

— Яким чином?!

— Яким чином? Він продав мені крамницю десять літ тому.

— Гм... Так... Але я думаю, що знайду його десь у місті?..

— Думаю, що ні, він виїхав з Австралії зараз же, продавши крамницю. Він уже помер... .

— Помер?! Старий Бен Гейк!?

— Так. Виходить, ви його знали?

Незнайомий, здавалося, втратив впевненість, з якою сюди прийшов. Він повернувся боком до прилавку, звисивши лікоть, і вставився поглядом крізь двері уздовж Сансет Трек.

— Можете дати мені пів фунта «найлроду»? — запитав він байдужим голосом. — Я думаю, що хоч молодий Гейк десь тут у місті?..

— Ні. Вся родина виїхала. Думаю, що один з синів тепер оце приїхав у справах до Сіднею.

— Сподіваюся, що Мек-Локленн дома?

— Ні, немає. Старі померли десь років із п'ять тому. Сини



Оркестра Юного СУМ-у в Сіднеї. Перший ряд, починаючи зліва: М. Царинний, Ю. Гуляк, В. Янів, М. Трейчак, П. Лютак, П. Царинний, Ю. Бурець, Л. Ставицька. Другий ряд: Ю. Подолянко, Б. Сенькович, З. Чорний, П. Шпирдз, В. Майковський — диригент, М. Особа, Х. Цолтан, Д. Козак, М. Сенькович, С. Михно, Д. Балацький.

Фото: Олесь Чубатий.

в Квінсленді, мабуть. А дівчата обоє повиходили заміж у Сідней.

— Х-хе-е... Так... Бачу, що в вас тут вже залізниця є.

— О, так! Шість років!..

— Часи як змінилися!..

— Так, змінилися.

— Я думаю... Думаю, що ви скажете, де можна знайти старого Джіммі Новлета?

— Джіммі Новлета... Джіммі Новлета?.. Я ніколи не чув цього прізвища. Хто він такий?

— О, це був підводчик. Він їздив хурою волів з гір тоді, як ще не було залізниці.

— Це було, мабуть, раніше, до мене. Тепер тут немає нікого з таким прізвищем.

— Гм... Так... Не думаю, що ви знали Даґґенса?..

— Чому ж, знав. Старий уже помер, а родина виїхала геть — Бог знає куди. Вони не багато чого втратили — з усього видно. Сини потрапили в якусь неприємність, — думаю, що дійшли до якоїсь біди. Вони тут мали недобре ім'я...

— Справді? Що ж, все таки були добрі серця в них, зокрема в старого Даґґена та в старшого сина... Дайте мені два фунти цукру...

— Добре. Думаю, що багато часу минуло відтоді, як ви були тут.

— П'ятнадцять років.

— Ого!

— Так. Я, мабуть, не нагадую вам нікого з тих, кого ви знаєте тут навколо?

— Ні, ні, — відповів крамар з усмішкою. — Не можу сказати, хто ви.

— О, так! Я думаю, що Вайлди й далі живуть на тій самій місці?

— Вайлди? О, ні. Старий Вайлд уже помер...

— А де Джім? Живий?

— Так, він одружився й оселився в Сідней.

Довга мовчанка.

— Чи можете ви, — обізвався незнайомий, немов би не наважуючись запитатися. — Чи... Я думаю, що ви знали Мері... Вайлд?..

— Мері? — з усмішкою перепитав крамар. — Це було дівоче прізвище моєї дружини. Може, ви хотіли б побачити її?..

— Ні, ні, вона, мабуть, не пригадує мене.

Він поспішно вхопив свій свег і накинув за плечі.

— Що ж, треба рушати далі.

— Я думав, що ви зупинитеся тут на Різдвяні свята?
— Ні, тут немає нічого, що вабило б мене, бо . . . треба йти. Я справді думав був відсвяткувати тут Різдво, навмисне на-
кинув доброго гака, ідучи . . . Хотілося відсвяткувати ще хоч
одне Різдво разом із старим Беном Гейком та іншими хлоп-
цями, але я не думав, що всі вони так швидко попереставля-
лися на той світ. Стара лісова школа вимирає . . .

В очах його світилася усмішка, але покриті волоссям уста
злегка тремтіли.

— Все змінилося. Старі будинки майже такі самі, старі
вивіски потребують нової фарби так же, як і раніше; он той
самий старий частокіл, який ми поставили разом із старим
Беном Гейком та Джиммі Новлетом двадцять років тому. З
того часу мені довелося багато поїздити й походити. Та все
тепер змінилося, а головне — люди . . . Що ж, треба йти. Тут
нічого вже не цікавить мене. Вирушу оце й знов піду своїми
дорогами. А тепер уночі буде прохолодніше мандрувати.

— Так, сьогодні вдень було дуже гаряче.

— Еге, гаряче. Тож до побачення ! .

— Щасливої дороги. Щасливого Різдва бажаю вам ! . .

— Як? . . Що? . . А, так! Того самого й вам! До побачення!

— Нехай щастить ! . .

Незнайомий вийшов і рушив уздовж Сансет Трек.

Переклав з англійської
Вас. ОНУФРІЄНКО



Мельборн. Сумівська танкова група «Верховина» під кер.

С. Моравської та Р. Занько.

Перший ряд, починаючи зліва: Ю. Словак, Т. Кот, Р. Занко, П.
Романик, В. Кузик. Другий ряд: Т. Моравська, Н. Гімбаровська, М.
Данко, В. Занко, Г. Цвікула, Л. Юрчак, Х. Юрчак, З. Занко, Х. Кот,
О. Демків, Н. Панчак.

ПАМ'ЯТІ РЕЖ. СТ. ЗАЛЕСЬКОГО

Замолоду ще рідну землю кинув,
Тяжкі часи війни Ти пережив,
Любив всім серцем Батьківщину,
І мріяв про далекий Львів.

Та нагло серце битись перестало,
Удар упав, і тіні мов пливуть,
Життя неначе задрімало,
Прощаючи Тебе в останню путь.

Нестерпний жаль в серцях відвертих,
Ще мрій своїх Ти не здійснив,
Не вірив Ти у силу смерти,
Тому на цьому світі мало жив.

Та вічну пам'ять по собі і славу,
В людських серцях глибоко закарбив,
Не тільки, як спортсмен славний,
На сцені не один Ти образ відтворив.

А слово добре та усмішку мужню,
Ти мав для кожного із нас,
І руку помочі, підтримку дружню,
Умів подати в слушний час.

Шуміти будуть далі бистрі ріки,
Й згадають в невимовній тузі
Тебе, що відійшов навіки,
Дружина вірна й близькі друзі.

Тобі, акторові, спортсменів, Людині,
Хай сяє промінь давніх днів
У Твоїй темній домовині,
В чужій землі хай сниться рідний Львів.

1970 р.

ПРОЩАННЯ

Краю милий, тихі ріки,
Залишаю вас навіки,
Помандрую в світ далекий,
Мов до вирію лелеки.

Не спіши ховатись, сонце,
Промінь кинь в моє віконце,
Почекай одну хвилину,
Озирнусь на Батьківщину.

Прощавай, Дніпро і кручі,
Заберу думки пекучі,
Серцем з вами завжди буду,
Землю рідну не забуду.

Як знайду стеблину долі,
Посаджу у чистім полі,
І догляну, як дитину,
Якщо з туги не загину.

1970 р.



Сумівська танкова група «Верховина» (Мельборн).

Починаючи зліва: В. Кузик, Р. Занко, П. Романик, А. Борецький, Т. Кот та Ю. Словак. Інші учасники танцю: О. Соколовська, М. Моравська, Р. Занко, Х. Палійчук, Л. Панчак, А. Моравська, Н. Соколовська, К. Моравська, Н. Панчак, О. Демків, Х. Кот, З. Занко, Х. Юрчак, Л. Грушка, Л. Юрчак, В. Занко, Г. Цвікула, М. Данко, Н. Гімбаровська, Т. Моравська. Мистецький кер. Стефа Моравська. Технічний кер. Роман Занко. З виступу на святі Т. Шевченка 1971-го р.

Фото: І. Святківський.

Гумор і сатира

Зоя КОГУТ

Літературно-мистецькому клубові в Нью-Йорку.

Розділені положенням, водою,
Важливістю та напрямком думок,
Ми живемо, вдоволені собою,
Полатані війною чи добою,
Ви — там. Ми — тут. Ви — Клюб, а ми — гурток . . .

У вас все імпозантного формату:
Домівка для Культури! Гріш за вступ!
А в нас — провінція. Горілочка, салати,
І почуття, що все ж таки ми — ПУП . . .

Що, власне, в нас всі містяться задатки
До величі, безсмертя та смаку!
Ми, після творів, йдемо до салатки,
А ви, здається, тільки до чайку.

У нас в гуртку немає градуацій,
Ми просто всі великі, як один!
Ми не вживаєм, прошу вас, новацій,
Не визнаємо наголосних змін,

Кохаємо метафори, хореї.
Самі себе та свіжі пампухи . . .
І вас, і нас ведуть в житті ідеї
На ін-те-лек-туальні, бач, верхи!

Ви сходитесь щотижня і плянóво,
Ми — що чотири й зовсім без програм.
Та творчий дух братерської любови
Благословляє працю вам і — нам . . .

Не диво ж, що в цій творчій атмосфері,
Ідуть в життя продукти наших мрій:
І вас — грубеньке »Слово« на папері,
А в нас — »Новий« й четвертий вже »Обрій«.

Тому, зробивши підсумки реальні,
Ми з вами сміло можемо проректи,
Що хоч не все було в нас ідеальне,
Ми все ж таки старалися загально
Шукати світла, думати . . . й рости!

*

НОВОРІЧНА ПОСТАНОВА НОВОСПЕЧЕНОГО МОДЕРНІСТА...

Я від сьогодні
Відкидаю рими!
Зміст також
відкидаю з погордою!..

Віднині — сині,
Зелені півні,
будуть кукурікати
дзьобом і мордою.
Коричневий звір
рапатим ропотом
ріпатиме репетом
трупом
тупотом.
І на маргінесі
великих пасій
все буде в прогресі,
а не кваситись
в квасі...

Геть до чорта
рамки,
асоціації!..
Я за ліквідацію
систематизації!
Я — за капітуляцію кожної
рації,
І за кульмінацію,
без градуації,
в кожній бравурно-сміливій
креації.
Я від сьогодні стою на сторожі
Великого МОЖЕ
(або й не може...)

Я
птицями буду
скрипіти скрипотом,
струнами раптом

всесвітньо тріпати!..
І в доказ відваги
нової конструкції
казатиму сміло
слова
як
»проституція...«

Жовтком на базарі
сну міхи розмахом,
роздмухну розуму
раз муху з розмаху!
І з купами листя
клітини мозку
лапками воску
шовкову лозку...

І стане СЛОВО
тіпом на покуті,
в куті на котику,
невинне в дотику.

Так!
Я від сьогодні
відкидаю рими.
І зміст і суть
і великі літери.
Віднині
великими очима
буде порожньо
і буде — вітер!

І буду Я,
нарешті, сучасною,
печінкою часто,
кісткою часто,
брунькою
пупчастою...

ПРОБЛЕМИ СЕЗОНУ

Я не заздрю дівчатам отим
(Я це щиро кажу вам, повірте),
Що в часи холодів і сльоти
Одягають свої мініскірти.

Правда, хлопцям приємно від них,
Та душа моя часто в тривозі . . .
Я б їх враз одягнув у штани,
Щоб не мерзли вони на морозі.

Або просто до серця б поклав,
Пригорнув би з теплом, як дитину,
Щоби скарб дорогий — та дівоча нога —
У час холоду марно не гинув.

А як прийде тепло, блисне сонце вгорі
І пригріє і в личко і в спину,
Отоді спіднички покоротші беріть,
Піднімайте повище куртину!

10. 8. 1969 р.

Дружній шарж

ГАННІ ЧУБАЧ

(Читаючи її збірку поезій «Журавка»)

Оце читав я Ваші вірші
Й до серця всі собі поклав.
Пишіть їх, Галочко, побільше —
В них повно сонця і тепла.
А за теплом я так стужився,
Що бліднуть вислову слова . . .
Я краще б місяць не голився,
А Ваші вірші смакував.
Але боюсь потрапить в боджі,
Що носять патли аж до п'ят.
Вони на мавпу страх схожі,
А розумом — на мавпенят.

1970 р.



Хор Юного СУМ-у в Сідней. Перший ряд починаючи зліва: Х. Атаманюк, (акомпаніатор), П. Сапрун, С. Даниляк, Г. Особа, С. Шушняк, К. Боднар, Г. Кудрич, П. Цолтан, Д. Грицько, М. Сенькович, Х. Буць, С. Сувальд, І. Лютак, М. Особа, С. Рудка, Б. Ставицький, П. Грицько, А. Береговий, О. Плоскодняк, Г. Чубатий — диригент. Другий ряд: Г. Драган, Р. Дика, Б. Сенькович, Л. Чорна, О. Цолтан, Д. Козак, К. Рудка, І. Цолтан, Х. Янів, М. Шушняк, Д. Мирилович, Г. Грицько, Х. Кулик, Л. Ставицька, Р. Шпирдз. Третій ряд: Д. Меленчук, Х. Барабах, Е. Цолтан, Г. Бойко, М. Гривнак, М. Царинна, І. Матвісик, П. Лютак, О. Барановська, С. Михно, Б. Лютак, Х. Дутко, Л. Боднар, М. Царинний, Д. Плоскодняк.

Фото: Олесь Чубатий.

ПРО РИМИ, МЕТАФОРИ Й ДІВЧИНУ

**Жаль за тією, що колись майнула,
У блисках, як райдуга весни,
Що на косі вбрання своє забула,
І ми щасливими бродили по росі . . .**

К. Гіммельрейх »Жаль«.

Нащо мені ті метафори й рими?
У змісті я бачу красу.
Я думкою грюкну, неначе дверима,
Й між люди її понесу.

А хоче про дівчину вам напишу я,
Як з нею ходив по піску.
Як плавав у човні, як з нею купався,
Одежу забувши в ліску.

Багато років відтоді одцвілося,
Багато човнів пропливло,
Та дівчина мила із довгим волоссям
Ще й досі лоскоче чоло.

ДУХ СЕРЕДНЬОВІЧ

Я бачив хлопця з патлами до пліч,
І бородища досить таки груба.
Чи то у нього дух середньовіч,
Чи запозичив він у Кастра з Куби?

Спитай його, навіщо патли ці,
Що відповісти, він не знав би.
А вигляд в нього, наче у вівці,
І вдача циркової мавпи.

І хоч йому всього лиш дванадцять літ,
Та має вже душевну кризу:
Бо в голові короткий світ,
Лиш патли довгі попустив донизу.

ПОРТРЕТ САМПРОСЕБЕДБАЙКА

(Еміграційні типи)

Вони обое мають »овертайми«,
І хата є, ще й кілька ділянок,
А діти десь гасають, як звичайно:
В батьків немає часу для діток.

До школи, може, приведуть дитину,
Але по-своєму вона ні бе, ні ме,
Нехай учитель гне над нею спину . . .
Воно ж сидить, немов німе.

Ні книжки їм не треба, ані мови,
Того добра вони вже не хочуть:
Про заробітки йдуть щодня розмови,
Бо гріш є змістом їхнього життя.

Колись сусід свою давав газету,
Та, каже, й цим уже не догоджу:
Газету він бере лиш для кльозету,
Коли з роботи принесе чужу.

Та що про це — про другу кам'яницю
Давно уже їхні думки горять.
Тому у них не знайдеш у світлиці
Не то газет, а навіть »Кобзаря«.

Зате горілку хилить він щоразу
І набирається до крайніх меж . . .
На книжку, каже, треба більше часу —
Її, як чарку, ти не проковтнеш!

Фейлетон

Опанас БРИТВА

ДЕЩО ПРО ЗАСІДАННЯ

Засідання — це рід найважливішої активності майже всіх наших організацій; від засідань все починається і ними майже закінчується.

Тривають вони годину, дві, десять, а часом і три дні. Такі триденні «мамутові» засідання називають звичайно з'їздом, бо на ньому дають безкоштовно їсти й пити; про це знають добрі люди, і тому з'їжджаються делегати з різних міст.

Всі справи на кожному засіданні поділені на дві категорії: неформальні та формальні. Кому з присутніх набридне слухати справи неформальні, піднімає, як це в нас водилось у школі, два пальці, і тоді має право говорити в справах формальних, цебто про все, що йому якраз у цю хвилину прийде на думку.

Нікому дотепер ще не вдалось установити, що таке справи формальні, а що — неформальні, хоч дискусії на цю тему ведуться роками при співучасті найкращих засідознавців.

Засідання відкриває звичайно голова при довільній кількості присутніх. Я бачив одне засідання, що складалось з двох учасників: голова та ще один громадянин. Це було вже давненько, і, якщо не помиляюся, засідало «Товариство сприяння боротьбі з невдачами».

Тепер ця організація не існує, бо всі її члени вже небіжчики.

Жінки також мають свої засідання. Їхні чоловіки дізнаються про це, прийшовши додому з праці, знаходячи листи більш-менш такого змісту:

»Дорогий Котику! На мене не чекай. Я сьогодні на засіданні, прийду пізно. Вечерю звари собі сам, бо в нас телефон сьогодні не змовкав, — усі пані хотіли знати, про що сьогодні буде мова на засіданні«.

До голосу на засіданнях голова допускає всіх, хто має охоту побалакати чи то до теми, чи, як в нас говорили «на здогад буряків»; тут вам, як в польськiм сеймі, свобода необмежена. Були часи, коли дискутуючий, раз узавши слово, міг говорити, поки не зголоднів або поки не захрип.

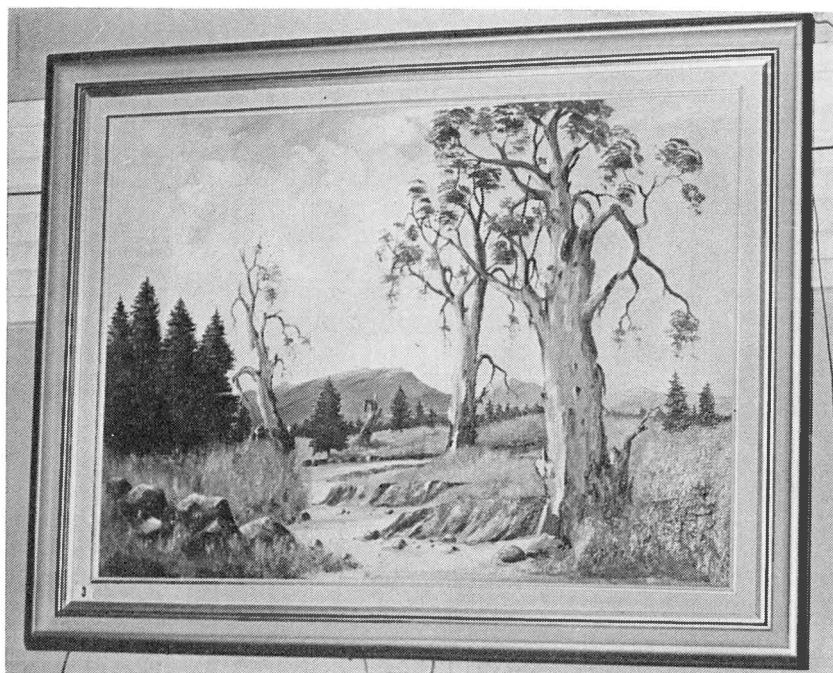
Але одного дня один хитрий голова ввійшов у залу з великим годинником, що його популярно називають «будильником», і заявив, що від сьогодні кожному промовцеві признається п'ять хвилин. Діло пішло справно, поки, як звичайно,

у залі комусь це не сподобалось і він заявив, що цей будильник або зіпсований, або боїться неприємних справ, бо тільки торкнутись дразливої теми, — годинник, не чекаючи п'яти хвилин, зривається і дзвонить.

Довго ішла гаряча дискусія, що робити, але фактично революційний винахід залишився, і від того часу запроваджено »годинникову систему«. Хто хоче тепер говорити годину, мусить дванадцять разів просити слова.

Найтяжче засідання закрити. Раз пущене в рух, засідання котиться нестримно, як »перпетуум мобіле« або соняшна машина. Не допомагають нагадування голови: »Панове, скорочуйтеся, панове, прошу говорити тільки до речі, панове, ми ще не пройшли і половини точок нашої програми«. Деякі з присутніх встають, починається рух, шум, але дискутантів це не бентежить.

Тоді голова, перекриваючи всі голоси, проголошує засідання закритим, з тим, що другого тижня в цьому самому приміщенні в цей самий час просить з'явитись всіх присутніх для продовження сьогоднішньої наради.



В. Гай. РАНОК У ФЛІНДЕРСІ, П. АВСТРАЛІЯ.

ГЕНІЯЛЬНА ЛЮДИНА

(Гумористичний скетч)

(Стіл з книжками, Часописи, книжки та папір на єдинім кріслі, на підлозі. Коло стіни — ліжко, з нього звисає коц. На ліжку чоловіча постать в шкарпетках з дірами, светрі, з олівцем та зошитом).

Дзюник: (пише й деклямує):

— Простір — замрячено-сірий,
Водою написані хмари...
І безвість в думках...
Ах! Де ж є те море,
В якому я міг би втопити
Ту душу мою невмирущу?
Немає...

— Чого немає? Душі, чи моря?.. (гризе олівець)
Немає... Немає... Ага!

Ах, де ж є те море,
В якому я міг би втопити
Ту душу мою невмирущу?
Скажіть мені — де?
Та моря такого немає...

— Це ліпше... Та моря такого немає... Яка глибина!
(захоплено) Та моря такого немає!.. Ще покоління
по мені будуть зупинятися над глибиною цієї думки...
А про що, власне, я думав? Море... Безвість в
думках... водою написані хмари... А, що там,
Ніцше також, певно, не знав, що ховалось під тими
афоризмами, які він вкладав в уста Заратустри. А чи
знає Пікассо, чому зелене тло з чорними трикутниками
та колесом старого веза має бути портретом
молодої жінки? Теж не знає... В тім то й проявляється
справжня геніяльність. Нехай інші роздумують,
нам не до того... Отже, де я був? Ага, там,
де немає моря... (задумано).

Та моря такого немає...

— Треба більше страждань..., більше розпачу — всі
великі поети страждають... (Нараз ляскає себе по
чолі) Маю!

Страждає душа у в'язниці всесвітній...

Гм... так, всесвітній...

Страждання тягар

Йй обрізує крила...

А простір сіріє,

Як сіра могила... —

Ні! — Це ж римується! Крила — могила... Зле.
Зле Віджита форма віршування. Ді-ле-тан-тизм!

Страждання тягар їй обрізує крила...

А простір... Що ж простір?

А простір сіріє без неї. —

Чудесно! Сіріє без неї... (шукає в пачці цигарку, але пачка порожня, і Дзюник кидає її зі злістю) От хоро-ба — ані одної! Отакі життєві дрібниці потраплять вибити чоловіка із концепту. Люди нашого позему повинні діставати від оточення їм належну оболонку з матеріального добробуту. (Шукає в попільничці недокурків, оглядає кожен зокрема, але всі вони замалі, і він кидається знову на ліжку): Нема! Треба буде терпіти!.. Всі герої терплять! Як же його назвати отой мій поетичний розпач? Ах! курити хочеться! Ну, та скоро Тарас прийде, можна буде його облегшити. (дивиться знову на вірш) Добре б дати якусь латинську назву, це завжди звучить містично, бо майже ніхто її не розуміє... Як буде по-латині страждання? (Бере словник і шукає) ПОДЕКС — ні, ПУЕЛЯ — ні, .. ПОЕНА — так! МЕА ПОЕНА — моє страждання, або моя мука... Але ПОЕНА значить також і кара! Моя кара... Ні, вже ліпше без ПОЕНИ. Чекай, а що це є? — КУЛЬПА, МЕА КУЛЬПА, або КУЛЬПА ІНТЕР ВІРОС АК ФЕМІНАС...; а, ні, це не те... (шукає) КУБІТУС, КУБО, ГЕНЕР, ГЕНЕРАТОР, ГЕНЕТРИКС, ГОМО, ІґНОВІЛІС... ні, це все не те... (жбурляє словник на стіл) Обійдемося без страждань — тобто без латини... Теж мені, не вміють порядного словника скласти... (читає знову свій вірш)

Простір — замрячено сірий...

Та тут назви взагалі непотрібно! Певно, що так! Три крапки згори і відразу початок. Вийде загадково й багатообіцяюче... Перейдемо до наступної точки... (знову оглядає недокурки, потім встає і шукає в куртці, яка лежить під книжками на кріслі. З щасливою міною знаходить в кишені недокурочок і запалює його)

Як то там написано? — »Шукайте і ви знайдете«... Ах! Будь музою моею, недокурочок ти бідний! (затягається димом) Блаженство повільного отруювання організму... Кажуть, що від нікотини щури дохнуть — теж, брехня! Хіба ж щури курять?.. (кидає недокурочок геть і дмухає на попечені пальці) І чого ті

йолопи довгих цигарок не продукують? (лягає знову на ліжко і задумується).

Ревіла буря в серці — червона, чорна . . .

Прагла душа до сонця — жовтого . . .

Та сонце далеко, далеко... Білеє... Ні, не те...

В минулім часописі стояло, що нам треба більше патріотично-бойових творів. Теж захтянки! Але, як треба, то треба. Прошу дуже:

Ревіла буря боротьби — червоно-чорна!

Свистіли кулі! Жовта смерть . . .

А прапор маячив, над морем крові,

Як . . . Як що? Як символ! Певно . . .

І впаде він з рук твоїх, білих рук . . .

Підхоплю — Я.

Ні, тут ритм захитаний. І впаде він . . . і впаде . . . (стук в двері. Дзюник підскакує з ліжка, робить на столі більший непорядок, і, ростріпавши на голові волосся та вбравши старі капці, починає ходити по кімнаті, голосно деклямуючи та жестикулюючи).

Ревіла буря . . . Гм . . . Ревіла буря ! . .

(стук повторюється).

Хто там? прошу дуже . . . (говорить відсутньо, продовжуючи ходити).

І впаде він... І впаду я.., ні — підхоплю Я!

(Двері тим часом відчинились, входить його товариш з дівчиною).

Тарас: — Чи можна, пане поете?

Дзюник: — (наче змішано) Але Тарасе! Чому ж ти мене не повідомив, що прийдеш? Та ще й з гостем!..

Тарас: — Брешеш, бо я казав, що прийду сьогодні по обіді з Іванкою. Дозвольте вас познайомити: Іванка — моя майбутня А це — Дзюник-Великий — сучасний . . .

Дзюник: — Прошу, Володимир!

Тарас: — Ах, рація, не Дзюник, а Володимир.

(Дзюник бере простягнену Іванчину руку і міцно нею трясє. Іванка здивовано оглядає його постать і кімнату).

Дзюник: — Пробачте мій безпорядок, все нема часу прибрати, але я ось зараз . . . (Знімає з крісла папери й часописи і присуває його до Іванки) Сідайте, прошу. (до Тараса) А ти можеш на ліжко.

Тарас: — Дякую, я й без дозволу . . . (сідає) Знаєш, перечитавши твої »Ходіння по муках« Іванка дуже захотіла тебе пізнати, а я не міг їй тої приємности відмовити...



Хор «Полтава» при відділі Союзу Українок у Джілонґу. Починаючи зліва, у першому ряду стоять: пані К. Стойкевич, О. Кричко, Н. Шекель, П. Мельник, А. Мацібурко, диригент хору Наталія Цибульська-Александренко, піяністка Надя Александренко, голова відділу М. Кішак, М. Піскун, Е. Дурнота, Н. Фельняк та К. Блицинська. Другий ряд: В. Блицинський, К. Барановська, М. Шкірка, В. Микитенко, Л. Мішура, М. Клос, Л. Чепак, М. Чепак, К. Залеська, П. Федунів, І. Мельник. Третій ряд: Дм. Микитенко, — господар хору, А. Кричко — голова громади, І. Нетреба, Р. Любченко, В. Костюк та Ф. Кішак.

Іванка: (захоплено) — Вірте мені, пане Володимире, я вже тричі цю поему перечитувала. Скільки в ній глибини!

Дзюник: (скромно) — Дякую. Тішусь, що ви мій твір зрозуміли... (зиркає на Тараса) Його мало хто розуміє, ну та він не був призначений для мас, а тільки для одиниць!

Тарас: — Певно! Для виняткових одиниць... Хіба ж така глибина для всіх?:

І я ішов,

І ти ішов,

І він ішов...

І ми ішли, й вони ішли

Ланцюгом сковані навіки!

І я стогнав, і ти стогнав, і він стогнав...

Іванка: — Перестань Тарасе! Як тобі не сором?

Тарас: — Але Іваночко! Хіба ж це сором повторяти такі глибокі думки?

Дзюник: — Ви не звертайте на нього уваги, він любить мене дратувати, але назагал у нього серце добре...

Тарас: — Чому така великодушність? Цигарок не маєш, чи що?

Дзюник: (сміється) — Вгадав!

Тарас: (шукає по кишенях) — Уяви собі — я теж не маю!

Іванка: — То піди купи. Чи може я скочу?

Дзюник: — Ні-ні! Де ж би ми вас пустили! Потерпимо...

Тарас: — А він мистець терпіти! Пригадай лише:

І я стогнав, і ти стогнав, і він стогнав,

Ковтаючи терпіння з потом!

Іванка: (перебиває) — Тарасе! (до Волод.) Ах, пане Володимире, може, ви маєте щось нове? Прошу, дозвольте мені перечитати...

Дзюник: (скромно) — Н-і, нічого. Нічого скінченого... Оце тількищо нашкрывав декілька думок, не зле, але ще не оформлено остаточно. Так би мовити — сирець! Бракує остаточного шліфу. Сидів отак собі, і нараз слова самі полились з душі...

Тарас: — То, може, я таки скочу за цигарками... (встає і йде до дверей. Іванка і Дзюн. не звертають на нього уваги) Ви продовжуйте, я за хвилинку... (зникає)

Іванка: — Прошу, прочитайте мені! Дуже прошу!

Дзюник: — Ну, якщо ви справді хочете... (начебто шукає) Де ж я його подів? А, ось він... (читає глухо, відкидаючи з чола волосся).

Простір замрячено-сірий,

Водою написані хмари... І безвість в думках...

Ах, де ж є те море, в якому міг я би втопити,
Ту душу мою невмирущу?
Скажи мені?, де?
Та моря такого немає...
Страждає душа у в'язниці всесвітній,
Страждання тягар їй обрізує крила...
А простір сіріє без неї!!!

(зітхає здушено, наче повертається здалека)

Іванка: — Як прекрасно! Водою написані хмари... Який мистецький малюнок! О, дайте мені цей твір ще раз перечитати! Дзюник передає їй зошит), вона читає).

Страждання тягар їй обрізує крила...

Кожен інший сказав би — обтяжує або придушує... тільки ви маєте ту несподівану сміливість виразу: тягар — обрізує крила... Що може бути більше виразним, більше одноразовим? Тягар, обрізує... Скажіть, чому ваші твори мають так багато смутку в собі?

Дзюник: — Кожен твір є дзеркалом душі авторської, панно Іванко.

Іванка: — Прошу без «панни», кличте мене просто Іванкою.

Дзюник: — Дякую! Яке милозвучне ім'я: І-ван-ка...

Іванка: (зняйкливо) — А чому у вашій душі стільки смутку?

Дзюник: (трагічно) — А чого ж тішитись? Мій смуток є загально-світовим: подивіться навколо — жаль, сльози, біль... Від першого моменту життя і до могили! Де ж є сенс цього всього? Скажіть мені! Пощо ми живемо? Пощо калічимо свої душі мораллю, зовнішніми формами, оточенням? Пощо Іванко?! (хапається за голову).

Іванка: — (приголомшено) — Не знаю...

Дзюник: — Бачите! І ви питаєте, чому в мене на душі смуток... (гірко усміхається). Не дивіться на моє оточення, на мою зовнішність, у мене діри на скарпетках, ну й що ж? Нехай! Нехай моє тіло голодне, нехай воно холодне, — доки мої думки ще мають силу підноситися над усім брудом та сірістю, так довго я є найбагатшим у світі! Може, найбагатший смутком, але, вірте мені, — я б ні з ким не заміняв! Ні з ким!..

Іванка: — Щасливий ви! Боже, скільки почуття... Як я вам заздрю...

Дзюник: — Ні, не заздрить! Часами мені так тяжко, так невимовно гірко. Ах, що ви знаєте про мої самотні сірі години?, про мій розпач? Немає до кого слова сказати, немає спорідненого серця... Ах, Іванко...

Іванка: (дивиться на нього з жалем) — Мені здається, що кожен геній є самотнім. Він, як орел, кружляє над сірою масою...

Дзюник: — Так... Кружляє... В недосяжній, для пересічних, височині... Але й орел прагне часами до гнізда, до тепла... до орлиці...

Іванка: (соромливо) — невже ви тієї орлиці ще не знайшли?

Дзюник: (зрезигновано) — Ні! Не знайшов. Кому потрібна моя душа, мої великі думки? Люди, нормально, дивляться на зовнішність, на діри...

Іванка: — Не всі...

Дзюник: (встає і ходить, як пійманий звір в клітці, кидаючи словами, які, начебто якраз виринають з його думок).

Ревіла буря в серці — червоно чорна...

Прагла душа до сонця — жовтого...

Та сонце далеко, далеко... Ах, даремно...

(Іванка не зводить з нього очей. Він раптово зупиняється проти неї і, простягаючи до неї руки, говорить).

Будь музою моєю,

Ти... Ні, ні! (хапає себе за голову) Пробачте, Іванко... я забувся...

Тарас: (що вже перед «Будь музою мені», зайшов до хати і, іронічно посміхаючись, стояв коло порога, нараз вибухає сміхом).

Ха-ха-ха! Ой, не можу... Ха-ха-ха...

(Іванка і Дзюник, як сполохані, дивляться на нього. Іванка з ворожим обуренням, Дзюник перше розгублено, потім також з обуренням).

Тарас: (перериваючи сміх) «будь музою моєю» — та то не до тебе торкалося, Іванко! Даремно мліла... То є оригінальне звернення нашого пііти — знаєш до чого? Ха-ха-ха... Я тобі найліпше докінчу цю поетичну фразу:

Будь музою моєю,

Недокурюк мій бідний... або:

Недокурюк останній,

Будь музою мені!

А ти думала, що він тебе до муз зараховує. Ха-ха-ха!

Іванка: (ображено) — Нічого я не думала...

Дзюник: — Прошу взагалі тримати свої коментарі для себе,

Тарасе! Ми від тебе їх не потребуємо!

Тарас: (насторожено) — Хто це «МИ»?

Дзюник: (гордо) — Ми, Тарасе!

Тарас: (дивиться на Дзюника, потім на Іванку, і посмішка щезає з його обличчя) — Так скоро? .. Чи не пора би нам додому, Іванко?

Іванка: — Прошу дуже — йди, коли тобі пора. Я не дитина, і сама собі дорогу знайду.

Тарас: — Ти дивись... За такий короткий час і така разюча зміна! Лишив розумну дівчину, а знайшов дурну гуску! Ну, та вольному воля... (іронічно) Споріднені серця знайшлися? Чи, може, він на твої материнські почуття вплинув? Захотілося скарпетки поцерувати та всесвітній жаль розвіяти? Ну, то розвіюй, а за скарпетки не турбуйся, йому остання муза повну шухляду нацерувала — подерті він лише натягає перед чужими, для символізації свого вельтшмерцу, та щоб викликати співчуття у чутливого об'єкта... Ну, то як? — Я ішов, і ти ішов, і він ішов? ... І я іду, Іванко! (зі злістю виходить). (Іванка нерішуче дивиться Тарасові вслід, а Дзюник з міною мученика сідає на ліжку).

Дзюник: (жалібно дивиться на попільничку) — Пішов... Пішли мої надії... Хоч би одну залишив... І справді — гомо гоміні люпус! ..

Іванка: — Прошу, що ви сказали?

Дзюник: — Ах, нічого... Медитував над життєвими істинами... Вже старі римляни казали: гомо гоміні... той, як його? — люпус... Це значить: чоловік чоловікові — вовк. Втім і є трагізм людства... Такий трагізм, Іванко... (зітхає і ставить попільничку назад) Пропало... Терпім далі... І чи ж не є це люпус? Один має все — другий нічого... (встає і, жестикулюючи, ходить по кімнаті). Одні собі дим в очі пускають, а другі його навіть і не нюхають... Ха! І нас годують ідеями про любов до ближнього та рівноправ'я... Де вони є? — питаю я вас... Ви не знаєте, Іванко? То послухайте мою відповідь: їх немає... Вони є пірве... перві... тобто первісною вигадкою деяких людей, от що! Ах, і взагалі...

Іванка: — До чого це ви, пане Володимире?

Дзюник: — Прошу? Ну, та ж до ідей... Знаєте — віра в ідеї, та ідеалізм є привілеєм лише глибоко думаючої класи — класи надпересічних! От візьміть мене: я вірю! І я можу сміло сказати, що я є ідеаліст! Я вірю у велич людської душі, в щирість, в шляхетність. Але, ах! Як гірко я мушу часом розчаровуватись... (дивиться з тугою на попільничку). От візьміть і мину-

лий випадок: (Іванка відводить від нього очі і зі смутком дивиться на двері. Дзюник бачить її погляд). Пробачте... Може, я був занадто гострий з Тарасом... але моя душа не може зносити, як хтось насміхається над найсвятішими почуттями, глузує з сердечних глибин, яких йому ніколи не пізнати... Якщо я причинив вам біль — простіть! Як хочете, я побіжу за ним, верну вам його... я сховаю свою гордість, лише, щоб побачити тінь усмішки на вашому...

Іванка: (перебиває) — Лишім це... Прочитайте мені щось. Добре?

Дзюник: — Що? Скажіть що — я весь до ваших послуг!

Іванка: — Може у вас є щось... щось сентиментальне... миле...?

Дзюник: — Сентиментальне!!! Н-не думаю... Але ось — я прочитаю вам мою поему »Кохання«. Кохання Іванко! (бере зошит і шукає).

Вогонь! Буревій!

Палюче полум'я...

І я горю

І ти гориш —

Стражданням...

Я і ти

Ми вмираєм...

Іванка: — Перепрошую, що перебиваю, але чому ви навіть в коханні вмираєте?

Дзюник: — Невже ВИ цього не розумієте? Чекайте, я вам зараз знайду пояснення (перелистовує сторінки зошита) ось!

Що є кохання?

Кохання — це смерть душі...

Кінець думок...

Тремтіння зовнішньої оболонки...

Ах! І забуття...

Розумієте тепер?

Іванка: (розгублено) — Т-так, ... так, так розумію...

Дзюник: — Отже, де я був? Ага —

Ми вмираєм,

Однією смертю,

І — сотками смертей...

Щоб горіти знову, ах...

Іванка: (тихо) — А чи то правда, про недокурок?

Дзюник: (жваво) — Де недокурок?

Іванка: — А, то я так...

Дзюник: (бере її за руку).

Прагне душа
Загубитись в тобі!
На вікі, на хвилину,
На мить!

Іванка: (видирає руку) — Чи він серйозно роззлостився?

Дзюник: — Прошу?

Іванка: — Ні, нічого...

Дзюник: Мої страждання
 Хочу втопити...
 Втопити хочу,
 В забутті...
 І дитина з голляндськими скронями,
 Сіяла мед... Ах, перепрошую... Це вже
 з іншого... (перелистовує в зошиті).

Іванка: — Ну, й нехай!

Дзюник: — Що нехай? Хочете послухати це? Але ж прошу...

Цей твір називається «Метаморфоза».
І дитина з голляндськими скронями
Сіяла мед над варязьким човном...
І крик залунав
Над листками конвалій...
Пішов розпачем
Кудись у безвість...

Іванка: (жалібно) Але чому він пішов? (схиляє голову на стіл і схлипує).

Дзюник: (розгублено) — Іванко! (потім задоволено посміхається). Так сильно цей твір на вас вплинув?.. (читає його про себе і задумано чуває за вухом) Ви маєте рацію: чому він пішов...?

Яке розпачливе питання... Який глибокий зміст в нім... Я вже сам зачислав «Метаморфозу» до однієї з найліпших моїх речей... Яке у вас тонке відчуття трагізму! (кладе їй руку на плече) Прошу вас не плачте! Я, правду сказати, не сподівався від вас такої сильної реакції... Тож дозвольте перечитати вам ще одне, цього разу прозою. (шукає в паперах) Я написав це, перечитавши «Розгром» Багряного. Знаєте, Багрянний пише досить талановито, але йому глибини бракує... (хочете читати).

Іванка: (підводить заплакані очі) — Але чому він пішов і куди?

Дзюник: (захоплений) — Куди? — (дивиться в зошит) Кудись у безвість... Ви ж розумієте? У безвість — тобто безповоротно...

Іванка: (перелякано) — Безповоротно?! Що ви кажете?

Дзюник: — Та ви не переймайтеся, це ж лише у переносно-ному значенні... Метаморфоза одним словом... Додайте на кінці ще одне слово і все зміниться... Ось, наприклад так:

Пішов розпачем
Кудись у безвість...
Але бажання,
Його поверне...

Бачите, вже ціла картина змінена, бо бажання його поверне...

Іванка: (втирає очі — Так, розумію... Я вам так вдячна...

Дзюник: — Але ж прошу... Між нами подяки не треба, ми розуміємось без слів. (задумано) Бажання поверне... Що ж воно поверне? Ага, крик... А чого ж воно має його повертати? Гм... Ну, та ми це розуміємо... Ні?

Іванка: (не слухаючи його, шукала в течці гребінця та люстро, і, знайшовши їх, чеше волосся й пудриться). Вибачте, що я при вас себе до порядку привожу, але в такому вигляді не можна й на вулицю показатись...

Дзюник: — Але ж прошу, Іванко, не кремпуйтеся! І я, і ця хата є цілком до вашої диспозиції — чуйтеся, як вдома... Я б вам царство під ноги поклав, якби це було можливо! Чекайте! Ви мене інспіруєте! (застигає в драматичній позі).

Увесь мій скарб кладу тобі під ноги...
теє... Мої думки..., так думки...
І душу... І блакитні... Блакитні
Страждання?! Ах, дівчино...

Іванка: (встає і протягає йому руку) — Пробачте, пане Володимире...

Дзюник: — Ні! Чекайте... Не гратулюйте мені, я ще не скінчив!

Іванка: — Я лише хочу...

Дзюник: (щасливо й самовпевнено сміється) — Яка ж ви вперта... Ну, дякую вам... (Взявши олівець в уста, трясе обома руками її руку).

Іванка: — І я вам дякую. Всього доброго. (іде до дверей).

Дзюник: (здивовано) — Куди ж ви?.. Іванко!

Іванка: — Як куди? Іду його повернути...

Дзюник: — Кого повернути?

Іванка: — Та ж Тараса!

Дзюник: — ТАРА́СА? Але, Іванко, що він з нами має спільного? Хіба ж наші серця не споріднені? Хіба ж ми не підносилися з вами у найвищі сфери буття? Чи ж ви не хотіли літати зі мною у понадземній височині?

Іванка: — Ні. Я волію бути більше на землі... Коло Тараса...

Дзюник: (б'є себе в чоло) — Як я помилився! Ах, як я помилився!!! (хапає голову руками).

Іванка: (Тихо і з жалем) — До побачення... (виходить, обертаючись і з співчуттям дивлячись на Дзюника).

Дзюник: (побачивши крізь пальці, що її нема, каже зовсім спокійно). Пішла... Яка пересічна проза... А я, дурний, хотів піднести її до мого позему... І чи ж варто бути великодушним? Ні, не варто. Вона воліє бути на землі! Пхи! Хто їй боронить? (перекривляє) Коло Тараса..., прошу дуже. Обоє рябє... Навіть цигарки мені не лишив..., а я йому мої твори подарував... З автографом... Як то стоїть написано? — не розсипай бісеру перед свиньми... Ото ж то й є... А я хотів їй ще дозволити мої сорочки випрати... Гм... (заглядає до попільнички) Ані одного недокурка. Треба буде таки піти купити. За останнього centa... (витягає з шухляди добрі шкарпетки) Пішла... Ха! Мабуть, мені таки суджено кружляти самотньому над пересічною масою... Як вона казала? — як дикий, гордий орел... Така вже доля всіх геніяльних людей, мабуть... (знімає старі шкарпетки й починає натягати нові).

— ЗАВІСА —



Св. пам'яті СТЕПАН ЗАЛЕСЬКИЙ
Спортовець, актор і режисер
українських театрів дома і на
чужині.

* 16. 12. 1915, Львів.

† 1. 11. 1970, Мельбурн, Австралія.

Ярослав МАСЛЯК

ПАНЧІШКОВА СПРАВА

(КОМЕДІЯ НА 1 ДІЮ)

Дієві особи:

Петро Стеблович	—	інженер агроном
Надія	—	його дружина
Микола Задуменко	—	професор
Ліда Козачинська	—	його наречена
Іван Холодняк	—	емеритований поліцай.

Дія відбувається в помешканні професора Задуменка одного літнього попудня під сучасну пору.

Скромно, але зі смаком умебльована кімната. Необхідні меблі: стіл з кріслами, канапка і шафа з книжками. В кімнаті двоє дверей, одні на задньому пляні, децо зліва, і одні бокові справа. На задньому пляні велике вікно.

При відкритій сцені: хвилину кімната порожня. Чути, як хтось відчиняє двері на задньому пляні. Двері відчинилися.

МИКОЛА: (за дверима) Прошу! (Входить Надія, за нею Микола).
Ось і моя резиденція. Праворуч спальня, далі кухня, а ще дальше веранда і город.

НАДІЯ: Е, то ви зовсім пристойно живете. Признаюся, що я собі зовсім інакше уявляла кавалерське мешкання.

МИКОЛА: (сміючись) Ви, певно, мали на думці студентську кімнату, де все було у вічному поготівлі. На гітарі чайник, на кріслі мидниця з невилитою водою і одним крайком рушника в середині, а на столі то вже і не перечеислиш, чого там не було. Попросту шварцмило і повило. Але сьогодні я вже виріс з тих бідних, а проте гарних часів. Бачте, з титулом ростуть і життєві вимоги. Професор не може дозволити собі на те, що міг робити студент. А, врешті, незабаром думаю піти вашими слідами.

НАДІЯ: (перебиває) Ви заручилися? Вітаю! (стискає йому руку).

МИКОЛА: Дякую. Ліда напевно припаде Вам до вподоби. Це дочка меценаса Козачинського, студентка фізкультури.

НАДІЯ: О! — Мусите обов'язково познайомити мене з нею.

МИКОЛА: Думаємо на слідуючому тижні зробити напад на вашу агрономічну школу.

НАДІЯ: Прекрасно. Там панна Ліда буде в своєму сосі. Поплаває на ставку, поїздить каюком і — на коні. Я завжди вам

до диспозиції, бо Петро, як знаєте самі, за своїми буряками світа не бачить.

МИКОЛА: (з усміхом) Що ж хочете? Новоспечений агроном, як допався до своїх буряків, неначе жид до танцю.

НАДІЯ: А знаєте, я часом ставлю собі питання; що він більше любить: мене чи свої буряки?

МИКОЛА: Та що ви... (сміється)

НАДІЯ: Не смійтеся, я зовсім серйозно. Адже він має молоду жінку, то повинен радше до неї...

МИКОЛА: Як жид до танцю...

НАДІЯ: А не до буряків! Він, мабуть, зовсім за мене не заздрісний.

МИКОЛА: Він спеціаліст по вирощуванні цукрового буряка?

НАДІЯ: А ви думаєте, що як вони цукрові, то мені від того солодко? Попросту часами скучаю.

МИКОЛА: Тоді обов'язково скористаємося вашими запросинами. Але, будь ласка, розгостіться, як у себе дома. Спочиньте хвилинку, як то у нас кажуть, щоб діти не плакали.

НАДІЯ: (з усмішкою) А хіба ви їх маєте?

МИКОЛА: (сміючись) Ні, ні. Аж так і вже модерні ми не є. Я думав про майбутні. (подає їй крісло). Прошу!

НАДІЯ: Дякую, я лише хвилинку. О четвертій Петро чекатиме на мене біля готелю Імперіял. — Будь ласка, дайте мені цю книжку для нього і буду йти.

МИКОЛА: (дивиться на годинник) А, зараз лише п'ять по другій. Ось спочиньте трішки, а я тим часом погощу вас чайочком, як у тій пісеньці: »Прийди до мене на чайочок...«

НАДІЯ: Ні, ні. Дуже вам дякую, але...

МИКОЛА: Подякуєте, як вип'єте. Коли до вас приїжджаю, то вгощаєте мене звесь час ще й сваритеся, що мало їм. Тепер дайте мені можливість відплатити вам хоч чайком.

НАДІЯ: Це все гаразд, Коля, але ж я одружена, і це також ставить передо мною певні вимоги...

МИКОЛА: А, ви хочете сказати, що як жінка в хаті, чоловікові до горшків зась!

НАДІЯ: О, ні. Жінці теж часом приємно, як її хтось обслуговує. Але я, як одружена жінка, властиво не повинна була без Петра приходити до вас, будь-що-будь, самотнього чоловіка...

МИКОЛА: Поперше, я не самотній, а вже напів самотній, подруге, ви не прийшли, а я вас привів, а, потрете, ви у мене за ділом, а не за любовними пригодами чи нагодами.

НАДІЯ: Напевно ні!

МИКОЛА: Ну, бачите. Але звідкіля у вас такі старомодні погляди? Адже тіточка до товариства для пристойности була необхідна в ті часи, коли наші бабуні і мами були панна-

ми. Що, хіба ви не є модерною жінкою двадцятого століття?

НАДІЯ: Це то так, але Петро по спадщині обтяжений залишками дев'ятнадцятого. З тим своїм вічним »випадає — не випадає«, попросту часом вже смішний.

МИКОЛА: Але його тут нема. Врешті, я вас запросив як добру знайому і дружину мого приятеля. Що ж тут поганого? Адже я не думаю вчиняти на вас нападу, використовуючи ситуацію безборонної жінки...

НАДІЯ: *(з усмішкою оглядає свої ляковані нігті)* Ну, я вже зовсім не така безборонна, як здається *(показує нігті)*. Але коли ви так мене запевняєте — то таки сяду. Правду кажучи, я трохи втомилась... *(сідає, зачіпає ногою за крісло)* О, Боже, Оце біда!

МИКОЛА: *(підбігає)* Що сталося?

НАДІЯ: Очко полетіло!... *(слинить панчошу)* ой, і розпорола! Щастя, що на самому шві. Голку! Скоро дайте мені голку!

МИКОЛА: Голку? Зараз, де вона в мене є? Чекайте, пошукаю. *(йде шукає)*.

НАДІЯ: Бачите, не треба було мені йти до вас. І хоч як ви мене запевняли, все одно вийду від вас пошкодована.

МИКОЛА: Мені дуже прикро. Але знаєте що? По дорозі заїдемо до крамниці, купимо нові панчохи, ви їх одягнете і все буде гаразд.

НАДІЯ: Коля! Що це ви — на голову впали? Я не панночка з бюра, якій даються гроші на панчішки. Ще в мене є чоловік і стане його на нові. Ні, Колю. Це не випадає.

МИКОЛА: Пробачте, я хотів якнайкраще... І випадає чи не випадає, а практично беручи...

НАДІЯ: Все одно. Не забувайте, що я одружена. *(Микола здвигнув раменами, розвів руки і пішов до другої кімнати. Надія не запримітила, що він вийшов)*. Французькі нелони і перший раз одягла на ногу. Але не думайте, що мені їх дуже жалко. Ні. Річ не в панчохах, а в тому, як я тепер на вулиці покажуся в костюмі без панчіх. Це ж просто неможливо. *(глянула на годинник)*. Боже! Це вже пів третьої минуло. Коля! *(оглянувшись, побачила, що його нема)* А!... *(скоро скидає панчошу)* Коля!...

МИКОЛА: *(з другої кімнати)* не можу знайти!

НАДІЯ: *(Встала. Кидає нервово панчошу на канапку)* Що? збираєтесь женитись і навіть голки не маєте? Чекайте, я вам поможу. Мені спішно. *(виходить з одною босою ногою. Чути дзвінок. Надя з другої кімнати:)* Боже! Хтось дзвонить. Що я тепер зроблю?

МИКОЛА: *(в дверях)* Нічого. Йдіть до кухні і зробіть чайок. Як буде можна, я вас покличу. *(йде до дверей і відчиняє. Входить Петро, забувають зачинити двері, що лишилися напіввідчинені).*

ПЕТРО: Здоров, Колю!

МИКОЛА: Гаразд. *(вітається)* В мене якраз...

ПЕТРО: *(перебиває)* Я лиш на хвилинку. Ми тут з Надею о четвертій маємо стрінутися біля готелю Імперіял. Я пішов за своїми справами. На лихо не застав інспектора в бюрі, кудись виїхав. А Надя у місті за справунками.

МИКОЛА: Якраз...

ПЕТРО: *(перебиває)* Я бачиш не маю терпеливості ходити попід крамницями та оглядати всі ті жіночі суконки, костюми і капелюхи. Скажи, хіба тобі не все одно, в чому зодягнута дружина?

МИКОЛА: Поки ще не маю. Лише...

ПЕТРО: Байдуже. Я так лише для прикладу. Ось, убий мене, а бігме вже не пам'ятаю, яка в Наді сьогодні суконка.

МИКОЛА: Але які буряки підгорнені і сполені, то не забув?

ПЕТРО: Це зовсім інша справа. Це мій фак. А жінка...

МИКОЛА: А жінка теж любить, щоб нею цікавилися, щоб її подивляли. Вона хоче подобатися...

ПЕТРО: Та я її і так люблю.

МИКОЛА: Це правда, але жінки — як квіти. А чейже сам знаєш, що і найкраща квітка тратить на своїй красі, коли, замість до кришталевого флакона, поставиш її у звичайну банку з консерви.

ПЕТРО: Чекай, чекай, як колись оженишся...

МИКОЛА: Якраз я й думаю це робити. Скажи, що жінка може дати чоловікові?

ПЕТРО: А ти хіба без мене не знаєш?

МИКОЛА: Так, але ти як жонатий... Правда, варто женитися?

ПЕТРО: А ти, як філософ, мусиш краще знати Сократа від мене. Адже виразно каже: Чи оженишся, чи ні, все одно будеш шкодувати.

МИКОЛА: Ти може жалкуєш? Але скажи, чому воно так?

ПЕТРО: Бо і парубочький стан і подружній, обидва мають свої добрі й погані сторони. *(витає тютюн)* Може, закуриш?

МИКОЛА: З приємністю. *(обое крутять цигарки).*

ПЕТРО: Це суміш мого власного виробу. З власного тютюну. Хай і Вірджінія сховається. Ти ще такого не кури. *(закурює).*

МИКОЛА: *(Потягнув і закашлявся)* Чоловіче, та це ж чистий спирт. Сильніший за махорку.

ПЕТРО: А так. Сильний мужчина потребує сильного тютюну. А ви книжкові малі — вам хіба хвостика з киці!...

(сміється, потім щось пригадує) Слухай, ти маєш для мене книжку?

МИКОЛА: Так. Я хотів якраз... А правда...

ПЕТРО: Давай скоро. Я такий вже на неї цікавий...

МИКОЛА: Хвилинку (пішов до другої кімнати).

ПЕТРО: (розглядається по кімнаті. Побачив панчошу. Бере, оглядає, двозначно усміхається і похитує головою. Побачив черевик. Піднімає, сів на канапку, оглядає, придивляється краще, пізнав черевик, морщить чоло, бере панчошу і черевик з руки, серйозно): Коля!.. (Микола входить з книжкою. Петро підходить до нього і показує черевик та панчошу). Що це таке?

МИКОЛА: (сміючись) Наскільки визнаюся на жіночій гардеробі, це черевик і панчоха.

ПЕТРО: (серйозно) Бачу. Але чий, чия, чий?

МИКОЛА: А ти хіба не пізнаєш?

ПЕТРО: Де вона?

МИКОЛА: У мене.

ПЕТРО: Але де?

МИКОЛА: Та...

ПЕТРО: (перебиває) Вона сама прийшла?

МИКОЛА: Ні, я...

ПЕТРО: (перебиває) Ага, ти привів?

МИКОЛА: Та я...

ПЕТРО: (перебиває) Мовчи! Де ти її стрів?

МИКОЛА: (перебиває) Біля...

ПЕТРО: Нащо ти її привів?

МИКОЛА: Я хотів...

ПЕТРО: (перебиває) Що ти хотів? Як це виглядає, мужатку до себе... жінку приятеля?..

МИКОЛА: Та...

ПЕТРО: Що вона тут робить?

МИКОЛА: Не знаю. А хіба не однаково? Зараз прийде.

ПЕТРО: Не знаєш? (гостро) Що вона тут робить? — питаю.

МИКОЛА: Та чого ти хвилюєшся? Я... я не знав, хто дзвонить і...

ПЕТРО: І?..

МИКОЛА: Послав її до кухні зробити чайок.

ПЕТРО: Для вас обох?

МИКОЛА: Так, тебе ми не сподівалися, але думаю, що й для тебе чашечка знайдеться.

ПЕТРО: Не сподівалися? Ага! Поклич Надьку!

МИКОЛА: (іде до дверей) Пані Надю!

ПЕТРО: Ні, ні. Не мусиш її панькати передо мною.

МИКОЛА: Вибач, але ми не є на »ти«.

ПЕТРО: При мені.

МИКОЛА: І без тебе теж.

ПЕТРО: Ти свинтуху! Я тебе мав за приятеля...

НАДІЯ: *(Входить зліва, здивовано)* А!... *(весело)* Петре!

ПЕТРО: Не сподівалися, що?

НАДІЯ: Ні, але...

ПЕТРО: Що ти тут робиш?

НАДІЯ: Я?

ПЕТРО: Та вже ж не я. На що це схоже? Це ж компромітація!

НАДІЯ: Перед ким?

ПЕТРО: Взагалі. Це просто...

МИКОЛА: Переборщуєш.

ПЕТРО: Ти краще мовчи. *(дивиться на ноги Надьки)* А що це в тебе одна нога на погоду, а друга на дощ?

НАДІЯ: *(механічно поглянула на ноги)* А! Знаєш, я зробила собі велику шкоду. Ті французькі нилони, що ми їх минулого тижня купили...

ПЕТРО: Ну, ну...

НАДІЯ: Панчоха тріснула на шві, і очко полетіло!

ПЕТРО: За Миколою?

НАДІЯ: Дурень! Але що це тобі муха на ніс сіла?

ПЕТРО: *(робить рух якби обгонився)* Де?

НАДІЯ: *(сміється)*.

МИКОЛА: Недогадливий!

ПЕТРО: *(зрозумів)* То ти це мухою називаєш? Мені міг би слон на ніс сісти, не муха. І ви думаєте, що я вам в цю казку повірю?

МИКОЛА: Як собі хочеш, але це правда.

ПЕТРО: Як пси траву їли. Хотіли мене зрадити в білий день... І як ти могла?.. Але, на щастя, я...

НАДІЯ: Петре, ти здурів?

ПЕТРО: Мовчи!

НАДІЯ: А ти не кричи до мене.

ПЕТРО: Ще сьогодні вношу роздодову справу. *(глянув на годинник)* Вже запізно. Але беру сепарацію від стола і ложка і перебираюся до асистента Гнилички.

НАДІЯ: Ти збожеволів?

ПЕТРО: *(до Миколи, показуючи на Надію)* Можеш собі її тепер забрати.

НАДІЯ: *(обурено)* Що ти собі думаєш, що я твій цукровий буряк, що можна ним розпоряджатися, як хто хоче?

МИКОЛА: *(сміючись)* Ні, ні голубчику. Це неможливо. Поперше, запізно, бо я вже заручений. Подруге, пані Надя мене не хоче, а врешті ти хотів би зараз ще кеймані...

ПЕТРО: Ти вже може і без кеймані...

НАДІЯ: *(обурено)* Петро! Я випрошую собі...

МИКОЛА: Ти серйозно?

ПЕТРО: Де твоя спальня? А! *(йде до спальні)*

МИКОЛА: *(слідом за ним)* Та, чекай, виясню тобі... *(до Наді)*
Дурень! *(пішов за ним)*.

НАДІЯ: *(хоче йти за ними)* Збожеволів! *(роздумується, сідає на крісло. Хоче подерти панчошу, потім кинула на землю. Раптом стала, піднімає панчошу і знову сідає з нею)*.

ЛІДА: *(Входить крізь відчинені двері. Побачила Надю. Здивовано пристанула. Підходить до неї)* Що ви тут робите, пані?

НАДІЯ: *(силькується на ввічливий тон і усміх)* Я могла б вам також поставити це саме питання.

ЛІДА: *(дещо задержувано)* Я наречена професора Задуменка.

НАДІЯ: А, панна Ліда... дуже присмно...

ЛІДА: *(перебиває)* Звідки ви мене знаєте?

НАДІЯ: Коля мені оповідав про вас.

ЛІДА: А ви хто така?

НАДІЯ: Інженерова Стебловичева. Добра знайома Колі.

ЛІДА: *(бере панчошу за кінчик і підносить, зі злісною усмішкою)*
Чи не занадто добра, часом?

НАДІЯ: Ну, знаєте, як ви можете щось подібного думати?..
Попросту очко полетіло і все.

ЛІДА: *(злосливо)* Я бачу, що не лише очко; а й ціла панчоха.

НАДІЯ: *(встає)* Пані, що ви собі, властиво, думаєте?

ЛІДА: Нічого.

НАДІЯ: Бачу.

ЛІДА: Я лише стверджую факт.

НАДІЯ: Прошу! *(подає панчошу)* Можете докладніше ствердити.

ЛІДА: Чи ви думаєте, що я дурна? Я студентка фізкультури.

НАДІЯ: Фізична культура не обов'язково ходить поряд з духовою.

ЛІДА: То ви кажете, що я некультурна? Мені, в домі мого нареченого? Ти...

НАДІЯ: *(гостро)* Я з вами kwasолі не тичила!

ЛІДА: Безсормна! До зарученого чоловіка чіпляється!

НАДІЯ: Думайте, що говорите! Рахуйтеся з словами!

ЛІДА: І з вами не буду. Зараз з тією панчохою опинитися там!
(Показує на двері).

НАДІЯ: Тільки спробуй! *(Показує нігті)*. Зараз будуть на твоєму обличчі.

ЛІДА: То ти мені ще погрожуєш? Та я тебе...

НАДІЯ: *(Стає в оборонній позі з нігтями наготові)*.
(Вбігають обом, перший Петро).

МИКОЛА: Що тут сталося?

ЛІДА: *(Показує на Надію)*. Вона мене образила!

НАДІЯ: *(Показує на Лиду)*. Петре! Вона мене образила!

ПЕТРО: Я не є більше твоїм чоловіком!

НАДІЯ: Коля! Візьміть мене в оборону!

ЛІДА: *(До Миколи)*. Оборони мене!

МИКОЛА: *(Тим часом став між двома жінками, дивиться то на одну, то на другу)*. Добре. Але кого я маю, властиво, боронити і від кого!

ЛІДА: То ти ще питаєш? *(Здіймає з пальця перстень і кидає на стіл. Маєш! Я не є більше твоєю нареченою!)* *(Чути стук у двері)*. Ти ошусте матримоніальний! *(Замахується і хоче дати Миколі поличника)*.

ХОЛОДНЯК: *(Швидко входить)*. Що тут сталося? *(Всі дивляться на нього)*. Перепрошую, але мій льокатор завжди такий спокійний, що я думав...

МИКОЛА: Вибачте, пане сотнику! Дозвольте, що вам представляю: інженер Стеблович з дружиною...

ПЕТРО: Я вже не маю жінки.

МИКОЛА: А це панна Козачинська, моя...

ЛІДА: Вже більше не твоя і не наречена.

МИКОЛА: А це мій господар, пан Холодняк, емеритований сотник поліції.

ЛІДА: Поліції? *(Показує на Миколу)*. З місця його заарештуйте! Це матримоніальний ошуст!

ПЕТРО: Тут якраз поліційна справа. Подружня зрада.

ХОЛОДНЯК: То все ж таки є справа.

ПЕТРО: Так. *(бере в Надії панчохи)*. Прошу, доказовий матеріал. Моя жінка зрадила мене.

ЛІДА: *(Підбігає і ловить за другий кінець панчохи)*. Прошу, доказовий матеріал — мій наречений зрадив мене!

МИКОЛА: Пане сотнику, дуже вас прошу, допоможіть мені в'яснити цю справу, бо я не можу собі дати з ними ради.

ХОЛОДНЯК: Чи панство згідні на це, чи хочете справу передати до суду?

ПЕТРО: Я згідний.

НАДІЯ: Я теж.

ЛІДА: Очевидно.

ХОЛОДНЯК: *(бере панчохи в руки)* Тобто маємо панчішкову справу. Добре. Хто тут сторона позиваюча?

ЛІДА: Звісно, що я.

ПЕТРО: І я.

ХОЛОДНЯК: Прошу сідати по цьому боці, а ви панство по тому. *(сідають)*. Пане інженере, тому що панчішка вашої пані відіграє в цій справі головну роль, будь ласка, розкажіть нам, як це сталося.

ПЕТРО: Я прийшов до Миколи по книжку і знайшов на цій ось

канапі панчохи і черевик моєї жінки. При чому він не сказав мені, що Надька у нього.

МИКОЛА: А хіба ти дав мені прийти до слова?

ХОЛОДНЯК: *(до Миколи)* Прошу не перебивати. *(До Петра)* Чи це все?

ПЕТРО: Так. Хіба ще мало? Ага! Надька готовила в кухні чай для їх обох.

ХОЛОДНЯК: Гм... А з котрої ноги був черевик і панчоха?

ПЕТРО: З котрої? Зараз... Надько, з котрої ноги була панчоха?

НАДІЯ: Хіба не бачиш?

ЛІДА: *(відповідає)* З правої.

ХОЛОДНЯК: Не пошкодило би, пане інженере, щоб ви трошки більше цікавилися ніжками своєї жінки.

НАДІЯ: І не тільки ніжками, але і жінкою.

ПЕТРО: Вибачте, пане сотнику, але я інженер-агроном, спеціаліст по вирощуванні цукрового буряка, а не балетмайстер.

ХОЛОДНЯК: Якщо думаєте, що жінчиними ніжками цікавляться лише балетмайстри, то дуже в тому помиляєтеся.

ПЕТРО: А хіба не однаково, з котрої ноги панчоха? Досить, що вона моєї жінки і це цілком достатній доказ.

ХОЛОДНЯК: Чого?

ПЕТРО: Очевидно, що подружньої зради.

ХОЛОДНЯК: Ні, це лише доказ, що панчішка справді вашої пані. *(звертається до Ліди)*. А що ви маєте додати до цієї справи?

ЛІДА: Коли я прийшла до кімнати мого нареченого, застала цю пані тут на кріслі з панчохою в руці. І вона мене образила.

НАДІЯ: Я відповіла лише зневагою на зневагу.

ЛІДА: Ні, ви перші...

ХОЛОДНЯК: Вибачте, мої пані, але тепер я маю слово. *(до Ліди)* Чи це все?

ЛІДА: І Микола не хотів заступитися за мене. Це ж наявний доказ зради.

ХОЛОДНЯК: А чи пан професор був присутній при тому, як ця пані вас образила?

ЛІДА: Ні, але я його наречена. Цебто була...

ХОЛОДНЯК: Думаю, що пан професор цього не заперечує.

МИКОЛА: Ясно, що ні. Вони обидві хотіли, щоб я їх оборонив, а я, не знаючи, що було між ними, звичайно, не міг зайняти ніякого становища. Але цього вистачило, щоб панна Ліда зірвала заручини.

ЛІДА: Ти краще скажи, що вона в тебе робила, ще й без панчохи?

ХОЛОДНЯК: Зараз до цього прийдемо. *(Звертається до Надії)*. Пані інженерова, будь ласка, тепер на вас черга. Розка-

житі нам, як це все було.

НАДІЯ: У місті зустрів мене пан професор і попросив, щоб я зайшла до нього взяти для Петра книжку.

ХОЛОДНЯК: Яку книжку?

НАДІЯ: Звичайно, про вирощування цукрового буряка.

МИКОЛА: Ця ось, що на столі.

ХОЛОДНЯК: Ага. *(Оглядає книжку)*. І що даліше?

НАДІЯ: Я зайшла на хвилинку, і коли хотіла сісти, зачепила ногою за стілець, полетіло очко і панчоха тріснула на шві.

ХОЛОДНЯК: *(Оглядає панчошу)*. Правда. А яке це було крісло?

МИКОЛА: Ось це, на якому ви сидите.

ХОЛОДНЯК: Я? *(З докором)*. І ви мені нічого раніше не сказали? *Встає оглядає свої штани, потім крісло*. Добре, що штани цілі. Справді, є цвяшок. Прошу *(подає Надії панчошу)*. Одягніть панчішку.

НАДІЯ: *(Вагається)*. Так, але при всіх...

ПЕТРО: Це справді не випадає, але трудно. Відверніться *(Надія натягає панчошу, Микола цікаво заглянув)*. А ти чого там зиркаєш?

ЛІДА: Мало тобі моїх ніг? Перепрошую, я хотіла сказати, що коли хто має наречену, то не повинен заглядати на чужі ноги, вірніше, жінок.

МИКОЛА: Я так лише, не хочачи...

ХОЛОДНЯК: *(Сміючись)*. Бачите, пане інженере? Не треба і балетмайстра. Бо гарна жіноча ніжка завжди має магнетичну силу. Вона притягає.

НАДІЯ: *(Сміючись)*. Але часом може і відіпхнути теж. *(Замахнулася жартома на Миколу)*.

ХОЛОДНЯК: І це правда. А тепер дозвольте, пані сюди. *(Надія підходить до Холодняка, який ставить її при кріслі. Оглядає, до всіх)*: А ви всі, панство, ідіть також сюди. *(Всі підходять і дивляться)*. Бачите? Згоджується щодо міліметра. А тепер дозвольте ще одне питання: скажіть, будь ласка, чого ви скидали цю панчошу?

НАДІЯ: *(З усмішкою)*. Це ж цілком просто. Я хотіла її зашити, адже ж не могла б так показатися на вулиці!...

ХОЛОДНЯК: Значить, не було зради, а лише простий випадок і вияв сліпої ревності. Це було б у порядку, бо де є справжнє кохання, там є і ревність. Але, крім ревності, треба ще й довір'я.

ПЕТРО: *(Винувато підходить до Надії, Ліда — до Миколи)*. Надю, прости мені, я...

НАДІЯ: Знаю, що ти бурячана голова, дурнику. *(Сміється до нього)*.

ПЕТРО: І не гніваєшся на мене?

НАДІЯ: Ні трохи, бо я переконалася, що ти справді мене кохаш (пригортається).

ЛІДА: Коля, прости мені...

МИКОЛА: (Сміючись), Нічого. Зараз обходитимемо другі заручини. Одягає їй на палець перстенець, до Холодняка). Дуже вам дякую, пане сотнику...

ПЕТРО: І ми також.

ХОЛОДНЯК: Хвилинку. Панчішкова справа ще не закінчена.

ПЕТРО: (Здивовано). Ще ні? Але ми вже...

ХОЛОДНЯК: Так, це правда, але скажіть мені, будь ласка, чи є у вас діти?

ПЕТРО: Ні.

ХОЛОДНЯК: (До Надії). А чому?

НАДІЯ: Спитайте в мого чоловіка.

ПЕТРО: (Наче сам до себе). Чому?

НАДІЯ: Так, чому, властиво, в нас немає дітей?

ПЕТРО: Попросту...

МИКОЛА: (Перебиває). Він так зайнятий вирощуванням своїх буряків, що не мав ще часу подумати над вирощуванням нащадка Стебловичів.

НАДІЯ: Ти, бурячана голово!

ХОЛОДНЯК: (До Петра). Бачите, коли б у вас була дитина, така думка, як сьогодні, мабуть, ніколи не прийшла б вам до голови. Бо лише дитина в дійсності зв'язує подружжя. А, крім того, одна маленька пересторога на майбутнє (До Надії). Ви, пані інженерова, ніколи більше не заходьте до помешкання кавалера, бо це завжди може бути небезпечно.

НАДІЯ: (Щиро). Вже ніколи цього більше не зроблю.

ХОЛОДНЯК: (До Миколи). А ви, пане професоре, ніколи не заводьте до свого мешкання одруженої жінки, бо це завжди загрожує прикрими наслідками.

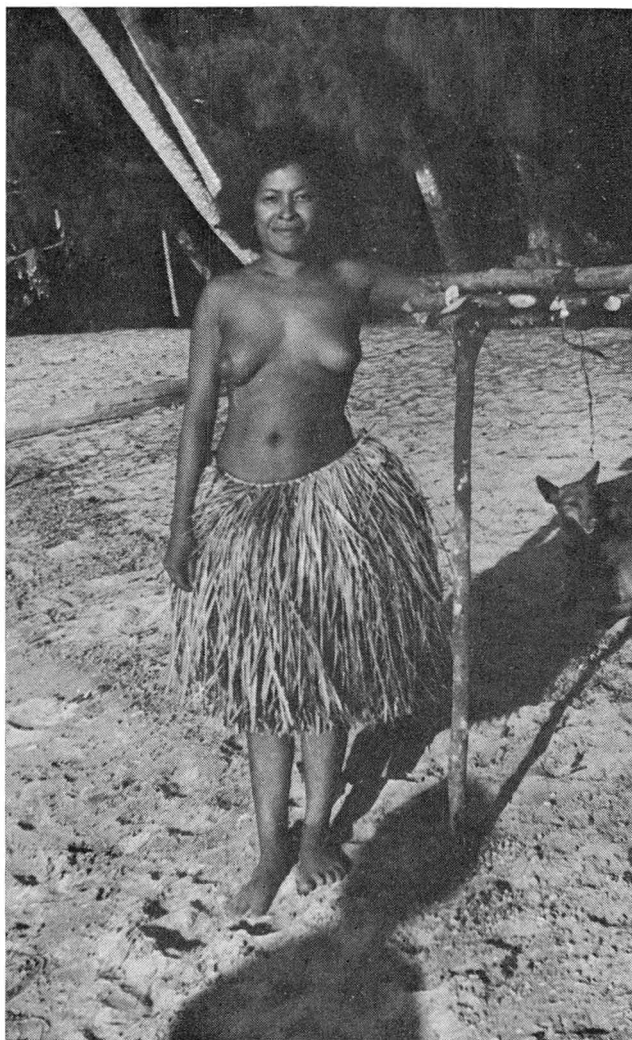
МИКОЛА: І хто подумав би, що така ось жіноча панчішка може наробити стільки клопоту! Тепер бачу, що жінки, замість спрощувати нам життя, ще більше його ускладнюють.

ХОЛОДНЯК: І завдяки тому наше життя стає цікавішим. А тепер, пане професоре, будьте ласка, дайте молотка. Заб'ємо цей ось цвях, щоб уже ніколи більше не повторилася панчішкова справа.

ЗАВІСА

Сідней, 10. 10. 1951 р.

Прем'єра 10. 4. 54. на «Веселому Вечорі» Союзу Українок у Кройдон. Виконували члени «Гуртка Прихильників Сцени». Режисер, арт. Степан Хвиля.



Тубільна дівчина. Під сонцем Нової Гвінеї.

ЛЕСЯ УКРАЇНКА В СПОГАДАХ СУЧАСНИКІВ

Серед творців світової літератури, особливо серед жінок, тяжко знайти другу таку видатну постать, що мала б подібне нещасливе життя і створила б такі великі кількістю і змістом літературні скарби, що була б такою послідовною у своїх поглядах і діях, що так вірила б у майбутнє свого народу, як наша Леся Українка. Правда, інші два наші геніяльні письменники, Тарас Шевченко та Іван Франко, теж мали дуже тяжкий життєвий шлях і лишили великі літературні здобутки, але Леся Українка тут становить певний виняток і тому, що вона від 10-ти років тяжко хворіла, що забрало половину її короткого життя на лікування. Справді, застудивши ноги, коли була 6-го січня 1881-го року в Луцьку на Йордані, вона захворіла на туберкульозу кістки, що потім перекинулось на легені, а пізніше й на нирки. Багато років вона була прикута до ліжка, лікуючись по багатьох місцях України та інших країн. Була вона на операції в Берліні, лікувалась в Італії, в Єгипті, в Болгарії, в Австрії, в Польщі, а також в Криму, на Кавказі, в Одесі, в Гадячому, на Буковині, у Львові та інших місцевостях.

Яксь уроджена твердість і мужність були її властивістю з дитячих років. Бавлячись з братами та сестрами у війну з індіанами та в Робінзона Крузо, у неї завжди було гасло »Вбий, але не здамся«. Така міцна і невгнута була Леся Українка і в поезії, і під час хвороби. Оксана Стешенко, дочка письменника Михайла Старицького, згадує розповідь лікаря Сапежка про Лесину мужність під час застриків у кістку:

— »У мене при такій операції пацієнти-мужчини ведмедем ревуть, а тут тендітна жінка сціпила зуби й мовчить«, — казав лікар.

Свій перший вірш »Надія« Леся написала, маючи всього 9 років, під впливом арешту і заслання її тітки Олени Косач за революційну діяльність. А починаючи від 13-ти років, Леся вже майже систематично друкується по газетах та журналах, а найбільше попервах у львівській »Зорі«. Вона скоро зрозуміла, що український нарід перебуває ській »Зорі«. Вона скоро зрозуміла, що український нарід перебуває в московській неволі, і тому її творчість спрямовується проти цього гноблення у відкритій чи замаскованій формі.

Цікаво, що Леся зовсім не вчилась у державних школах не тільки через хворобу, а й тому, що там навчання провадилось російською мовою. Тому батьки наймали приватних учителів, що вчили рідною мовою. Найбільше про національне виховання дбала її мати — письменниця Олена Пчілка. Леся була здібна в навчанні, що бачимо хоч би й з того, що, маючи 18 років, вона написала для навчання старшого брата підручник історії Сходу українською мовою, про мідійців, асирійців, єгиптян, фінікійців, вавилонців, тощо. Цей підручник пізніше вийшов друком.

Такі здібності й талант, що невпинно зростали, бачимо і в літературі.

У 15 років вона вже пише досить поважні поезії і навіть поему. У 19 років написала знаний усім вірш «Контра спем сперо», повний віри і незламності перед долею. Тільки зрідка до її творчості проникали сумні ноти. Та коли їй хтось закинув, що вона вдається в песимізм, Леся відповіла віршем:

Хто вам казав, що я слабка,
що я корюся долі?
Хіба тремтить моя рука,
Чи пісня й думка жволі?

Ви чули раз я завела
Жалі та голосіння,
То ж була буря весняна,
А не сльота осіння.

Невтомна праця над собою — переклади з чужих мов, писання оригінальних поезій, читання кращих творів західноєвропейської літератури, античної і російської — скоро робить Лесю одною з популярніших авторів серед українських письменників того часу. Не даром, коли Леся, маючи 20 років, приїхала з матір'ю до Львова, то її вже відвідують Кобринська та інші, як знану поетесу. Тут Леся знайомиться з Іваном Франком та низкою галицьких письменників та культурних діячів, як Мих. Павлик, Володимир Гнатюк, Василь Стефаник тощо. Леся там на всіх зробила сильне враження своїми знаннями, орієнтацією у всесвітній літературі, поглядами на різні питання. Мих. Павлик тоді писав Драгоманову до Болгарії про цю зустріч з Лесею: ...»Леся так просто ошоломила мене своїм образованием та тонким розумом. Я думав, що вона тільки в «крузі своїх поезій, аж воно далеко не так. На свій вік це геніяльна жінка... Ми говорили з нею дуже довго, і в кожному її слові я бачив розум та глибоке розуміння поезії, освіти та людського життя».

Тут, у Львові, Лесі порадили видати збірку її поезій та перекладів, про що вона і домовилась. Додому поверталась Леся повна чудових вражень: їй сподобалось розвинене громадське життя у Львові. Пізніше вона навіть збиралась переїхати до Львова, але М. Павлик не порадив їй, говорячи, що там теж немає великої свободи. Не подобалася Лесі тільки партійна боротьба на тому терені.

Минув рік, і до Києва надійшли одночасно дві книги — перші примірники збірки її поезій «На крилах пісень» та перекладів з Гайне, яким вона давно захоплювалась. Іван Франко надрукував тоді рецензію, де писав, що ця збірка «без сумніву становить найважливіший здобуток оригінальної поетичної літератури за 1892-ий рік». Тоді Лесі було тільки 21 рік.

У 1894-му році Леся подорожує знову, тільки на цей раз до Болгарії, з метою відвідати свого хворого дядька, відомого політичного й культурного діяча Михайла Драгоманова, який виїхав з України, коли Лесі було 5 років. Вона й на дядька справила велике враження своїм розумом і знанням. Тут Леся перечитує багато забороненої літератури, дістає від Драгоманова ніби політичне хрищення. Поховавши дядька, Леся повернулась до Києва через два роки, ще більше загартована у своїх переконаннях щодо боротьби за долю свого народу, за звільнення України від московського окупанта. Побачивши під час обох подорожей інший світ, побувавши після Львова ще й у Відні, та Варшаві де теж лікувалась, Леся ще дужче відчувала біль за те, що її нарід, її країна поневолені. Вона так щоразу переживала й мучилась

цим питанням, що навіть в листі до брата писала: «Мені не раз видається, що на руках і на шиї у мене видно червоні сліди, що понатірали кайдани та ярмо неволі, і всі бачать ті сліди, і мені соромно перед вільним народом»... А в поезії писала:

Орлині крила маєм за плечима,
Самі ж кайданами прикуті до землі.

Теж не даром вона з таким гнівом і ненавистю відгукнулась на адресу тих, хто так вітав та писав панегірики на адресу російського царя, що подорожував за кордоном. Це було всени 1896-го року, коли Лесі було 25 років. Цар Микола 2-ий тоді виїхав з царицею у дипломатичну подорож до Австрії, Німеччини, Англії і Франції. Державні представники Франції гучно вітали московського гостя. До них приєдналися і дехто з письменників та представників мистецького світу. Писали вірші, творили пісні, виголошували вітання. Багатьох це обурювало і в тодішній Росії, і в Україні, але ніхто не осмілився скритикувати їхні вчинки. Тільки 25-річна хора дівчина, Леся Українка, написала гнівний протест до французької газети «Ля Реформ» під наголовком «Голос однієї російської ув'язненої» з додатковим піднаголовком «Маленька поема в прозі, присвячена поетам і артистам, що мали честь привітати імператорське російське подружжя у Версалі».

Вона гостро картала, звертаючись до тих діячів літератури та мистецтва, що вихваляли деспота царя:

«Ганьба лицемірній лірі, улесливій струни якої наповнили акордами залі Версалю. Ганьба чаклуванню зрадливої німфи, яка з хаосу віків викликала морок. Ганьба вільним поетам, які перед чужинцем дзвонять ланцюгами своїх добровільно накладених кайданів. Невольа ще мерзотніша, коли вона добровільна. Ганьба вам, автори, коли ви блюзнірськими устами вимовляєте ім'я Мольєра, який колись своїм уїдливым глухом підточував жахливого велетня, що його створив для Франції король-Сонце...»

«Чи ви знаєте, славетні колеги, що таке убожество, убожество країни, яку ви називаєте такою великою?.. Так, Росія величезна, росіянина можна заслати аж на край світу, не викидаючи поза державні межі. Так, Росія величезна: голод, темрява, злодійство, лицемірство, безкоштовна тиранія і всі ці нещастя величезні, колосальні, грандіозні. Царі наші перевищили царів єгипетських своїм стремлінням до масивного... Приходьте ж, великі поети, великі артисти, подивитися на велич наших бастильських фортець, зійдіть з естрад, здійміть ваші котурни і огляньте нашу прекрасну в'язницю...»

Цей уривок із тієї трохи довшої статті говорить сам про велику політичну свідомість нашої письменниці а в той час і про її сміливість.

Такі ноти на кожному кроці зустрічаємо і в її поезіях:

О сором мовчки гинути й страждати,
Як маєм у руках хоч заржавілий меч,
Ні, краще ворогу на одсіч дати,
Та так, щоб голова злетіла з плеч.

У 25 років Леся Українка знала вже кілька чужих мов, а пізніше вона володіла вже 12-ма чужими мовами. Студент Нестор Гамбарашвілі, який у 1895-му році винаймав мешкання в Косачів у Києві, роз-

повідас у своїх спогадах, що Леся в ті часи добре знала кілька чужо-земних мов, зокрема німецьку, французьку, англійську, читала в оригіналі Шекспіра. А одного разу він переконався, що вона знає й італійську, «коли два бродячі малолітні італійці — брати Еміліо і Чечіліо, 11 і 9 років, . . . зупинившись перед вікнами квартири Косачів, стали співати по-італійському, акомпонуючи собі на невеликій гітарі. Леся Українка закликала хлоп'ят до себе, почастивала їх, чим могла, і стала розмовляти з ними по-італійському».

Цей же студент розповідає, що Леся дуже цікавилась також грузинською мовою і він їй, давав лекції, що їй, певно, пригодилося, коли вона лікувалась і довший час жила в Грузії. З цих же спогадів довідуємося, що Леся Українка добре знала музику, з великим почуттям грала на піаніно, виконуючи твори Бетховена, Ліста, Шопена, Моцарта, Шумана, Чайковського та інших.

Взаємини між Нестором Гамбарашвілі та Лесею були досить дружні, він захопив її розповідями про героїчних своїх земляків грузин так, що вона навіть сказала: «Коли б я не була українкою, то я б хотіла бути грузинкою». Леся подарувала йому своє фото і кілька книжок, а він, ідучи на літню перерву додому, запитав, що їй привезти з Грузії. Леся відповіла: «Гострий кинджал, як емблему для боротьби з ненависним ворогом». Для них було зрозуміло, що для обох спільним ворогом була царська Росія. Нестор виконав тоді її прохання: він замовив спеціалістам по холодній зброї дагестанцям кинджал з кращої криці, ручка і піхви були зроблені з срібла з гравіруванням і черню. Даруючи цей кинджал Лесі восени 1896-го року, коли він повернувся до Києва, він сказав: «Панночко Лесю, будьте тверді у Вашій благородній роботі, як криця цього кинджала, і гострі в слові, як його лезо». Але Леся любила часом і пожартувати. Одного разу, коли Гамбарашвілі повернувся увечері до свого мешкання, побачив «художнє безладдя»: всі його книжки, речі картки були не на своєму місці, а на його столику лежала записка французькою мовою: «Коли нема кота дома, — миші танцюють».

Про знання чужих мов підтверджує і Михайло Старицький: Леся здивувала мене своїм знанням англійської мови. Читала вона й балакала, як по-українськи».

Театральний критик і театрознавець Всеволод Чаговець, який жив у Києві і не раз бачив Лесю Українку теж розповідає, як 7-го жовтня 1899-го року Леся Українка робила в Києві доповідь про головні течії в літературі 19-го століття. За об'єкт демократичного напрямку вона взяла італійську поетесу Аду Негрі, а представника аристократичного напрямку Габрієля Д'Аннунціо. Як згадує В. Чаговець, Леся, не заглядаючи в написані сторінки цитувала вірші «на чистій італійській мові», що теж підтверджує її чудове знання цієї мови.

Іншим разом Леся читала свою драматичну поему «Кассандра». Вона знову цитувала багатьох авторів, як Бодлера, Кардуччі, Леопарді, Шекспіра, Бернса, Льва Толстого, Верлена, не забуваючи й Шевченка. А найголовніше, що, говорячи про тугу Кассандри по втраченій волі її батьківщини, Леся мала на увазі Україну і її підневільне життя. Ця ідея світилась з усієї її доповіді. Як згадує Чаговець, вона виявила в доповіді таке багатство всебічної культури, якому позаздрив би кожен

професор, дарма що цю доповідь робила 28-мирічна дівчина, змучена невиліковною хворобою, про що всі присутні знали. Про це говорила і хвороблива блідість майже прозорого обличчя.

Багатох, зрозуміло, цікавить також, яку нашу поетеса мала вдачу, які мала смаки, кого з письменників найбільше шанувала, як поводитись серед людей, як до неї ставились глядачі.

Леся навчилась читати й писати, коли мала 5 років, а за рік вона вже написала свого першого листа до свого дядька Михайла Драгоманова, що виїхав як політичний емігрант до Болгарії. По десятому році Лесю з братом Михайлом привезли на зиму вчитися до Києва. На тій самій вулиці, що звалась тоді Мала Благовіщенська, а тепер вулиця Саксаганського, жили недалеко від Косачів родини композитора Лисенка, Старицькі. Вони майже щодня бачились, а особливо діти, а дружина Лисенка вчила Лесю музики. Дочка драматурга й письменника Михайла Старицького, Оксана Стешенко, змалечку приятелювала з Лесею. Вона згадує про Лесю, що вона завжди багато розповідала цікавого, особливо, про інші країни, куди вона часто їздила на лікування. Поява Лесі завжди притягала увагу всього їхнього товариства. Починаючи від 1881-го року, коли Лесі було ще 10 років, у Києві працювало об'єднання культурних діячів, що мало назву «Стара громада». Воно доручило кільком членам Громади скласти українського словника. До групи, що складала «Словник української мови» входили Михайло Старицький, Микола Лисенко, Володимир Антонович, Павло Житецький, О. Косач, М. Комаров та інші. Вони щосуботи збирались у Старицьких і працювали над словником. Пізніше цей словник ліг в основу словника Б. Грінченка. Вони цікавились, зрозуміло, й літературними справами, збагаченням мови. Михайла Старицького прозвали тоді «ковалем» за те, що він творив нові слова. Із слова байдуже він, наприклад, створив іменник «байдужість», чого ще не було в українській мові. Дехто дивувався з того, кажучи: «Подумати тільки, що Старицький вступнув! Народне слово «байдуже» єсть-що й казати; але слово «байдужість» — це ж просто сміх!»

Ці розмови про мову, про творення нових слів, про переклади захоплювали й молодь. Там же вони часто влаштовували літературні вечори, де Леся була центром уваги. Вони вибирали журі і писали на конкурс. Це робилося так: говорилось якесь слово, наприклад «Пізно» або «Ніч» і за дві-три години твори мали бути написані. Оксана Стешенко пригадує, що Леся на таких конкурсах за короткий час дістала дві нагороди. Там же вони часом ставили навіть невеликі п'єси. У них Леся була і режисером, і декоратором, і костюмером.

Оксана Стешенко пише також про зовнішність Лесі Українки в ті часи. «Коли Леся сиділа мовчки, — згадує вона, — зовнішність її не приваблювала, але досить було їй чимсь запалитися, як вона робилася надзвичайно привабливою. Леся мала чудові сірі променисті очі; вони випромінювали з себе таку силу ясного розуму, що все обличчя сяло внутрішньою красою». Оксана Стешенко не раз гостювала у Косачів у Колодяжному, куди всі вони приїздили на літо. Там вона довідалася, що Леся чудово вишиває, і до шитва мала великий хист. Які чудові сорочки вона вимережувала! Вона часто шила і собі і своїм сестрам щось з убрання. А змалечку шила вбрання своїм лялькам.

Недалеко від Колодяжного було село Люботів, де був великий ставок. Туди вони часто їздили купатися. Тут Оксана вперше побачила, як гарно плаває Леся. Вони часто плавали наввипередки, і хвора Леся плавала краще від них здорових. Леся, жартуючи, порівнювала себе з Байроном:

— От Байрон, — казала Леся, — кажуть з хворою ногою перепливав цілу протоку морську, ну, а я — цей ставок. Хіба ж це не однаково?

Агатангел Кримський, відомий сходознавець, що знав понад 60 мов згадує, як у 1887-му році він познайомився з Лесею Українкою, якій було тоді 16 років. Стільки ж тоді було і Кримському. Агатангел тоді був студентом колеії Павла Галагана. Один із студентів, Тучапський, якось розповів, що він має вірші Лесі Косач, що вона дещо вже друкувала. І він показав її переклади з Гайне. Серед них був вірш «Чого так поблідли ті рожі ясні», який їм дуже сподобався. Кримський переписав кілька віршів і показав іншим студентам. Вони захопились ними, а один студент написав і музику до вірша «Чого так поблідли ці рожі ясні», і скоро всі почали співати цю пісню. Через якийсь час композитор Лисенко давав концерт у Києві в приміщенні російської драми. Там Кримський зустрівся з Тучапським і розповів, який успіх мають Лесині вірші серед студентів.

— Дай я поведу тебе до її матері. Напевне, їй буде любо це почути, — сказав він, і вони відразу пішли за лаштунки, і там Тучапський, що був старший за Кримського, підвів Агатангела до гарної літньої дами і каже:

— Олено Петрівно, Лесині вірші таке враження справили, що в колеії їх всі співають.

— Невже так усі справді захоплюються?

Тучапський це підтвердив.

— Ну, коли так вам той вірш сподобався, то ось вам і авторка, — познайомтесь. — Дивлюсь, — згадує Кримський, якась дівчинка: їй було тоді 16 років, але на вигляд можна було дати років 14. Обоє вони дуже зніяковіли і тільки після нагадування Олени Петрівни подали один одному руки...

Після цього знайомства Агатангел Кримський був у дружніх взаєминах з Лесею до останніх днів її життя. Вона часто давала йому читати твори ще перед друком. І Кримський підкреслює, що він не наважиться назвати іншого письменника, який би з такою відповідальністю ставився до своєї праці, як Леся Українка. Готуючись писати драми «У катакомбах» та «Адвокат Мартіян», Леся звернулася до Кримського по наукові праці про християнське підпілля. І все їй було мало. Вона просила оригінальних документів. Тоді Кримський післав Лесі величезну дисертацію Орала «Переслідування християн Римською імперією», написану французькою мовою. Але прочитавши цю книжку, вона замовила ще низку книжок. Тоді Кримський післав їй цілу бібліотеку на цю тему. І Кримський зазначає: «Якби який-небудь приват-доцент стільки прочитав, скільки вона! А вона стільки працювала лише для того, щоб написати дві коротесенькі одноактові драми».

«Без перебільшення могу сказати, — зазначає академік А. Кримський, — що Леся Українка була справжнім ученим-дослідником».

Далі академік згадує, що коли Леся Українка їхала до Берліну на операцію, то перед від'їздом сказала йому:

— Думок, задумів, тем у мене дуже багато. Якщо мене там на столі заріжуть, то перед смертю я собі скажу так: »Прийшов Прокіп — кипів окріп. Пішов Прокіп — кипів окріп... Українська література і без мене перебудеться».

У цих же спогадах є цитата з російського чорносотенного «Киевлянина», з рецензії на драму Лесі Українки «Блакитна троянда»: «Если ми когда-нибудь сомневались в неестественности применения малорусского языка к интеллигентной жизни, то мы должны были в этом убедиться, посмотрев эту пьесу и почувствовав, насколько к ней не подходит малорусский язык».

Це так дивилися на творчість Лесі Українки і на нашу мову ненависники всього українського. Та не так ставились до своєї письменниці українці. У 1898-му році українці Києва відзначали 100-ліття нової української літератури, беручи за початок «Енеїду» Івана Котляревського.

Як згадує письменник Євген Кротевич, «у доволі просторій, але низькій і задумній залі набилося вкрай людей. Після доповіді Ів. Стешенка про створення «Енеїди» та про українську літературу за сто років відбувся довгий концерт. На ньому, крім співів хору Миколи Віталійовича Лисенка й артистичного читання уривків з «Енеїди», виступив спочатку видатний оперний співак Олександр Пилипович Мишуга, а потім Микола Карпович Садовський, який з властивою... теплою прочитав шевченківське «На вічну пам'ять Котляревському». І як завжди, останнім у концерті вийшов на естраду великий майстер художнього читання Михайло.. Старицький. На цей раз, крім свого вірша, присвяченого творцеві «Енеїди», Михайло Петрович прочитав принагідний до святкування відомий вірш Лесі Українки **«На столітній ювілей української літератури»**.

»Ця річ, — говорить Є. Кротевич, — справила на присутніх незабутнє враження. Якесь особливе почуття суму, страждання і відвертої надії охопило всіх. А найбільше, коли з надзвичайною проникливістю були прочитані ці останні рядки:

Не вів до палаців їх шлях;
Не оди складали, а думи народу...
Чола не вінчали лавровії віти,
Тернів не скрашали ні злото, ні квіти,
Страждали співці в самоті;
На них не сіяли жупани-лудани,
Коли ж на руках їх дзвеніли кайдани,
То вже не були золоті!..

І самий зміст цього натхненного вірша, і чудова деклямація його Старицьким, і піднесеність переважно молоді аудиторії сприяли тій бурі оплесків, яка вибухла в залі і довго-довго перекочувалася з краю в край бурунами: «Авторку, авторку!» А вікна дзвеніли від тої бурі оплесків.

Михайло Старицький зішов з помосту і, взявши за руку Ларису Петрівну, вивів її на поміст. Ще гучніше оплески й вигуки: «Слава!»

залунали в залі. Це був справжній тріумф, утворений вдячною аудиторією своїй улюбленій поетесі Лесі Українці, яку недавно перед цим так щиро привітав Іван Франко, назвавши її наймужнішою людиною серед українських письменників.

»Лариса Петрівна, як добре зберегла мені пам'ять — каже Кротевич, — ніби й зовсім спокійно стояла поруч Старицького, спокійно теж вклонилася публіці. Тільки зашарілася вся та великі очі її якось надто зосереджено вдивлялися в аудиторію, немов би вивчали людське піднесення.

До Старицького підбіг поліцейський »чин« і став йому щось говорити, але буря оплесків не втихала — і поліцей, безнадійно махнувши рукою, одскочив набік. Як виявилось потім, у програмі не було вірша Лесі Українки і за це полетів із служби пристав Либідського участку... а Старицькому зробили попередження, що надалі за такі »самовільні« вчинки заборонять українські вечори«.

Син Миколи Лисенка Остап Лисенко у своїх спогадах пише: »Востаннє я бачив Лесю Українку на літературному вечорі. Зібралось багато молоді. Лесю, що сиділа поруч з матір'ю, всі одразу пізнали.

— Леся серед нас, наша Леся... пішло по залі.

— Ларисо Петрівно, прочитайте нам щонебудь, — попросив, набравшись хоробрости, юнак в студентській формі.

— Досвітні вогні!

— Досвітні вогні! — почувлось з усіх кінців залі.

І ось Леся на невеличкій естраді. Молодь довго аплодує своїй улюбленій поетесі. Леся Українка піднімає руку, немов хоче погасити цей шквал щирого захоплення і пошани. Настає тиша. Напружена тиша. І серед неї наростають слова, вони мов снігова хуртовина, заповнили залю і всіх, хто був у ньому, підхопили й понесли туди, де »досвітні вогні« вже горять...

»Кожне слово полум'яної поетеси, кожен жест її горів і кликав ставати на борню, і тепер перед нами стояла уже не слаба змучена постать, а всевладний титан:

Вставай, хто живий, в кого думка повсталала!

Година для праці настала!

Не бійся досвітньої мли, —

Досвітній вогонь запали,

Коли ще зоря не заграла.

І знову буря оплесків«.

Тоді ж трапилась невеличка сутичка з одним панком, який почав доводити, що вічна поезія та, яка витає над нами і не забруднює свого вбрання в болоті буденного життя. Леся тоді спалахнула, бо вона дивилася на літературу як на зброю виховання свого народу, як на зброю боротьби за самостійність. Змірявши поглядом цього декадента з голови до ніг, вона тихо сказала:

— А ви, пане, замовте ходувлі та й витайте собі на здоров'ячко над болотом. Може, не замочите свого вбраннячка... панок тоді замовк, мов води в рот набрав. Леся Українка, — як згадує письменник Євген Кротевич, — уміла також іноді осаджувати декого однією-двома фразами. Колись багата волинська поміщиця графиня Колонно-Чосновська запитала:

— А чому це ви, Ларисо Петрівно, вживаєте майже завжди мужицьку мову?

— А чому ви, графине, — усміхнувшись, відповіла Леся Українка, — вживаєте мужицький хліб та все інше, придбане мужицьким трудом?

В цьому бачимо і її патріотизм і любов до свого народу, і дотепність.

Ще більше бачимо про її погляди з іншого випадку: близький Лесин земляк, Мачтет що народився в Луцьку, але писав російською мовою і був знаним пізніше революційним діячем, пропонував Лесі Україні, щоб писала російською мовою свої поезії. Але вона відповіла: »У Росії є кому писати, а в Україні мало таких людей«. Проте, щоб ніби довести йому, що вона може й російською мовою писати поезії, написала один гарний вірш по-російському »Когда цветёт никотиана«.

З іншого випадку, що стався в Єгипті 1909-го року, коли Леся Українка перебувала там на лікуванні, бачимо, що вона була суворою і рішучою. Це було в готелі »Континенталь«, де вона мешкала. В тому готелі жило також чимало людей, що приїхали з Росії та з України. Микола Охріменко, що був тоді ще хлопчиком і якому Леся Українка, давала лекції з мови, пригадує такий випадок: два арабські хлопчики помогли Лесі перебиратися з іншого готелю до готелю »Континенталь«. Одного з них звали Саїд, а другого Мухамед. Леся дуже добре ставилася до них. Незважаючи на свою бідність, вони були дуже чесними, і теж були дуже прихильні до нашої хорої. Їм було по 14-15 років. Одного разу, як згадує пан Охріменко, він почув на веранді збуджений голос своєї матері. Суворо й з обуренням вона когось відчитувала. Підбігши до веранди, Охріменко побачив що на східцях стояли два курортники — Мордухович, що лікувався від ожиріння, і К-ко, який видавав себе винахідником якогось медичного засобу. У кожного з них було по пляшці. А на землі біля східців билися і голосно лаялись Саїдка і Мухамед, вириваючи щось один від другого. Вони билися за пляшку. Стало відомо, що ці дорослі спокували арабських хлопчиків, а мати Охріменка обурювалась. Охріменко кинувся рознімати, пляшка впала і розбилась об камінь. Але ці двоє дорослих подали хлопцям ще по пляшці і жестами показали, щоб Охріменко не втручався, але він вихопив у хлопців пляшки і закинув у куці. У цей момент на веранду вийшла Лариса Петрівна в супроводі матері Охріменка. Як передати, те, що сталося слідом за цим? — запитує п. Охріменко. Мою добру Ларису Петрівну було не впізнати. Ніколи я не бачив її такою ні до, ні ісля цього випадку. Хвора нога примусила її зіпертись на спинку крісла, але йому здалося, що зараз крісло полетить на голови цих двох брудних людей. Що вона їм говорила, що кричала, він усього не міг пригадати. Запамяталась йому тільки одна погроза: »Я поставлюсь, — говорила вона, — щоб через пресу весь Київ, вся Росія, всі ваші знайомі узнали про вашу бридку поведінку, поведінку культурного дикуна«. Ці слова Лариси Петрівни стосувалися Мордуховича, бо рухливіший і меткий інший пан блискавично зник. З палким гнівом накинулася Лариса Петрівна на розгубленого Мордуховича. Вона буквально загнала в куток цього товстуну, і перед його гладкою пиною мелькали стиснуті кулаки виснаженої, хворої жінки.

Цей випадок ще раз показує і рішучість нашої поетеси, і почуття обов'язку стати на оборону покривдженого й слабшого.

Загалом же Леся Українка була завжди спокійна й розважлива у своїх діях. Доказом цього буде також один випадок, що стався в тому Гелуані, поблизу Каїро, в Єгипті, про що згадує той же пан Охріменко в своїх спогадах. Астрономи передбачали, що 5-го травня 1910-го року, о 9-й год. вечора, мало статися зіткнення землі з кометою. Всі хвилювалися. Місцеве населення збиралось гуртами й молилось, каялось в гріхах. З 5-го на 6-те травня люди не лягали спати. Але Леся була спокійна. Вона казала, що коли має бути катастрофа, то ніхто того не відверне, і була спокійна, хоч сиділа біля під'їзду і спостерігала за небом. Але пройшов визначений час, була тиша і нічого не сталося. Казали, що комета розсипалась, не долетівши до землі.

Із сучасних їй літераторів найбільше цінила й шанувала Івана Франка, який був близький до її поглядів. Але високо оцінювала і творчість таких, як Стефаник, Старицький, Коцюбинський, Мартович. Коли появились перші збірки Олеся, була захоплена його лірикою, казала, що тепер вона не писатиме більше ліричних поезій, бо Олесь, мовляв, пише краще за неї. Але писала й далі, а Олеся критикувала за русизми, за неопрацьованість форми.

Дуже поважала Марка Вовчка за її творчість, а про неї саму казала, що вона знала такі тайни історичної душі українського народу і такі глибини, яких тепер вже ніхто не знає або не вміє виповісти.

З Кобилянською була в Лесі особиста дружба. Кобилянська навіть гостювала в Лесі Українки в Гадячому 1899 року, а Леся в Кобилянській в Чернівцях 1901-го. Гостював у Колодяжному в Лесі Українки і Іван Франко з родиною.

Дуже захоплювалась Леся діяльністю композитора Миколи Лисенка, про якого вона казала: доки будуть такі люди, як Микола Вітальйович Лисенко, доти українська справа буде розвиватись.

Але недолюблювала чомусь Леся Українка творчости Нечуя Левицького та Карпенка Карого, не вважала їх талановитими письменниками.

А про галицьких поетів і письменників Леся якось сказала: і як вони й досі не навчилися вірних наголосів. Коли була у Львові, чула, як читали її поезії, але наголоси були невірні.

Підсумовуючи, варто згадати, що деякі літературознавці в своїх працях роблять Лесю Українку трохи не комуністкою. Правда, Леся була близька до соціалістів, ліві течії в ті часи царського гніту були дуже модні, і молодь захоплювалась ними. Справді ж глибокий патріотизм, що прагнув до самостійности України був основою в її поглядах і діях. Вона читала багато і теоретиків марксизму і твори самого Маркса, але на все дивилась критичним оком. Це підтверджується в листі Лесі Українки, якого вона писала 30-го серпня 1897-го року сестрі Ользі. Там є такі рядки: »... Тим часом не роблю, як і перше, сливе нічого, от тільки половину »Капітала« (це відомий твір Карла Маркса — Д. Ч.) »проштудіувала« (читати його не можна), і,

знаєш, чим далі читаю, тим більше розчаровуюсь: я не бачу тієї «строгої системи», про яку говорять фанатики сеї книжки, бачу багато фактів, чимало дотепних гіпотез і ще більше просто дотепів, але багато зостається для мене темного, невиясненого, недоговореного і в науковій теорії і в практичних выводах з неї. Ні, видно «нова евангелія» все таки потребує безпосередньої віри, ніж її у мене єсть... Добре бути такою натурою, як моя «товаришка», їй всього 20 літ, але вона вже зложила собі певні категоричні мірки і рамки і вірить в них без критики. Се навіть мене дражнить. Наприклад, у неї в голові неможливий сумбур щодо «областних вопросов», вона зовсім не в стані розрізнити «шовінізм і національне питання», «автономія і сепаратизм», «політична солідарність і централізм», гірше всього, що вона не розуміє сього раз назавжди і що такий незламний «гвіздок» є, здається, в головах більшості росіян з «центральных губерний» (Ольга Косач-Кривнюк «Леся Українка. Хронологія життя і творчости». Стор. 398-399).

Тим часом здоров'я Лесі Українки все гіршало, хоч вона і в найтяжчі часи не складала своєї гострої зброї-мистецького слова. 1909-го року лікарі в Берліні відмовились від операції. Побувши за їх порадами три зими в Єгипті, поетеса переїжджає на Кавказ. У своїх спогадах письменниця й товаришка Лесі Людмила Старицька Черняхівська наводить один рідкісний лист Лесі Українки, писаний в останні роки життя. «Здоров'я в мене тепер таке тонке, що навіть за таку періодичність роботи, як ви знаєте, я ручатись не можу, бо от, наприклад, від Різдва до Великодня сього року я абсолютно нічого не могла писати; та й се фразо: що я пишу «только в případě упомешательства» (тільки в стані божевілья-), бо я тоді тільки можу боротись (чи скорше забувати про боротьбу) з виснаженням, високою температурою й іншими пригнітаючими інтелект симптомами, коли мене попросту гальванізує ідея фікс, якась непереможна сила. Юрба образів не дає мені спати по ночах, мучить, як нова недуга, — оттоді вже приходить демон, лютіший над усі недуги, й наказує мені писати, а потім я знову лежу zusammengeklappt, як порожня торбина. Отак я писала «Лісову пісню» і все, що писала останнього року». Подібна історія була з одним з перших її драматичних творів — драматичною поемою «Одержима», яку Леся написала за одну ніч 1901-го року в Мінську, коли тяжко переживала, доглядаючи умираючого свого приятеля С. Мержинського.

Отже сумні вістки про стан здоров'я Лесі Українки почали приходити від самого початку її переїзду на Кавказ. Спершу вона була в Кутаїсі, де працював і її чоловік Климент Квітка. Але, за порадою лікаря, її перевезли до Сурамі. Всі близькі вже тоді не сподівалися, що Леся видужає: на початку липня родичі в Києві дістали телеграму, про її тяжкий стан. Туди відразу виїхала мати й сестра Ольга. Та незважаючи на стан здоров'я, Леся далі трималась бадьоро і говорила про свої літературні пляни, а про смерть і не думала, хоч смерть уже чекала на порозі. Вона померла 19-го липня 1913-го року. Її тіло перевезли до Києва. Тяжка втрата сколихнула всю Україну і багатьох поза Україною. Вислови співчуття, безліч листів з Галичини, з Буковини, з Росії, від багатьох редакцій надходили до Києва. Приходили



Учасники пластової Орликівщини в Сідней 13-14 червня, 1970 р., посередині — сидить Голова КПС пл. сен. Ігор А. Гриневич.

листи і від селян та робітників, від безлічі організацій. На труну, крім букетів, було покладено 30 вінків. Леся Українка не любила металевих квітів, тому її труну вкрили лише живі квіти.

В останню дорогу Лесю супроводжувало багато тисяч людей, серед яких були делегати від багатьох кінців України, а також і з Кавказу. Поліція заборонила нести труну, і її везли на катафалку. Заборонені були також промови та спів «Вічная пам'ять». Спершу їхала поліцейська кіннота, з боків пильнувала поліція. Заборонено також було людям увійти на кладовище, лише родичі та окремі групи людей прорвалися у ворота. Така небезпечна була Леся Українка для московського уряду.

Незабаром у Києві відбулися жалібні збори наукового товариства, де виступив з глибокою промовою академік Михайло Грушевський, який сказав: «Леся Українка почала писати рано. Перші 10-15 літ поставили її в передні ряди сучасної поезії, останнє ж п'ятиріччя її творчості — усе було немов якийсь титанічний хід по велетенських уступах, не рушених людською ногою, де кожний крок, кожний твір означав нову студію, відкривав перед очима громадянства нашого все нові перспективи мислі, все нові обрії образів».

«Глибоко національна в своїй основі, всім змістом своїм зв'язана була нерозривно з життям свого народу, з переживанням нашої людини в теперішню добу. Ця творчість переводила їх на ґрунт вічних вселюдських змагань... Наше громадянство не встигло йти за цим захоплюючим, бурним потоком натхнення, цією блискучою панорамою образів, що розверталась перед ним; цей високий рівень ідей, на який вела творчість покійної, був незвичайним для його широких кругів... Смерть перервала цю путь у вселюдські простори».

Знаємо також, як високо цінив творчість Лесі Українки Іван Франко. Це ж він сказав: «Від часу Шевченкового «Поховайте та вставайте» Україна не чула такого сильного, гарячого та поетичного слова, як з уст сеї слабої, хорої дівчини».

Свого часу Леся Українка написала у своєму творі «Як я умру, на світі запалає покинутий вогонь моїх пісень». Цей вираз ніби перегукується з Шевченковим «Заповітом». Її передбачення здійснюються. Сьогодні весь світ відзначає її славне 100-річчя з дня народження. Її твори перекладені на багато мов. Лише в Україні вони видані більше, як 7 мільйонів примірників. По всіх містах України, а також і за кордоном відбуваються доповіді, концерти, вистави на пошану нашої невмирущої Лесі, а в Києві споруджується їй пам'ятник. У видавництвах вийшли три повісті та кілька праць про її творчість. Виходять другим виданням спогади про неї, а також почали зніматися аж чотири фільми за її творами та про її життя. Які вони будуть — побачимо.

Одночасно в Америці, заходами УВАН та наймолодшої сестри Лесі Українки Ізидори Петрівни Косач-Борисової, що живе тепер в Америці, вийшла з друку велика праця іншої сестри Лесі Українки — Ольги Косач-Кривенюк «Леся Українка. Хронологія життя і творчості», що має 925 стор., де вміщено також близько 100 листів, які досі не були ще опубліковані, хоч до війни зберігались в Україні.

На святі 100-річчя Лесі Українки в Києві відомий письменник Олесь Гончар сказав глибоку й чудову промову про значення творчості й

діяльності Лесі Українки, де зокрема він підкреслює заслуги поетеси у збагаченні нашої мови: »Поруч із Шевченком, Франком, Панасом Мирним, Коцюбинським та іншими нашими клясиками, — казав Гончар, — Леся Українка наполегливо розвивала й зміцнювала нашу сучасну літературу мову, вдосконалювала художню стилістику. Лесина поезія ткалася із ясних барв народніх діалектів, говірок: Волинь і Наддніпрянщина, Карпати й Галичина постачали їй той багатючий мовний матеріал, який шляхом художнього відбору, завдяки лінгвістичному чуттю поетеси, потім став загальнонаціональним набутком. Ні, не задовольнилась би вона сірим щебнем штампів, сотнею чи двома отих потворних канцеляризмів, убогим прісним отим сучасним »язичієм«, що ним дехто послуговується і в наші дні».

»На самовідданих, мужніх, одержимих, на таких, як Франко, Грабовський, Леся, — говорить далі Гончар, — трималося культурне життя нації. Під шаленим вогнем ганебних царських указів, під невщухаючим обстрілом заборон та переслідувань були ті героїчні пляцдарми української передової культури, на одному з яких, поруч із своїми сподвижниками, від юних літ і до останнього подиху, стояла наша прекрасна Леся Українка, стояла з вояцьким щитом у руці, мов легендарна дівчина-вояка, закута в кольчуги свого безстрашя, гідності й правоти».

З неменшим розмахом святкують це століття у героїчній Грузії, до якої наша поетеса мала великі симпатії й повагу і де мала багато друзів і прихильників. Там уже споруджений пам'ятник з погруддям Лесі Українки, а всі газети й журнали заповнені статтями про нашу Лесю.

Гідно вшанували нашу Лесю Українку і по всіх містах Австралії місцеві українці. Тож, відзначаючи тут, далеко від України, це Лесине століття, схилиємо і ми голови перед постаттю нашого великого творця немирущих літературних скарбів.

*

АБОРИГЕНИ



Дуже мало відомо про цю дивну расу, що стоїть ще на рівні кам'яної доби. Звідкіля вони прийшли? Де таємниця початку їх еволюції? Антропологи і вчені нашого віку і досі не можуть дати на це вичерпної відповіді. Розповсюджена теорія, що, можливо, вони походять з Індії й емігрували через південносхідню Азію до Австралії. Багато експертів припускають, що термін перебування аборигенів в Австралії сягає від 13 тисяч до 18 тисяч років. А дехто з учених навіть подає цифру 50 тисяч років. Також вони й досі не можуть визначити, до яких старих націй належать аборигени. Бо вони не споріднені ні з неграми, ні з полінезійцями, ні з меланезійцями. Їхній побут, їхнє мистецтво й мова унікальні. Їхня

мова, що розвивалась без впливу сусідніх мов, не нагадує жодної з існуючих мов. Вона має до 500 діалектів. Багато з діалектів вимирає, бо часом одним діалектом розмовляє лише кілька родин в глухій пустелі. Важко сказати, скільки аборигенів живе тепер в Австралії. Орієнтовна цифра досягає 20-ти тисяч (плюс ще 15-20 тисяч нечистокровних, тобто від мішаних шлюбів з білими).

Аборигени не люблять модерного життя. Вони люди кам'яного віку. Вогонь видобувають тертям, але їжі не варять, а лише гріють біля вогню в холод. Вони ніколи не культивували землі, не розводили худоби. Повільні в рухах, інертні, вони шукають їжу тільки тоді, коли докучає голод.

Лише останнім часом невелика частина аборигенів працює на фάρмах (чужих), але заощаджувати грошей вони не вміють. Коли абориген заробить трохи грошей, він кидає працю і повертається до своїх і щедро частує друзів і родичів. Зароблені гроші витратить за кілька днів на гостину і не журиться майбутнім.

Частина аборигенів охоплена місіями і є під протекторатом держави.

Мистецтво аборигенів чарує своєю простотою композиції, кольорами і змістом. Їхнє малювання орнаментальне, стилізоване. Малюють людей, звірів, риб, крокодилів, черепах. Тепер уже є серед аборигенів реалістичні пейзажисти (всі пригадують славного артиста-малюра Альберта Наматжіру).

Багато місцевостей, міст та інших об'єктів Австралії мають тубільні назви: Вага-Вага, Кунгалу, Параматта, Ворулю та інші.

Флегматичні в повсякденному житті, аборигени виявляють багато міміки і рухів у танках. До досконалости імітують звірів, емю, кенгуру.

Цікаво, що дитина аборигена народжується білою. Дітей вони не купують, але присипають попелом. За три-чотири тижні шкіра дитини поволі починає перетворюватися з білої на шоколадно-брунатну (не від попелу, звичайно). На аборигенській мові дитина зветься **піканіні**.

У 1959-му році мені довелося бачити документальний фільм однієї місцевої експедиції, що відкрила глибоко в пустелі незнане плем'я аборигенів. Всі аборигени там були голі і до цього часу не бачили білої людини. Вони не були агресивними, лише з цікавістю торкали білих пальцями і дивувалися з їхньої білої шкіри. Лизали руки язиком. Білі зварили їм солодкий чай, і перші аборигени, що покуштували, на радіощах почали мастити чаєм губи і обличчя інших, а ті смачно облизувалися.

Жінкам роздали яскраві суконки та сорочки, але вони не знали, як одягатися. Тоді один з місії показав, як треба одягати на себе одягу. Місіонери порозстеляли на піску всі суконки, сорочки та штани для вибору. Аборигени пробували влізати в одягу, розстелену на піску, лежачи. Нарешті все плем'я з допомогою працівників місії було одягнуте. З пів години вони тішилися, як діти, але скоро все їм набридло, і вони почали рвати одягу на шматки і зав'язувати смужками на голову. За годину всі були знову голі, але з різнокольоровими пов'язками на лобах. Всі були задоволені, що позбулися того, що гальмує їхні рухи.

З роду в рід в цьому племені передається повір'я, що десь на схід є країна, де люди живуть добре, мають досить води і їжі (аборигени змінюють місце перебування здебільшого в пошуках води).

Без сумніву, серед аборигенів були випадки канібалізму. Їли вбитих у суперечці між племенами, їли білих. Один дослідник оповідав, що під час його перебування в пустелі, тубільці подали йому води в черепі дитини, що служив їм, як ківш для води. Але цей дослідник повернувся живим з пустелі. Історія з англійцем Гіншав була трохи інша.

Гіншав мав велику ферму в районі Кілгурлі (Зах. Австралія), біля озера Кері. Сам він був освіченою людиною й цікавився археологією. Одного дня він поїхав конем далеко в пустелю і, побачивши струмок, став напувати коня.

Він не зоглядівся, як був оточений дикунами. Як виявилось, вони до того ще ніколи не бачили білої людини й коня. Ціле плем'я шоколадно-брунатних голих чоловіків, жінок і дітей мовчки дивилися на нього з усіх боків. Гіншав зрадив. Він, нарешті, зустрів те, про що давно мріяв. В думці майнула наукова праця, послана до Англії, слава. Він

не був з пологлих та й дикуни не виявляли жодного насильства. Отже коли вони подали йому знак йти за ними, він сів на коня й охоче рушив разом з ними в глиб пустелі. Їхнього діалекту він не знав.

Вони зайшли далеко в пустелю. Дикуни вчили його, як добувати вогонь, їсти сирих гадюк, ящірок. З його нотаток, знайдених пізніше, видно, що він був дуже гордий, що він, білий, перебував з людьми кам'яного віку. Але він не припускав, що він їхній полонений. З часом він почав себе почувати все більш і більш безсилим від голоду і спраги. Його рушницю засипали піски під час піскового шторму, і він не міг полювати. А дикуни рухалися все глибше і глибше в пустелю. Його кінь також дуже ослаб, і він бачив, що дикуни були невдоволені, коли він напував коня: вода ж бо така цінність в пустелі!

Одного дня зголоднілий Геншав схопив кам'яний ніж у одного з дикунів і забив коня. Розвів вогонь, засмажив м'ясо і почав жадібно їсти. Дикуни мовчки спостерігали, стоячи навколо нього. (На цьому записки-нотатки Геншава уриваються). Як виявилось пізніше, Геншав насичений, але знесилений, упав і заснув.

Він убив коня, а цього дикунам було вже забагато. Їхній полонений пив води втричі більше, ніж вони, та ще й напував коня. Він не хотів їсти гадюк і ящірок сирими. Також він увесь час був одягнений в одягу в гарячій пустелі. Вони намагалися його роздягнути, але він гнівався і відпихав їх. Також він відкидав «любра» (жінок), що, приваблені кольором його шкіри хотіли «одружитися» з ним.

З усім цим дикуни не могли погодитися. Тому коли він заснув, дикуни зробили з ним те, що він зробив з конем — забили і з'їли.

На настирливе розслідування з Англії, це плем'я розшукали, і ватажок сам розповів решту, що не могло бути зазначене в особистих нотатках самого Геншав, які були знайдені разом з його кістками.

Канібалізм серед австралійських аборигенів не агресивний. Вони ніколи не полюють на людину. Часто канібалізм має релігійний характер-з'їдають тільки серце або печінку забитого. В колі власного племені також бувають випадки канібалізму. Коли родяться двійнята, то слабшу дитину убивають і з'їдають. Також убивають і з'їдають знесилених старих членів племені, які не можуть уже рухатися з ними по пустелі.

В австралійській пресі багато точиться різних дискусій про права аборигенів і навернення їх до модерного життя, але їхня інертність до праці, до модерного укладу життя робить це питання складним і тяжким до вирішення.

Єдине, що приваблює аборигенів до цивілізації — це алкоголь. Але досі було суворо заборонено продавати алкоголь тубільцям. Також закон карав тих, хто частував аборигенів пивом чи вином.

Наївність тубільців часом доходила до курйозів. Колись білі в Тасманії повішували плякати, де було написано, що за кожну вкрадену в них вівцю аборигенів будуть вішати. Коли тубільцям це розтлумачили, то група аборигенів привела одного з своїх і просила повісити, але не тому, що він украв вівцю, а хотіли просто побачити, що з ним буде, як його повісять.

Також, коли аборигенам по місіях було розтлумачено про затемнен-

ня сонця (1962 рік), то вони сприйняли це повідомлення з жахом і тривогою. Зробили запаси їжі на два тижні (хоч взагалі ніколи запасів не роблять), накупили багато темних соняшних окулярів і надівали їх вдень і вночі задовго до затемнення і після нього. Казали, що всі загинуть, послипнуть...

Про життя, побут, вірування і мистецтво аборигенів написано багато праць і книжок, багато є експонатів і малюнків у музеях, але все це не вичерпує всіх даних про цей дивний нарід, що ще й сьогодні перебуває на рівні людей кам'яного віку і не реагує на модерне життя. Мій нарис — лише етюд з життя австралійських аборигенів.

Хочу закінчити його словами американського філософа і письменника Євгена Берніка, що відвідав Австралію минулого року: «Вони люди, це поза всяким сумнівом, але люди з іншої планети, з іншого життя, іншого рівня...»

1964 рік.



На фото відомі наші кубанські козаки, що об'їхали вже майже всі країни світу, пропагуючи українське мистецтво танцем і співом. Печинаючи зліва: Сашко та Микола Кумпани і Василь Коваленко у час дозвілля.

СЕКРЕТИ ТВОРЧОСТИ ВИДАТНИХ ТВОРЦІВ ЛІТЕРАТУРИ

Багато людей уявляють, що праця письменника чи журналіста дуже легка, не вимагає великої напруги і знань. Одна жінка, посварившись з письменником чи поетом, вигукувала в коридорі будинку, де жили й письменники: «Подумасш, велика штука писати вірші: стисне трьома пальцями перо і пише »цвірінчать пташки на вишні«, а за тиждень уже й готова книжка». Правда, це уява пересічної людини, що не знає справжніх обставин творчості. А тим часом з лабораторії праці видатних письменників, ознайомившись, можна винести багато таємниць, про які мало хто знає і які рідко потрапляють на сторінки популярної преси. У творчості окремих авторів часом відігравали різні причини чи обставини. Один, коли писав, обов'язково крізь вікно дивився не шпиль церкви, Бальзак, відомий французький письменник, починав писати лише по півночі, а під столом завжди стояли ночви чи таз з теплою водою, куди ставив свої ноги.

Читаючи легку цікаву книжку, як пише сучасний письменник П. Бейлін, читач іноді думає, що вона написана »одним подихом«. Проте дуже рідко трапляється, що більший твір написано відразу, протягом кількох днів. Один письменник згадує: »Самими своїми нервами пишу, кожна літера коштує краплини крові«. Письменники часто переписують свої твори по кілька разів. В архіві Толстого знайдено 90 варіантів однієї з його статей. Чехов писав: »Я не визнаю оповідань без виправлень, треба безжально викреслювати«. У рукописі, що його Коцюбинський показав своєму гостеві, кожний рядок був виправлений. »Учора цілий вечір сидів над цим, — сказав він, — і нічого не вийшло«, але при тому зауважив, що такі муки йому подобаються. Письменник переживає важкі хвилини творчості, але він переживає і хвилини радості при успіхах. Відомий наш письменник Степан Васильченко вважав, що не треба писати романів, бо там завжди багато води, яку коли витиснути, то вийде невелике оповідання.

Іноді в письменника вселяється почуття безнадії, марності. В одних воно буває коротким, в інших триває роки. Такий стан Гоголь охрестив »летаргічною розумовою бездіяльністю«. Навіть такий видатний американський письменник, як Сароян признавався, що протягом кількох днів він не міг нічого творити: писав, кидав, знову брався за перо. Та все написане виявилось оманом. Почуття тимчасової творчої неспроможності знайоме чи не всім письменникам.

Під час праці у письменників часто буває невдоволення. В уяві, в думках він бачить свій твір яскравим і барвистим, але на папері — все блякне, стає безбарвним. Дуже часто обмірковуючи й осмислюючи весь свій задум, плян, творець поспішає покласти його на папір, працює вдень і вночі, перенапружується, а це призводить до нервового стану, до зривів у праці.

Короленко писав, що думка про визначений термін написання твору »каменем падає на уяву« і герої, замість того, щоб іти своїм шляхом,

сідують... і сидять... Він їх підіймає, штовхає в шию, а вони не хочуть рухатися.

Письменник і лікар Павло Бейлін пише, що неможливо писати книгу, не заглянувши у внутрішній світ героїв, не «примірявши» на себе всі їхні пристрасті, радощі та невдачі. Разом із своїми героями письменники борються, радіють, каються, плачуть, умирають. Коли Флобера запитали, з кого він писав Мадам Боварі, він відповів: «Емма — це я». А далі розповів про свої переживання під час писання: «Піт лле градом, стискає горло... я був водночас і чоловіком, і жінкою, любовником і полюбовницею... Я був і кіньми, і листям, і словами, які промовляли закохані»... Після смерті Баварі в творі письменник відчув недугу.

Розділ «Горе» з повісти «Дитинство» Лев Толстой писав із слізьми на очах. Тургенев так розхвилювався, що плакав, розповідаючи про розлуку батька з дочкою в романі «Напередодні». Такий стан опанував і Дікенса, коли він зіткнувся віч-на-віч із смертю дитини в романі «Домбі і син».

Бальзак лежав блідий, без пульса, здавалося, що він умирає. Приятель письменника викликав лікаря. Бальзак прокинувся: «Ти нічого не розумів, друже, — сказав він, — тільки що помер старий Горіо». Це, зрозуміло, у творі, який він саме писав.

А що сказати про робочий день письменника? Іноді створюється ілюзія, що у нього багато часу. Вештається людина вулицями з одного кутка в інший. Враження це помилкове. Письменник пише, коли він, здавалось, нічого не робить. Він обмірковує ситуації, випадки, добирає фактичного матеріалу. Часто-густо навіть сни включаються в творчий



На фото спортова дружина «Дніпро», 1-ша дивізія. Гобарт, Тасманія. Починаючи зліва, стоять: Д. Мієр — тренер, Д. Овен, П. Дайвіс, Ю. Чиж, С. Гітчен, Б. Раферті, Л. Лагеревський — голова. Стоять на колінах: К. Віззер, П. Гервейнен, С. Гарвей, П. Лагеревський, Л. Лагеревський, Ф. Петерсон.

процес. На літературні заголовки й записники Маяковський витрачав по 10-18 годин на добу. Він майже завжди, сидючи чи десь ходячи бурмотів, а норма його виробітку лише 8-10 рядків за день.

А наш Іван Франко, який написав близько 1 100 творів, як згадують його сучасники, писав дуже швидко. Студенти, які іноді допомагали нашому письменникові записувати його поезії, згадували, що письменник ходячи по хаті, диктував свої поезії, які на ходу творив. Він тільки іноді зупинився, а потім знову продовжував диктувати.

Досить швидко іноді творив і Тарас Шевченко. Княжна Варвара Репніна, яка хотіла, щоб Шевченко був завжди святий і променистий і яка була закохана в поета, згадує, що 11-го листопада 1843-го року Тарас Григорович будучи в Яготині у їх домі, був дуже веселий і балакучий. Вона зауважила йому, що було б краще, коли б він не порушував своєї самотності. Настала мовчанка. Потім Шевченко сказав: «Тихий ангел пролетів».

— Ви умієте розмовляти з ангелами, — сказала княжна, — то розкажіть, що вони нам говорять.

Шевченко тоді схопився з місця, побіг по каламар, схопив аркуш паперу і став писати. Потім за кілька хвилин простягнув їй. Це був вірш на 13 рядків, який поет їй присвятив. Прослухавши вірш, княжна була дуже зворушена. Вона підійшла до Шевченка і сказала: «Дайте мені свій лоб» і поцілувала його. В листі до свого вчителя вона писала, що наступного дня вона все розповіла мамі, крім поцілунка.

Кожний літератор має свої години творчості. Більшість пишуть уранці. Толстой працював натщесерце, а дехто писав удень і вночі,



Гобарт, Тасманія. Футбольна дружина «Дніпро», 2-га дивізія. Починаючи зліва: Н. Нандан, Д. Тюлір, С. Гордон, П. Стротама, П. Слайр, К. Богард, Б. Рейнольдс. Стоять на колінах: К. Говелл, Д. Нандан, Р. Оаклей, Д. Ветма, А. Краснікі, В. Лагаревський.

як звикне. Леся Українка писала свою «Лісову пісню» буквально одним подихом, забувши про їжу й сон. Таку чудову драматичну поему було створено за десять діб у Кутаїсі на Кавказі. Закінчивши, вона почувалась знесиленою й температурила.

Ще раз підкреслюю, що кожен письменник має власні творчі особливості. Для одного має значення ручка, для іншого формат паперу. Наприклад Юрій Яновський написав роман «Майстер корабля» на аркушах із записної книжки. Для інших має значення колір атраменту, меблі, стілець, на якому вони сидять під час творчості, або колір стін кімнати. Один письменник зосереджувався, дивлячись у вікно на півника, що був на шпилі будівлі. Змінивши мешкання, він перестав писати і мусив повертатися на старе місце.

Відомо, що шум і галас — найбільші вороги у творчості письменників, але окремі автори могли якось гальмувати зовнішній шум і писали свої твори на вокзалі або в трамваї, в поїзді, в приміщенні, де вічно був галас. Відомо, що Володимир Сосюра міг стати десь у куточку кімнати, де було повно людей і галасу, і за кілька хвилин написати на замовлення потрібний вірш.

Окремі письменники переконали себе, що їм допомагає в творчості певний збудник: одні безупинно курять, пишучи, другі вживають алкоголь, хоч відомо, що це шкодить людині. Бальзак, пишучи, любив пити міцну каву, і хтось навіть підрахував, що за час своєї творчості він випив 40 тисяч склянок чорної кави.

Такі, як бачимо, найрізноманітніші секрети чи особливості творчості окремих письменників.



Спортова дружина «Дністер» (футболісти) при Осередку СУМ в Сідней. Стоять починаючи зліва: Б. Ланиця — тренер, М. Ланиця, О. Гаманюк, Т. Полохач, Р. Вовк, Б. Ланиця, В. Павлів — спортовий референт. Сидять зліва: П. Гураль, Е. Полохач, Б. Ней, С. Фігурка, Ю. Нижник.

Фото: Олесь Чубатий.

У МУЗЕЯХ ПАРИЖУ І ЛОНДОНУ

I

Коли чужинець перший раз пройдеться по Мельборні, то напевно зверне увагу на велике число кінових заль, де висвітлюються від 10-ої год. ранку до пізньої ночі різні фільми. Коли б той чужинець захотів зайти до опери, то даремно буде шукати її, бо у півторамиль-йоновім місті її не знайде. Також важко знайти в Мельборні і добрий театр.

Коли, одначе, турист переїжджає через Австрію, Італію чи Німеччину, то там стріне в кожному, навіть малім, містечку оперовий будинок, театри з наймодернішим репертуаром. Можна знайти також і кіна, проте вони здебільшого на передмістях, незначні, маловажні.

Коли чужинець заїде до Парижу, то стріне там неймовірне число музеїв, галерій картин, театрів і кабаре-тів. Кожна нація створює собі мистецьке життя, відповідно до її зацікавлень.

В Парижі існує понад 120 музеїв, а декотрі з них своїми розмірами такі великі, що на доскладніше ознайомлення треба довгих літ. Наприклад, Лювр, найбільший музей Парижу, має 10 відділів, в яких міститься понад 300,000 експонатів.

Кожної неділі огляд музеїв безкоштовний, і ці дні призначені для парижан. Вони там пізнають свою минувшину, відтворюють в уяві життя і діла своїх історичних постатей, одним словом здобувають знання. В Люврі щоразу кожен обов'язково мусить оглянути Монну Лізу, Венеру Мілоську, кожного разу мусить оглядати великі історичні картини, що репрезентують їхнє минуле, мусить відвідати археологічний відділ з його пребагатими збірниками орієнтальних — єгипетських арабських, грецьких і римських — часів.

Парижани любуються тим усім, і там вони знаходять харч для їх мистецького уподобання. Вони створили собі це, це їх власність, і вони можуть без обмеження користуватись цим скарбом.

В Домі Інвалідів можна побачити імпозантний мавзолей Наполеона. В маєстатичній залі, на підвищенні, спочиває велика труна з тлінними останками їхнього найбільшого національного героя. На стінах великі картини, що малюють псодинські битви Наполеона. Цікаво, що ніде немає згадки про битви під Липськом, Бородіном, Трафальгаром чи Ватерлоо, де він зазнавав пера-зрок. Ілюструється тільки тріумф французького генія.

В підземеллях імпозантного будинку Пантеон спочивають тлінні останки визначних мужів, мислителів, філософів, письменників національних героїв Франції. Там спочивають Вольтер, Руссо, Золя, Гюго, Гамбетта і 55 інших визначних постатей з їхньої історії. Доперва по 10 літах по смерті, коли історія визнає дану людину за гідну спочивати в Пантеоні, можна її туди перенести. Перенесення тлінних останків з цвинтаря до Пантеону відбувається завжди з великими парадами. Це другий похорон.

В підземеллях колоса-будинку Палати Суду знаходяться кімнати, т. зв. Консієрджері, де революційний трибунал засуджував на смерть своїх аристократів. Звідси відвозили засуджених на площу «Конкорд», де стояла гільотина. По сьогоднішній день зберігається кімната (тепер каплиця), де Марія Антуанетта перебувала останні дні свого життя. Ціла обстановка не порушена і вірно збережена з часів французької революції.

У Версалі постійно можна бачити тисячі людей, які оглядають королівські кімнати, килими, картини, образи, меблі і т. п. В розкішному версальському паркові можна бачити на травниках парижанок з дітьми й кошиками, наповненими їжею. Там вони мають свій пікнік. Дивлячись на це, вичувається їх думку: «Це все аристократи побудували собі за наші гроші, а тепер це все наше».

На розкішних озерах версальського парку їздять човнами туристи й парижани. Колись Версаль був серцем Парижу і центром Франції. Сьогодні тільки музеєм...

В музеях модерного малярства можна бачити оригінальні праці Пікассо, Тюлюза Лятрек, Ван Гоґа, Дерґас-а, Гаугіна, Ля Корбусієра, Цезана, Матісса і багато, багато інших. Оглядаючи все це, маси цілком інше враження від набутого тільки з огляду світлин. Наприклад праці Пікассо — це речі, справді, добрі, чаруючі і гарні. Замолоду він був дійсно геній...

Та найкращий спосіб пізнати Париж, це просто при гарній погоді мандрувати вулицями чи парками, приглядатись до щоденного життя парижан і відкривати щораз то нові і цікаві речі. В околиці Сорбонни пізнаємо студіюючу молодь, її життя і зацікавленість. В околиці Ейфелевої вежі зустрічаємо туристів — чужинців де можна почути всі мови, крім французької. Для французів Ейфелева вежа не є вже більше атракцією.

На острові «де ля Сіте» оглядаємо старовинний Нотр Дам, з його чудовими фресками, колонами, картинами з часів середньовіччя.

На кладовищі Монтпарнасс оглядаємо мистецько виконаний нагробник — бюст покійного отамана Симона Петлюри. Гріб добре доглянутий, на ньому завжди свіжі квіти. Це святе місце для кожного українця. Далше проходжуємося по паркові Тюлієрі, Чемпс Елізе в сторону Арк де Тріумпф, де бачимо розкішні склепи, каварні й ресторани.

В дільниці «Піґаль» можна бачити славні французькі кабаре́ти, як Молін Руж, Фоліє Бержер і багато інших.

Париж можна порівняти до старшої жінки, котра свій вік зручно маскує косметиками. Місто собою вже підстаркувате та, незважаючи на вік, завжди оригінальне, чарівне, приваблює і лишає незабутні враження у кожного туриста.

По двох тижнях інтенсивних прогулянок по музеях, парках і вулицях Парижу (а все це за вказівками напричуд добре обізнаної в тому напрямі Пані Серафіми Глобенко-Волошин) вирушив я поїздом через Нормандію, Канал ля Манш до Лондону.

Англія відокремлена тим каналом, довгі віки могла спокійно пильнувати за всякими революціями і війнами на континенті, та піддержувати одну сторону проти другої, щоб дотримати рівновагу. Англія могла спокійно обсервувати події в Європі, щоб привласнювати собі,

що корисне, а відкидати все, що згубне. Через це в Англії всі зміни форм уряду відбувалися еволюційною дорогою, без революцій.

Сьогодні через розвиток техніки роля каналу зменшилась, а разом з тим і світове значення Британії зменшилось.

II

Для декого Лондон є імпазантним містом, котре належало б радше респектувати, ніж подивляти. Для мене Лондон видався безпретенсійним містом, яке нічим не різниться від кожного іншого європейського міста. Коли Лондон лишає в туристів враження, то не своїми музеями чи історичними пам'ятками, але своєю цілковитою простотою, безпосередністю і спокоєм, що зустрічається на кожному кроці в тому 10-мільйоновому місті. Цей спокій є виразом холодної думки — розваги її мешканців, позбавлених усяких емоцій. В Лондоні не бачиш людини, яка спішила б рано до праці. На все є час, а життя людини вкладається у згідно згори складений плян. Форми цього життєвого пляну є такі старі, як і їхня Британія. А тільки до старих форм додаються різні доповнення, поправки, щоб його змодернізувати, зробити сучасним «ап ту дейт». Перед палатою Бакінггем стоїть та сама варта і в тих самих мундирах, як це було перед сотками літ і відбувається там тим-же способом зміна вarti, однак до палати заїжджають не карети, а тільки лімузини, а всередині відбуваються інші теми розмов.

В традиційнім старовиннім Парляменті також усі церемонії відбуваються тим самим способом, як це було сотки літ тому, однак зміст церемоній є інший — сучасний, модерний. Англія затримала стару традиційну форму, однак вклала в ту форму новий модерний зміст. А той зміст має давати вказівки для майбутнього життя усіх громадян британської імперії.

В Лондоні не стрінеш багато музеїв, як це було в Парижі. Тут є один репрезентативний Британський музей, який обіймає собою усе, що всі паризькі музеї разом. В бібліотеці цього музею можна стрінути унікальні матеріяли з української історії і літератури. Нещодавно відкрито там таємний архів з визвольних змагань в Україні 1917-1923 рр. Тепер ним можуть користуватись наші науковці, а передовсім студіююча молодь.

Де тільки доводилось мені розмовляти в українських установах Лондону, всюди я помічав той самий спокій, річевість в розмові, думках і поступованні.

В домі Союзу Українців Британії півторагодинна розмова з проф. Шаяном дала мені дуже багато інформації. Довідаюся, що в тім домі існує бібліотека українознавства, яка начисляє 10,000 томів. Ця бібліотека разом з українським відділом британської бібліотеки, має найкращі в світі обставини для студій україністики. Це важливе передовсім для нашої студіюючої молоді в США й Канаді. Ці матеріяли не є пересіювані партійно-державним апаратом, як це є тепер в усіх аналогічних інститутах України чи СССР.

В Українській Видавничій Спілці, на вул. Ліверпул, оглядаю всі їхні здобутки-надбання протягом 22-літньої праці. Це власний дво-поверховий дім, де містяться друкарські машини, редакційні бюро і

магазини та крамниці. Директор друкарні Ігор Гаврилів показує мені приміщення, машини, розповідає про працю друкарні. Усе в найкращому порядку. Будинок і устаткування сплачені, число працівників українців 17, що походять із східних та з західних земель, праця оперта на ідеалізмі, бо працівники зарabiaють значно менше, ніж в інших установах. У кожного працівника ясніють очі, і він щасливий, що працює серед своїх і для своїх... Друкарня має 6 лінотипів.

Заходжу також і до бюро редактора «Визвольного Шляху» Гр. Драбата. Це молода людина, ентузіаст, з великими мріями і плянами на майбутнє. «Визвольний Шлях» — має найбільший тираж наших журналів на еміграції, висилає 360 журналів даром до краю, 20 до Польщі, Югославії і Чехії. В розмові на наші еміграційні теми, час скоро біжить, прощаюсь і бажаю багато успіхів в їх важливій праці.



На фото члени управи та представники Товариства приятелів творчости Миколи Зерова в Австралії під час 2-го Здвигу, що відбувся у Мельборні 9-11 квітня 1971 р. Сидять, починаючи зліва: М. Свідерський, К. Каздоба — орг. та фін. референт, інж. М. Боллох — голова СУОА, Д-р І. Вацишин — голова Т-ва, Дм. Нитченко — заст. голови, М. Білик, мгр Л. Ростек. Стоять: видавець «Вільної Думки» В. Шумський, мгр М. Цюрак, К. Карпенко — члени управи Т-ва, мгр З. Ростек, І. Ковальчук, А. Теодорович, П. Кардаш та Ст. Радіон.

Фото: І. Святківський.

ПОЛТАВСЬКЕ КЛАДОВИЩЕ

Його видно зараз же за Старо-кладовищенською вулицею... Високий мур, ажурні ворота відслонено весь день, замкнено вночі. Майже від самих воріт прямо стрілою біжить широка липова алея. Столітні липи з обох боків сплелися вгорі довгими й гнучкими гілочками. Влітку тут сутінок й тиша, тільки вгорі десь туркочуть горлиці та час від часу засміється ремез... Звідсіль можна вже вийти просто в широкі степи на села Пушкарівку, Кованьківку та Огнівку. Від головної алеї йдуть бічні вузькі стежки... Їх багато, вони вмережують усе кладовище. Стежки посипано жовтим піском, у всю довжину залізні ґрати: тут спочивають вічним сном ті, хто назавжди кинув земну юдоль. Тут море зелені, квітів, ясного барвінку... Скрізь мармурові хрести, важкі плити, янголи зі схиленими над могилами головами, скорбні статуї...

Ось Іскупитель Світу... Монументальний образ в терновому вінку... Христос впав на коліно під тягарем важкого хреста. Внизу вирізьблено: »Спи, рідне дитячко, до радісного ранку!« Далі біліє маленький хрест, на ньому розп'яття. Нижче прекрасна постать скорбної жінки: у великому розпачу обіймає ноги Спасителя, у всій її позі надмірна туга... і знов напис: »Прощай, добре серце!« І ще хрест, і ще янгол з білою трояндою над могилою, ніби збирається злетіти до самої надгробної плити, діткнувшись неземними вустами та обережно покласти в головах тендітну квітку: »Тій, що передчасно кинула нас«, — говорить напис. Ще далі на чорному мармуровому хресті виکارбувано золоті літери: »Тут лежить любов моя повита, парчею срібною покрита і вбрана в квіти весняні« — Олесь. Там монумент з важким хрестом, в ніші бюст адвоката-українця Дмитрієва, що трагічно загинув, рятуючи потопаючу панну. Ліворуч важка могильна плита, на ній слова: »Панас Мирний-Рудченко. Тому, хто любив Україну й жив для неї«. Мармурові хрести, зворушливі слова, скупі слова, але терпкі й палючі, як вогонь, слова безмежної туги, тужливої надії на зустріч в царстві тіней... »До радісної зустрічі перед престолом Всевишнього!« »Від дітей-сиріт коханий мамі«, »Прощай!« »Тому, кого не забуду ніколи!«. Ось молодий дуб, вирізьблений з сірого мармуру, його верхів'я зламане і гілля мертвою купою впало на могильну плиту: »Тому, хто у розквіті літ покинув батьків«... Цілий день веселе птаство виспіває, щебече в кущах жасмину, троянд та бузку...

Увечорі на могилах вже блимають ляпдади, кидаючи на могили тмяні, мерехтливі плями... Не шелестять тоді ніжним листом темні стрункі тополі й чорні купи запашних квітів сторожко дослухаються до вечірнього дзвону... Тьохкає вже соловей і свист той луною котиться в найближчі поля, звідки навперейми свіжий вітер доносить підпадьомкання перепелів.

Таким я знав те кладовище в дні безтурботні, дні юнацькі, коли ніхто ні об чім не журиться, коли завжди малює собі рожеві образи прийдешнього химерного щастя...

Багато-багато минуло часу відтоді, як я колись слухав тут пісню солов'я та вечірній дзвін в теплому п'янкуму присмерку. Я тепер зда- лека примандрував до рідного міста... з Півночі. І вже не життера- дісним юнаком, а похилим чоловіком з сивиною на вилицях й тужно- скорботними очима. Прийшов відвідати кладовище, вклонитись мо- гилкам своїх батьків.

Кладовища я не впізнав, правдивіше сказати — кладовища не було. Були пеньки, руїни, уламки, звалені могили... так ніби тут стався землетрус. Почав оглядатись. Алею, чудову липову алею було виру- бано й де-не-де стирчали пеньки. Якись лахматі люди з сокирами та лопатами викорчувували й пеньки. Я пішов наосліп і круто збочив, щоб не дивитись на тих людей. Нараз спіткнувся на черепок. Мону- ментальний образ Спасителя було розбито на шматки, осторонь лежа- ла мармурова голова у терновому вінку вся провалена дрючками. Ще далі лежали якись уламки, зазирнув обережно в будяки та ями. Важ- кого хреста було повалено, розбито, побито на шматки й постать скорботної жінки: покалічений її тулуб й прекрасна голова з піднесе- ними очима лежали осторонь — голова все ще благально дивилася вгору, в небесну блакить... Руїна... пуста... Я з острахом пере- хрестився й швидко обійшов румовище, але скоро натрапив знов на руїни: повалені хрести, побиті янголи, чудові, неземної краси голови, крила, у розп'ятого Христа навмисно видовбано очі пощерблено облич- чя, сплюндровано одержу, навіть посічено на могилах кущі жасмину, викопано троянди, знесено залізні ґрати, знято усі могильні плити.

Здивований, стривожений, у великій тузі ходив я з кутка в куток і скрізь натрапляв на жахливі руїни, варварський морд, блюзнірство над могилами наших 'дідів — батьків. Хоч як старанно приглядався, — не побачив жодної деревини, жодного кущика, жодної билини — все було зметено блюзнірською рукою святотатця й душогуба-чекіста.

Ще раз оглянув поле, страшне поле знущання людини-примата над померлими ще в добу розквіту культури, і сумно повернув геть. Я вийшов з повалених воріт, низько схиливши голову... І нараз став.

Під ногами моїми лежала велика плита, на якій прочитав ще не стерті перехожими золоті літери: »тут покоїться прах«, далі на уламку іншої ясніло: »дорогому мужу невістка жона«, ще далі — »до радіс- ного ранку!«, »Всевишньому Богу«, »молюся перед Спасителем«... І було їх багато тих плит, скільки можна було бачити. Я скочив у ка- наву і з канави виліз на широку дорогу... Тою дорогою біг довго і все озирався: мені здавалося, що за мною женеться червона ґорили зі скривавленими руками душогуба.

ЗБЕРІГАЙМО СПАДЩИНУ ПИСЬМЕННИКІВ-КАТОРЖАН!

Друковане слово — найгостріша зброя в боротьбі із північним наїзником, бо воно гуртує поневолений народ та розкриває перед широким світом злочин окупанта, який заховався за куртиною ССРСР. Криваві 30-ті роки залишили по собі свідоцтво ганьби комуністичній Москві — за нищення українського народу, а зокрема культурних і наукових діячів та конфіскування й заборону їх праці.

Українська політична еміграція в Австралії в 1955 році вилонилася із себе Товариство приятелів творчості М. Зерова в Австралії, що поставило перед собою завдання — збереження духових цінностей української культури, як частину нашого великого національного скарбу — видати і перевидати творчість групи неокласиків — М. Зерова, П. Филиповича і М. Драй-Хмари, інформувати читача про їх творчість, переслідування, арешти і смерть в невілльницьких таборах ССРСР.

Перші дві книги видані, що й досі заборонені в ССРСР, були «Короларіум» та «Нове українське письменство» М. Зерова. Третя книга, збірник спогадів про М. Зерова, П. Филиповича і М. Драй-Хмару «Безсмертні», зафіксувала для майбутнього один болючий розділ з історії української культури — нещадне нищення режимом не тільки діячів української культури, українських патріотів, але також українських комуністів, які не зреклися любити свій нарід та ставали в його обороні.

Четверта книга — «Література» присвячена літературознавчій праці Павла Филиповича. Всі чотири книжки видані коштом українського суспільства в Австралії. Крім того, книжка п. н. «Поезії» П. Филиповича, Мюнхен, 1957 р., видана накладом брата О. Филиповича. Рівнож книжка п. н. «М. Драй-Хмара — Поезії», Нью-Йорк, 1964 р., видана коштом дружини автора. Вступні статті згаданих шістьох книжок провадять читача шляхом творчості неокласиків, як теж засніженими шляхами далекої холодної півночі та Соловецьких островів, де зустрічаєм каторжан Миколу Зерова і Павла Филиповича... Ще далі — в холодну Колиму, де знаходить засланця Михайла Драй-Хмару...

*

В поневоленій Україні, нещодавно уряд ССРСР дозволив перевидати деякі твори М. Зерова п. н. «Микола Зеров — вибране», Київ, 1966 р. У вступній статті М. Рильський хоч і «реабілітує» вченого і поета, а все таки не наважився хоч би і словом згадати про тернистий шлях та мученицьку смерть М. Зерова з рук «найдемократичніших» вождів партії та уряду. Також перевидали твори М. Драй-Хмари п. н. «Михайло Драй-Хмара — вибране», Київ 1969 р. Але так, як і у випадку з М. Зеровим, промовчують його мученицький шлях і трагічну смерть...

Однак, ми на чужині, тішимося, що в рідному краю, змушені видавничими заходами еміграції партійні та урядові «боси» поступилися і дозволили нашим братам хоч із запізненням видати дещо із спадщини письменників-каторжан!

*

В програмі 2-го Здвигу Українців Австралії, Мельборн, Товариство приятелів творчости М. Зерова 10 квітня 1971 р. відбуло Конвенцію із запрошеними представниками Т-ва із усіх стейтів Австралії та гостями.

Від Управи Т-ва М. Зерова виступали із словом голова д-р І. Ващишин, заступник голови проф. Д. Нитченко та орган. фінанс. референт К. Каздоба — які насвітили перебіг видання чотирьох книжок та започаткували обмін думок про дальші пляни праці Т-ва.

У дискусії забирали слово — пп. М. Свідерський (голова ОУГ Новий Південний Велс), П. Грін (фундатор Т-ва — Канберра), мгр М. Цюрак (фундатор Т-ва — Аделаїда), А. Теодорович (представник Т-ва М. Зерова — Канберра — Квінбїєн).

Учасники Конвенції Товариства приятелів творчости М. Зерова в Австралії — з вірою дивляться в майбутнє.

Кузьма Каздоба

КОБЗАРСЬКЕ МИСТЕЦТВО В АВСТРАЛІЇ

Кобзу-бандуру, як національний, український інструмент, вживали в Україні від давніх-давен. В Австралії цей інструмент появився разом з появою на цьому континенті емігрантів з України.

Подаючи коротко до загального відома історію створення кобзарської групи, хочу зазначити основні моменти виникнення, розвитку й занепаду та поновлення цього роду діяльності. Причини та умови до цього були різні. Також вважаю потрібним дещо деталізувати, особливо найважливіше.

Добре залишилось в пам'яті, як, їдучи до Австралії пароплавом «Протея», довелось взяти до рук бандуру, як тоді відразу ж навколо з'явилися молоді побратими-українці, які напівроздягнені, стоячи, сидячи, напівлежачи, або в якихось інших — позах, з сумними обличчями слухали гомін струн бандури, як часом хвилі морські своїми глухими ударами в борт пароплава глушили цей гомін та як нараз хтось затягнув невідьницьку пісню. А потім дехто не стримав сліз.

Австралія. Весняна пора (кінець вересня) 1948 року. Сходячи на суходіл, я не забув захопити напівпорожню валізу з книжками та свої дві бандури. Відробивши контракт, обрав місцем проживання Сідней. Приглядаючись та знайомлячись з українським оточенням в 1952 році, я дав через газету «В.Д.» залик-оголошення до зацікавлених людей про створення в Сідней якоїсь невеличкої групи кобзарів-бандуристів. На трьохразове оголошення не було ніяких відгуків. Такі звернення протягом двох років «Вільна Думка» на мое прохання робила три рази безкоштовно. На всі ці заклики була повна мовчанка. Нарешті, шляхом особистих зв'язків вдалося знайти одного однодумця — інж. П. Стеценка, з яким було розпочато зустрічі для опанування гри на бандурі. Згодом, поступово, протягом 4-5 років було «віднайдено» ще шість осіб, разом була вісімка, але оскільки це були початківці з різною або й ніякою музичною підготовкою та труднощі в опануванні паралельного — одноразового співу й гри, то робота посувалась дуже повільно. Але квітнет, який залишився, пізніше можна було вважати багатонадійним.

Всі учасники ансамблю придбали власні інструменти, повний комплект національного одягу. Загальні проби відбувалися 2-3 рази на місяць; траплялись довші перерви, які використовувалося для індивідуальних занять з тими, що прийшли до ансамблю пізніше та цього потребували. Успіхи в роботі були помітні, ансамбль мав декілька самостійних, коротких виступів та ряд спільних виступів з чоловічим хором «Боян».

Це був період своєрідного піднесення й рожевих мрій про самостійне турне по всіх українських осередках в Австралії. Особливо ж хотілося тим турне відзначити ювілейний Шевченківський рік. Це було цілком можливе до здійснення невеличким складом ансамблю. В тому 1963 році було проведено 39 загальних проб, було підготовлено репертуар з 17 пісень різного змісту й жанру.

Та сталося інакше. Перевантаження працею, овертаймами, хвороби, родинні обставини та найбільше — розкиданість і незручність доїзdv на проби з віддалених передмість стали причиною відходу ще одного члена ансамблю, чим було здекомплектовано групу щодо вокалу. Дарма що робились заходи «латати дірки» підшукуванням відповідних осіб з голосами, у членів групи з'явилась зневіра й знеохочення. Відбувши ще 8 проб, 16 лютого 1964 р. ансамбль самоліквідувався.

Перерва. Жаль, сумніви та порожнеча огортали душу. Потреба шукання виходу стояла в голові невідступно. Пригадалось, що в природі немає порожнечі — вона її не терпить.

А, може, варто звернути увагу на молодь? Така думка **розв'язала набагліле питання**. Пропозицію Пласту розпочати роботу з випозиченими інструментами я прийняв. Згодом декілька інструментів було відкуплено у старих бандуристів та передано молоді. Цим було започатковано новий етап розвитку рідного мистецтва в Австралії.

Для ансамблю було взято ім'я мого вчителя й основоположника колективної гри на бандурі — письменника Гната Хоткевича. Сталося **це 14 .6. 1964 року**. Першим учнем з'явився пластун Ю. Вовк, на другу пробу прибув ще один пластун, тринадцятої проби появився третій.

Чимало труднощів і перешкод в роботі ансамблю довелося мати через т. зв. «текучість» складу учасників цього новозаснованого молодечого колективу. Від початку організації дотепер участь в ансамблі брало 19 осіб молоді, з яких активними — діючими на сьогодні є: 5 хлопців та 3 дівчини. Були й такі випадки, що після короткого перебування в ансамблі й по відвідуванні 5-6 проб, переконавшись в складності опанування інструменту, юнак чи юначка залишали мрію стати бандуристом; були й такі, що дезертирували аж після 129-146 проб.

Хто мав у своїй практиці подібну «стабільність» праці, той зможе зрозуміти її характер. З кожним початківцем треба було розпочинати з елементарних моментів теорії музики та навиків, як тримати в руках інструмент. Дарма, що здебільшого це робилось індивідуально, проте, загалом все це негативно відбивалось на всьому ансамблі. Врешті-решт, як винагороду, одержуеш резигнацію. Можливо, що така байдужість та легковажність були наслідком того, що ніхто й ніколи не був зобов'язаний до будь-якої платні за навчання.

Не зважаючи на все це, ансамбль ім. Г. Хоткевича на сьогодні має в своєму репертуарі два десятки вже виконуваних речей, сім виступів з пластовим хором «Юний Боян» та 21 виступ в супроводі чоловічого хору «Боян». Крім того, відбуто 11 самостійних, коротких виступів при різних нагодах в Сіднеї. Виступи в супроводі хорів «Боян» були, крім Сіднею, ще в Мельбурні, Брізбені, Ньюкастлі, Канберрі.

Все це вже позаду. Та щоб досягти всього цього, довелося провести від початку створення ансамблю до 1-го лютого 1971 р. 325 проб, спільних та 148 індивідуальних. За цей час відбулося 29 виступів разом з

хором «Юний Боян» та з чоловічим хором «Боян». Самостійних коротких виступів по різних містах Австралії (переважно в Сідней та околицях) — 21, самостійних концертів дано 3. На 1-ше лютого в ансамблі ім. Гната Хоткевича беруть участь 5 хлопців і три дівчини. Крім них, є 3 хлопці і дві дівчини початківців.

Протягом останніх двох років ансамбль практикував ходити на Різдвяні свята з колядою, що люди зустріли дуже прихильно.

Треба також зазначити, що поруч навчання гри на бандурі в ансамблі час від часу переводились короткі, своєрідні дискусії з метою більшого національного освідомлення його членів та особливу увагу зверталось на вживання української мови. В 1966 році після відзначення Шевченківських днів концертом, було оголошено внутрішньо-ансамблевий письмовий конкурс на цю тему. Грошову нагороду за краще виконання цього завдання від мене одержали два учасники конкурсу.

Сьогодні між членами ансамблю, з яких всі мають закінчену середню освіту, троє навчаються в університеті, один працює вчителем української школи, один відвідує коледж. Тяга до здобуття освіти помітна у кожного. Враховуючи це, доводиться майже всім давати в екзаме-наційний період своєрідну відпустку від відвідування проб.

Така загальна картина розвитку кобзарського мистецтва в Австралії.

Г. Бажул

ТЕАТРАЛЬНА СЕКЦІЯ ІМ. М. ЗАНЬКОВЕЦЬКОЇ В СІДНЕЇ

Любов до рідного театрального мистецтва глибоко вкорінилась у нашому народі з давніх часів і, мабуть, немає українця чи українки, які не були б «артистами» хоч раз в своєму житті. Від глухих закутків з їхніми саморобними театрами і режисерами і до столичних оперних театрів театральне мистецтво було любиме і шановане в нашому народі.

Розсіяні поза межами рідного краю, українці плекали і плекають театральне мистецтво в країнах нового поселення. Прибувши до Австралії, зокрема до Сіднею, наші театри взялися за відновлення театального життя. Спершу вистави мали неорганізований характер, а потім оформились в театральні одиниці. Так постали Українське Мистецьке Товариство — одно з найбільших і найкраще обсаджено фаховими силами, Мистецьке об'єднання західного Сіднею, де теж скупчилися поважні мистецькі сили, і, нарешті, Аматорський драмгурток при громаді Сефтон-Басгіл-Честергіл.

Та незважаючи на великий вклад праці і самопожорту учасників, ці театральні одиниці почали занепадати. Головною причиною цього були інші обставини життя, де час — це гроші. Такий стан витворив брак часу в артистів, а головне в глядача, якого щоразу меншало на виставах. Це знеохочувало артистів, які один по одному лишали театр, аж доки праця наших театральних одиниць не завмерла цілковито ще 1961-го року. Фактично вони не були розв'язані, але були декомплексовані і бездіяльні.

У 1962-му році, заходами громадської централі НІТВалії, було скликано спільну нараду членів згаданих мистецьких одиниць і з них створено театральну групу, що й прибрала назву Театральна секція ім. М. Заньковецької. Ця театральна група почала працювати як

відділ при Об'єднанню Українських Громад з осідком в Народньому Домі в Лідкомбі. Була надія, що пощастить згуртувати уцілілі сили і притягти глядача. На жаль, сподівання не виправдали себе: ті, що відійшли, не повернулись, а згодом відійшла ще частина. З фахових театралів лишилися Л. Дорошенко та Клава Фольц.

Праця Театральної секції почалась у досить невідрадних умовах. З декорацій та гардероби мистецьких одиниць майже нічого не збереглося. Уціліла тільки єдина досить багата гардероба, особливо з козацьких часів, Аматорського драмгуртка Сефтон-Бастіл-Честергіл, що була на схороні у господаря драмгуртка п. І. Дібрівного. Вона й стала в пригоді у подальшій праці.

Дякуючи невтомній праці декоратора секції п. П. Цимбалюка, справа декорацій була успішно розв'язана. Костюми, яких бракувало, особливо жінки, шили собі самі, а для вистави «Ясні зорі» велику частину виготовила сама пані К. Фольц з пані Н. Василюк.

Великим ударом для секції була смерть її мистецького керівника п. Л. Дорошенка. Його працю перебрала пані К. Фольц, яка й до сьогодні є мистецьким керівником і режисером. Керує секцією управа все в тому ж складі: І. Лясківський — голова, В. Бачинський — заст. голови, Г. Домазар — секретар, П. Гузій — скарбник, Й. Василюк — господар і адміністратор, П. Цимбалюк — декоратор, пані Т. Дорошенко — суфлер, І. Дібрівний — пресреферент, А. Якубовський — гол. ревіз. Комісії.

За час свого існування Театральна секція поставила такі п'єси: «Безталанна», «За двома зайцями», «Степовий гість», (в Сіднеї і Канберрі), «Заморські гості», (двічі), «Тітка» (двічі), «Ясні зорі», (тричі в Сіднеї, двічі в Мельборні, раз в Канберрі).

Цього року наша Секція влаштувала два вечори гумору й сатири, що складались з трьох одноактів «День правди», — Товстоноса — (Леонід Спесивний), «Телефон» А. Аверченка та «Заплутана справа» О. Терпкого з додатком між виставами гуморески М. Понеділка «Буно Пампаніні».

Подальша праця нашої Театральної секції ім. М. Заньковецької залежить в першу чергу від глядача, а чи він нарешті зрозуміє й належно оцінить вагу рідного театрального мистецтва — це велике питання.

І. Дібрівний

ДРУГА КРАЙОВА ОБРАЗОТВОРЧА ВИСТАВА СУОМА В МЕЛЬБОРНІ

Протягом трьох днів — 9-11-го травня 1971 р. — відбувалась образотворча виставка праць членів СУОМА, яку влаштував провід цієї організації з нагоди 2-го Здвигу Українців Австралії та для відзначення 100-ліття з дня народження Лесі Українки.

У виставці брали участь такі мистці: В. Гай, Ю. Гіммельрейх, П. Кравченко, Люба Кириленко-Десі, Я. Ляхович, С. Місько, О. Венгринович, О. Радіон-Лінггорг, В. Савчак, М. Садовський, М. Сивенька, С. Сивенька, С. Хвиля, В. Цибульський, А. Цибульська, О. Чубатий, М. Шеремет, Т. Мисак та Б. Пальчевський. Всього було виставлено 83 праці.

Ця виставка, перш за все, дала змогу учасникам Другого Здвигу зорієнтуватися в сьогочасних пряхуваннях образотворчих мистців.

Провід Спілки Українських Образотворчих Мистців Австралії (СУОМА) допустив на цю виставку твори різного характеру й різної вартости, бо за час існування мистецької спілки (4 роки) з'явилися нові мистці, які дещо різняться від старих майстрів технічним опануванням мистецького ремесла. Нам залежало на тому, щоб спопуляризувати образотворче мистецтво, притягнути нових — молодих членів і щоби всі, а зокрема молоді таланти, знайшли належне місце, відчувши стимул в їхній творчій праці.

Треба відзначити, що пропагандивно-мистецький успіх цієї виставки був великий. Її відвідало багато глядачів, особливо після офіційного відкриття, яке довершив загальновідомий приятель українців сенатор Ф. П. МекМанус. На відкритті виставки були присутні: владика Кир Іван Прашко, голова СУОА — інж. М. Болжох, представники українських організацій, делегати Здвигу та понад 100 гостей.

На виставці було найбільше праць натуралістичних та експресіоністичних, але були також абстрактні картини, тематика яких мало зрозуміла. Але приємним був той факт, що на стінах у великій залі Українського Народного Дому в Ессендоні були виставлені картини українських мистців, що належать до двох поколінь. Виставлені твори вражали своєю різноманітністю тем: пейзажі, портрети, студії мертвої природи — натюрморти тощо.

Відбута виставка СУОМА свідчить про досить високий рівень нашої мистецтва на еміграції. Деякі наші мистці здобули собі вже давно признание з боку глядачів та австралійських критиків, і, можна сподіватися, що скорше чи пізніше наші мистці зрівняються з найвищими досягненнями відомих чужинецьких майстрів.

Голова СУОМА С. Місько

У 5-РІЧЧЯ МЕЛЬБОРНЬСЬКОГО ЛІТЕРАТУРНО-МІСТЕЦЬКОГО КЛЮБУ

Вперше Літературно-мистецький клуб був організований ще в 1954-му році. Та проіснувавши три роки, протягом яких було влаштовано 7 літературних вечорів та доповідей на літературні та інші теми, припинив свою працю через виїзд до Америки трьох членів управи Клубу: А. Цівчинської, Т. Кропив'янського та І. Дурбака.

Теперішній Клуб відновив або почав свою працю 7-го травня 1966-го року, прибравши назву Мельборнський літературно-мистецький клуб. Перші збори відбулися з ініціативи Дм. Нитченка та О. Підгородецького. На перших зборах були присутні Д-р І. Сірко, К. Гіммельрайх, Галя Нитченко та ініціатори організації цього клубу. Організаційно праця Клубу оформилась на чергових сходинах 4-го червня 1966-го року, де було вибрано управу на чолі з Дм. Нитченком, секретарем — Зою Когут, а пізніше — скарбником Яр. Ліщинського. Крім уже згаданих осіб, незабаром до клубу вступили В. та А. Цибульські, Яр. Гевко, Іванна Сірко, О. Коваленко, Л. Гаєвська-Денес, Ст. Радіон та Яр. Логин.

Від самого початку організації Клубу ішла систематична праця: щомісяця відбувалися сходини, на яких читали й обговорювали творчу продукцію членів Клубу.

14-го травня 1967-го року відбувся перший авторський вечір у Джіллонгу, де було 65 осіб слухачів. А в неділю 28-го травня відбувся подібний вечір в Ессені. Присутніх 60 осіб. А на 22-ге липня наш клуб був запрошений на виступ до Сіднею, де було 150 осіб слухачів.

Так протягом цих п'ятих років Мельборнський літературно-мистецький клуб мав 17 літературних вечорів, з яких 4 рази в Джіллонгу, раз у Сіднеї, раз у Саншайні, раз у Нобл Парку, а решта в Ессендоні. Разом на всіх цих вечорах було понад 1 000 слухачів, що говорить за поважний успіх.

До цікавих вечорів належать і зустрічі та виступи гостей з Канади та Америки — поета й науковця Яр. Славутича та перекладачки Оксани Соловей. Перший — у 1969-му році, а другий — у 1970-му. Оригінальна й цікава зустріч відбулася 1970 р. в Ессендоні членів нашого Клубу з 10-ма молодими авторами, які також виступали з читанням своїх літературних спроб.

Одною з важливих справ нашого Клубу було обговорення й готування до видання чергового (вже 4-го) числа альманаха «Новий обрій».

Варто також згадати, що сьогодні до членів Клубу належать такі особи: Іванна Сірко, Зоя Когут, Марійка Баран, Ярослав Ліщинський, Кость Гіммельрайх, Василь Цибульський, Ярослав Гевко, Павло Олійник, Божена Коваленко та Дмитро Нитченко — голова. Більшість згаданих осіб належать до ОУП «Слово».

Не маючи потрібних фінансових засобів для видання хоч журналу — квартальника, але об'єднані одним бажанням провадити виховання любови до мистецтва слова, до рідної літератури і творчости, ми взяли на себе обов'язок, хоч таким шляхом працювати серед нашої спільноти із рідним словом на сторожі.

СЛОВО ДО ЧИТАЧІВ

Випускаємо четверте число нашого альманаха «Новий обрій». Минуло 5 років від виходу попереднього числа альманаха. Здається, небагато сталося змін у нашому житті, а проте маємо і втрати і здобутки. До важких втрат належить смерть двох наших талановитих авторів, членів філії ОУП «Слово» в Австралії — Миколи Лазорського та Ольги Литвин, що відійшли від нас минулого року, а також смерть членів нашого Клубу д-ра І. Сірка та Ярослава Логина.

До здобутків відносимо відновлення праці нашого Літературно-мистецького клубу в Мельборні, діяльність якого за ці п'ять років після відновлення (1966 р.), була досить активною. Крім поточної праці — щомісячних сходин та обговорення поточної літературної творчості, — Клуб організував низку авторських літературних вечорів.

До здобутків належить приплив нових творчих сил, що взяли участь в альманасі, зокрема таких, як Яр. Ліщинський, Павло Олійник, Віра Сич, Божена Коваленко, Андрій Ляхович. Поповнився наш альманах цього разу і низкою образотворчих мистців, як Мстислав Чорній, С. Місько, О. Чубатий, П. Кравченко, Юрко Гіммельрейх.

До здобутків належить і те, що окремі наші літератори випустили протягом цього п'ятиріччя свої нові книжки, як Зоя Когут, Галина Чорнобицька, Іван Смаль-Стоцький, Микола Лазорський, Дм. Нитченко, а також і те, що наші автори раз-у-раз друкуються не тільки тут, а й поза межами Австралії, в газетах, журналах та різних збірниках.

Крім цього, мусимо з великою подякою відзначити, що великим поштовхом до видання цього альманаха і допомогою була пожертва сіднейського Культурно-Товариського Клубу в розмірі 600 доларів, що становить трохи не половину коштів друку цього видання.

Підсумовуючи все сказане вище, стверджуємо, що незважаючи на невітішні обставини щодо літературної творчості рідною мовою, а ще гірші у справі розповсюдження, все ж ми творимо, йдемо вперед з надією, що наша спільнота підтримає нас, а історія виправдає й позитивно оцінить нашу діяльність.

**Мельборнський літературно-мистецький клуб,
філія ОУП «Слово» та В-во «Ластівка».**

ЗМІСТ ЦЬОГО ЧИСЛА АЛЬМАНАХА

	Стор.
<i>Вас. Онуфрієнко: В РОКОВИНИ ВЕЛИКОЇ ДОЧКИ УКРАЇНИ</i>	5
<i>Я. Ліщинський: З ТОГО СВІТУ</i>	6
<i>Л. Українка: ДЕ ТІЇ СТРУНИ</i>	12
З поезій Василя Онуфрієнка:	
О, ні, співці колись піснями не хвалили	13
Не буду хвалитись високими стелями,	13
СЛОВО ПРО ГЕРОІВ	13
М. Понеділкові	14
ПЕРЕКЛИК ДУМ БУРХЛИВИХ	15
Моя хата ніколи не буде скраю	15
В ПЕТЕРБУРЗІ (Драматичний малюнок)	17
<i>Люба Куценко: ГЕНА</i>	21
З поезій Зої Когут:	
ЛИСТ	45
ВЕСІЛЛЯ	45
ПРОТЕСТУЙМО	47
<i>Микола Лазорський: НЕ ПЛАЧ, НЕ РИДАЙ</i>	49
З поезій Дмитра Чуба:	
ІВАНОВІ КОТЛЯРЕВСЬКОМУ	52
ТРИВОГА	53
<i>Кость Гіммельрейх: ПЕРША КРОВ</i>	55
З поезій К. Гіммельрейха:	
ПОМСТА МАТЕРІ	59
ПРОСТО ПРО ПОГОДУ	59
На березі чужого океану	60
ТВОЯ ДОРОГА	60
ПЛАЧ ЯРОСЛАВН	61
<i>Іванна Сірко: ОДИН БЕЗЖУРНИЙ ДЕНЬ</i>	63
<i>Андрій Ляхович: ДІНҐО-ПЛІТ</i>	73
З поезій Павла Олійника:	
МАНИТЬ ТУДИ... ..	83
ДО УКРАЇНСЬКИХ ПРАВОСЛАВНИХ ХРИСТІЯН	83
ДУМА ПРО ЗИМОВИЙ ПОХІД	84
ТЬОТІ ШУРІ	85
<i>Ярослав Ліщинський: РОЗМОВА З ГЕНЕРАЛОМ</i>	87
З поезій Андрія Легіта:	
Спочив би духом по тяжкій утомі,	93

	Стор.
ВІЧНІСТЬ	93
КРАСА	94
Ярослав Ліщинський: БЛИСК ОЧЕЙ	95
Тетяна Волошка: ДРУЗЬЯМ НА ЧУЖИНІ	99
Яр Славутич: ІЗ КНИГИ »ЗАВОЙОВНИКИ ПРЕРІЙ«	101
Віра Сич: КВІТ ПАПОРОТИ	103
ЧИ МОЖЛИВЕ ЖИТТЯ БЕЗ СЕРЦЯ?	105
ЛЮБОВ ВЕРТАЄТЬСЯ	106
Генрі Ловсон: ЧЕРЕЗ П'ЯТНАДЦЯТЬ РОКІВ	107
З поезій Божени Коваленко:	
ПАМ'ЯТІ РЕЖ. СТ. ЗАЛЕСЬКОГО	111
ПРОЩАННЯ	112
<u>ГУМОР І САТИРА</u>	
Зоя Когут: ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКОМУ КЛЮВОВІ В НЬЮ- ЙОРКУ	113
НОВОРІЧНА ПОСТАНОВА НОВОСПЕЧЕНОГО МОДЕРНІСТА	114
З гумору Остапа Зірчастого:	
ПРОБЛЕМИ СЕЗОНУ	115
ГАННІ ЧУБАЧ	115
ПРО РИМИ, МЕТАФОРИ Й ДІВЧИНУ	117
ДУХ СЕРЕДНЬОВІЧ	117
ПОРТРЕТ САМПРОСЕБЕДБАЙКА	118
Опанас Бритва: ДЕЩО ПРО ЗАСІДАННЯ (фейлетон)	119
Зоя Когут: ГЕНІЯЛЬНА ЛЮДИНА (скетч)	121
Ярослав Масляк: ПАНЧІШКОВА СПРАВА (комедія на 1 дію)	133
<u>СТАТТІ, СПОГАДИ, ДОПИСИ.</u>	
Дмитро Нитченко:: Л. УКРАЇНКА В СПОГАДАХ СУЧАСНИКІВ	145
Ольга Литвин: АБОРИГЕНИ	159
Дмитро Чуб: СЕКРЕТИ ТВОРЧОСТИ ВИДАТНИХ ТВОРЦІВ ЛІТЕРАТУРИ	163
Т. Ляхович: У МУЗЕЯХ ПАРИЖУ І ЛОНДОНУ	167
Микола Лазорський: ПОЛТАВСЬКЕ КЛАДОВИЩЕ	171
Кузьма Каздоба: ЗБЕРІГАЙМО СПАДЩИНУ ПИСЬМЕННИКІВ- КАТОРЖАН	173
Г. Бажул: КОБЗАРСЬКЕ МИСТЕЦТВО В АВСТРАЛІЇ	174
І. Дібрівний: ТЕАТРАЛЬНА СЕКЦІЯ ІМ. М. ЗАНЬКОВЕЦЬКОЇ В СІДНЕЇ	176

СПИСОК ІЛЮСТРАЦІЙ

	Стор.
МОЛОДЕЧИЙ АНСАМБЛЬ БАНДУРИСТІВ ІМ. Г. ХОТКЕВИЧА (фото)	4
<i>І. Гончар</i> : ЛЕСЯ УКРАЇНКА (погруддя)	5
<i>В. Цибульський</i> : ЯР. ЛІЩИНСЬКИЙ (портрет, олія)	11
АНСАМБЛЬ УКР. МУЗ. ТЕАТРУ ВІКТОРІЇ ІМ. М. ЛИСЕНКА (фото)	16
МАЙСТРИ СЦЕНИ: РЕЖ. С. ЗАЛЕСЬКИЙ, Я. ГЕВКО ТА І. ЗА- ЛЕСЬКА (фото)	19
АРТИСТ А. РИВІЦЬКИЙ НА СЦЕНІ (фото)	20
АРТИСТКА КЛАВА ФОЛЬЦ — режисер театральної секції в Сід- неї (фото)	20
<i>Л. Денисенко</i> : ЕКСЛІБРИС (гравюра) для Ф. Блекгама	22
ЗУСТРІЧ ЧЛЕНІВ КЛЮБУ І ПРЕДСТ. УГВ ІЗ ЯР СЛАВУТИЧЕМ (фото)	28
<i>Л. Денисенко</i> : ІКОНА ІСУСА ХРИСТА	40
<i>П. Кравченко</i> : М. ЛИСЕНКО (пастель)	44
ЕСКІЗ — ЗАПОВІДАЧ (пастель)	44
ЗОЯ КОГУТ (фото)	47
ПИСЬМЕННИК М. ЛАЗОРСЬКИЙ (фото)	48
<i>В. Цибульський</i> : Б. АНТОНЕНКО-ДАВИДОВИЧ (портрет-олія)	54
ЛІТ. ВЕЧІР ЛІТ.-МИСТ. КЛЮБУ В МЕЛЬБОРНІ (20.9.69), (фото)	58
<i>В. Савчак</i> : ПОБЕРЕЖЖЯ САНДРІЧАМУ (олія)	58
<i>В. Цибульський</i> : К. ГІММЕЛЬРЕЙХ (портрет-олія)	62
ХОР »ПОЛТАВА« З ДЖІЛАНГУ (фото)	64
ГРОМАДСЬКИЙ ХОР »БАНДУРА« — Зах. Австралія (фото)	70
ІВАННА СІРКО СЕРЕД ПРИРОДИ НОВОЇ ГВІНЕЇ (фото)	71
Д-р ІВАН СІРКО СЕРЕД ТУВІЛЬЦІВ Н. ГВІНЕЇ (фото)	71
ЧЛЕНИ ТЕАТР. СЕКЦІЇ ІМ. М. ЗАНЬКОВЕЦЬКОЇ (фото)	72
ПИСЬМЕННИКИ Є. МАЛАНЮК, М. АРКАС І Л. ПОЛТАВА (фото)	72
Ю. РИВІЦЬКА ТАНЦЮЄ (фото)	76
ГОЛОВА С.У.О.М.А. — С. МІСЬКО ПЕРЕДАЄ КАРТИНУ (фото)	81

